

ELŐSZÓ

Az új Büntető Törvénykönyv átfogó felülvizsgálatának rendszeres munkálatai 2001. márciusában kezdődtek meg. A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ első számában közölte *Dávid Ibolya* miniszter asszony beszédét, amelyet 2001. március 14-én tartott az Igazságügyi Minisztériumban.

A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ-nak eddig 16 füzete jelent meg a büntetőjogi kodifikáció tárgyköreit érintő dolgozatokkal. A bizottsági munkálatokhoz kapcsolódva készítette el 2003-ban *Wiener A. Imre* professzor az Általános Rész tervezetét, indokolással „A BTK Általános Része de lege ferenda” címmel, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézete tett közzé Közleményeinek 17. köteteként.

Nagy Ferenc professzor, akinek kodifikációs tárgyköröket érintő dolgozatai közül számosat a BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ közölt először, ezeket és más aktuális törvényelőkészítési tárgyú tanulmányait önálló kötetbe foglalva adta közre a HVG-ORAC „Tanulmányok a Btk. Általános Részének kodifikációjához” címmel. A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ-nak ez a száma, immár a folyóirat 17. füzete, *Ligeti Katalin* általános részi tervezetét adja közre, amelyhez a szerző indokolást is készített. Az Igazságügyi Minisztériumban a Btk. Általános Részéhez más tervezet is készült, amely a későbbiekben ugyancsak közzétehető lesz.

Az Általános Rész újraszabályozásáról elkészült tervezetek közreadása új lendületet adhatnak a Büntető Törvénykönyv átfogó felülvizsgálatát célzó munkálatoknak.

Budapest, 2006. április 3.

A Szerkesztőség

TANULMÁNYOK

Dr. Ligeti Katalin*

AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV ÁLTALÁNOS RÉSZÉNEK KONCEPCIÓJA

A) BEVEZETÉS

1. Az átfogó reform indokairól és céljairól

A magyar büntetőjogi kodifikáció kezdetei

A hatályos Btk., az 1978. évi IV. törvény, a harmadik büntető törvénykönyvünk. A magyar büntetőjogi kodifikáció története a XVIII. sz. végére nyúlik vissza. Magyarországon először az 1795. évi tervezet fogalmazta meg a felvilágosodás gondolatait. A latin nyelven írt munka két részből állt, az első az eljárási jogról, a második az anyagi jogról szólt. A tervezet a *nullum crimen* és *nulla poena sine lege* elve alapján állt, a büntetés célja: az állami önvédelem, a bűnös megjavítása, s ha ez nem lehetséges, ártalmatlanná tétele és mások elrettentése. A büntetés alkalmazásában nem tett különbséget nemes és nem nemes között. A fiatalok részére külön *domus correctoria* felállítását rendelte.

Még latin nyelvű volt az 1827. évi tervezet is, amely nem az 1795. évi elődjét, hanem az 1803. évi osztrák büntető törvénykönyvet tekintette mintának. A jogegyenlőség elvét elvetette és a rendi alkotmány megerősítését tekintette céljának.

Az 1843. évi törvényjavaslat

A büntetőjog kodifikálásának szükségességét az 1840. évi országgyűlés is felismerte és a büntető és javító rendszer kidolgozására országos választmányt küldött ki. A választmány munkálatai nyomán elkészült az első magyar nyelvű javaslat, amely 1843. évi javaslat néven vált ismertté. Az anyagi jogi javaslat mellett, amelynek szövegét Deák Ferenc fogalmazta meg, javaslat készült a börtönügy és az eljárás szabályozására is. Az anyagi jogi javaslatot német nyelvre is lefordították és C. J. A. Mittermaier bírálata nyomán Európa-szerte nagy elismerést vívott ki.

A törvényjavaslat alapvető vívmánya volt a törvény előtti egyenlőség megteremtése, s a differenciált, ám tetartányos büntetést lehetővé tevő büntetési rendszer, amely például száműzte a halálbüntetést és a testi fenyítést. A javaslatból azonban nem lett

törvény, és a szabadságharc leverése után 1852-ben az osztrák büntető törvénykönyvet vezették be. Az októberi diploma alapján összehívott országbírói értekezlet Deák-féle albizottsága a '43-as javaslat életbe léptetését javasolta. Az értekezlet ezt azonban nem fogadta el, s néhány változtatással, Ideiglenes Törvénykezési Szabályok címmel az 1848 előtti törvényes magyar gyakorlatot hozta vissza.

A Csemegi Kódex

Hamarosan azonban új irányt vett a magyar büntetőjogi kodifikáció. Közel egy évtizednyi előkészítés után fogadták el az 1878. évi V. törvénycikket a büntettekéről és a vétségekről, amelyet megalkotójáról, Csemegi Károly államtitkárról Csemegi Kódexnek neveztek el és az ő nevéhez fűződik az 1879. évi XL. törvénycikk a kihágásokról is. Csemegi szakított a magyar történelmi hagyományokkal, felszámolta a feudális büntető jogalkalmazásból folyó jogbizonytalanságot, s a kor tudományos eredményeinek megfelelő, egységes elvi alapokon nyugvó szabályrendszert adott a jogalkalmazók kezébe.

Az első magyar büntető kódex, a Csemegi Kódex Általános Része 1950-ig, Különös Része 1962-ig volt hatályban. Ez alatt a kódexet többször módosították és számos olyan más jogszabályt alkottak, amelyek büntető rendelkezéseket tartalmaztak. A kódex módosításai kifejezésre jutatták az időközben megváltozott büntetőpolitikai szemléletet. A klasszikus iskola tett-központú szemléletének korrekciójaként jelent meg az I. büntető novella (1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról), amely bevezette a fiatalokkal szemben alkalmazható intézkedéseket és mind a fiatalok, mind a felnőttek tekintetében a kiszabott büntetés feltételes felfüggesztésének intézményét. A Csemegi Kódex következő módosítása az 1913. évi XXI. törvénycikk volt a közveszélyes munkakerülőkről, amely lehetővé tette a munkaképes munkakerülők dologházba utalását. A büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928. évi X. törvénycikk, a II. büntető novella, a megrögzött büntettekkel szemben lehetővé tette a szigorított dologházba utalást, továbbá minden vétségre és kihágásra kiterjesztette a pénzbüntetés alkalmazásának

* Dr. Ligeti Katalin Ph. D (Hamburg), egyetemi adjunktus, ELTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék, tudományos munkatárs, MTA JTI.

lehetőségét. A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk kiterjesztette a büntetőparancs alkalmazási körét. Régi adósságát teljesítette a törvényhozás, amikor az 1940. évi XXXVII. törvénycikkkel szabályozta a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alóli mentesítést.

Az 1950. évi II. tv.

1945 után értelemszerűen felmerült a büntetőjog újraszabályozásának szükségessége, elsősorban – akkori felfogás szerint – a büntetőjog megváltozott osztályjellegének kifejezésre juttatása érdekében. Így született meg az 1950. évi Btá., amely újraszabályozta a magyar büntetőjog általános részét. Az 1950. évi Btá., pontosabban a BtÁé. (1950. évi 39. sz. tvr.) értelmében büntetett nemcsak törvény, törvényerejű rendelet, hanem minisztertanácsi rendelet is megállapíthatott. Továbbá a Btá. alapján a büntető törvénynek visszaható hatálya is lehetett. Ezzel a Btá. formálisan is megszüntette a büntetőjogi legalitás elvét a magyar büntetőjogban.

A büntetőjogi felelősség rendkívüli kiszélesítését eredményezte az a rendelkezés, amely a bűncselekmények gondatlanságból történő elkövetését általában büntetni rendelte. A Btá. hatályba lépését követően az a felemás helyzet állt elő, hogy a szocialista elveken nyugvó általános rész mellett továbbra is hatályban volt a – már a II. világháború előtt is több alkalommal módosított – Csemegi Kódex különös része, amelyet kiegészített számos új, 1945 után alkotott különös részi rendelkezés.

Az 1961. évi V. tv.

Az új átfogó szocialista büntető kódex, a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. tv., szemben a Btá.-val a büntetőjogi legalitás érvényesülésének biztosítására törekedett és újra törvénybe foglalta a *nullum crimen sine lege* elvét. Eltérően a korábbi gyakorlattól a Btk.-n belül volt megtalálható valamennyi büntetőjogi rendelkezés, vagyis a fiatakorúakra és a katonákra vonatkozó speciális büntetőjogi szabályok külön fejezetekben kaptak ugyan helyet, de a törvényen belül. Az 1961. évi V. törvény a büntető tényállások egy kódexbe foglalásával megszüntette a büntető mellék-törvényeket. Az új szocialista kódex nemcsak a kodifikációs technikát változtatta meg, hanem kiterjesztette a büntetőjogi felelősség körét is és számos új bűncselekményi tényállást vezetett be. Ugyanakkor több rendelkezése dekriminalizációt is eredményezett, így pl. megszűnt a férfiak közötti közönséges homoszexualitás, az állattal való fajtalankodás, a férjszínlelés büntetendősége. A leglényegesebb változást azonban a gondatlan elkövetés általános büntetendőségének az eltörlése jelentette.

Az 1978. évi IV. tv.

Az 1978. évi IV. törvény (a hatályos kódex) koncepciójában és kodifikációs technikájában egyaránt követte az 1961. évi Btk.-t.

Az átfogó reform indokai

A hatályos kódexet a mai napig 3 törvényerejű rendelet és 61 törvény módosította illetve egészítette ki, valamint 11 alkotmánybírósági határozat semmisített meg alkotmányértőnek tekintett rendelkezéseket. Ezek a változások a törvénykönyv több mint ezer rendelkezését érintették. A változások nagy száma mindenekelőtt arra vezethető vissza, hogy a rendszerváltás társadalmi-történelmi körülményei között a Btk. számos vonatkozásban anakronisztikussá vált. A nagyszámú módosítás azonban óhatatlanul megbontotta a Btk. belső egyensúlyát, a szankciórendszer harmóniáját és a büntetési tételek egymáshoz való viszonyát. Emellett az egymást követő módosítások a büntetőjogi beavatkozást és annak határait esetenként eltérő büntetőpolitikai nézetek alapján tették meg. Az elmúlt évtizedben megvalósított változtatások miatt egységes szemléleten alapuló felülvizsgálatra van szükség.

Az európai uniós elvárások

Hangsúlyozni kell azonban, hogy nemcsak a rendszerváltás indokolja új kódex megalkotását. Magyarországon a rendszerváltást kísérő ideológiai szemléletváltás és az európai uniós tagságra való felkészülésből folyó jogharmonizációs kötelezettség szinte egy időben jelent meg. E két folyamat együttesen elodázhatatlanná teszi a jogállami alapokon nyugvó új büntető kódex megalkotását.

A kodifikációs bizottság működése

A hatályos kódex felülvizsgálatára és az új kódex előkészítésére 2001. március 14-én Bizottság alakult.¹ A Bizottságban a büntetőjog elméleti és gyakorlati művelői vettek részt: egyetemi tanárok, bírák, ügyészek, ügyvédek, a Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium munkatársai. A Bizottság 17 ülést tartott, amelyen megvitatta a büntetőjog általános és különös részének reformját érintő főbb kérdéseket. A Bizottság munkájának megkezdését követően indult a *Büntetőjogi Kodifikáció* c. folyóirat, amely egyrészt közzétette azokat a tanulmányokat, amelyek a kodifikáció megalapozásához születtek, másrészt tájékoztatót a Bizottság üléseiről.² A bizottsági munkálatokhoz kapcsolódóan készítette el *dr. Wiener A. Imre* a Btk. Általános Részére vonatkozó tervezetét (Wiener A. Imre: A BTK Általános Része *de lege ferenda*, Budapest, 2003. 195 old.).

Az új kódex előkészítésének sajátossága volt, hogy azzal párhuzamosan jelentős novelláris törvényelőkészítő munka is folyt az Igazságügyi Minisztériumban, amely egyrészt Magyarország – akkor még – jövőbeli uniós tagságával kapcsolatos jogharmoniz-

¹ Ld. *Dr. Dávid Ibolya* igazságügy-miniszter asszony beszéde a Bizottság alakuló ülésén. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

² A Bizottság üléseiről készült tájékoztatók a Büntetőjogi Kodifikáció c. folyóirat első-harmadik (2001–2003) évfolyamának számaiban jelent meg. (a szerk.)

zációt (pl. jogi személy szankcionálása), másrészt a hatályos Btk. hazai indíttatású reformját szolgálta.

Az elkészült Konceptió jellege

A Konceptió az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének szabályanyagára vonatkozik. A Konceptió állást foglal alapvető büntetőpolitikai kérdésekben, meghatározza a kódex belső szerkezetét és a kodifikációs technika lényeges kérdéseit. A Konceptió egyben kifejezésre juttatja, hogy a büntetőjog reformja ki kell, hogy terjedjen az Általános Rész mellett a különös rész elvi jelentőségű rendelkezéseire is. A Konceptió függeléke a normaszöveg javaslat, ami a felvetett problémák szabályozását kívánja megoldani. A további szakmai állásfoglalást igénylő kérdéseket a Konceptió rendszerint csak felveti, s azokra többféle szabályozási alternatívát kínál.

A Konceptió szakmai megalapozásához hozzájárult 11 külföldi törvénykönyv magyarra fordítása és összehasonlító elemzése. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a Konceptió nem választ külföldi modellt. Mindazonáltal a Konceptió törekszik arra, hogy megfeleljen mind a hazai, mind a nemzetközi elvárásoknak.

A Konceptió figyelembe veszi, hogy a magyar büntetőjog reformját több területen közvetlenül befolyásolja az Európai Unió jogalkotása. Európai uniós tagságunkból következően a Konceptió szervesen integrálni kívánja az Unió büntetőjogi vonatkozású rendelkezéseit. A Konceptió emellett hasznosítja a Btk. közel három évtizedes bírói gyakorlatának eredményeit. A Konceptió tehát a büntetőjog egész élő anyagából merít.

2. A bűnözés alakulása Magyarországon³

A hazai bűnözés 1970 óta négyszeresére nőtt

Magyarországon az 1970–1995 közötti 25 év alatt az ismertté vált bűncselekmények száma négyszeresére nőtt. A hazai bűnügyi statisztika adatainak idősorát két jól elkülönülő trend jellemzi: 1970–1988 között – a bűncselekmények összetételének viszonylagos stabilitása mellett – a bűnözés lassú emelkedése volt tapasztalható. 1970-ben 122 ezer, 1988-ban 185 ezer bűncselekmény vált ismertté.

Az 1990-es évek elején a bűnözés új növekedési pályára állt. 1989-ben addig soha nem tapasztalt méretűre, 225 ezerre növekedett a hatóságok tudomására jutott bűncselekmények száma. 1990-ben már 341 ezer ismertté vált bűncselekményt regisztrált a bűnügyi statisztika. A következő növekedési hullám 1995-ben volt, amikor már 502 ezer bűncselekményt tartottak nyilván. A bűnözés az 1990-es évek utolsó harmadától kezdődően magas szinten stagnál (1996-

ban 466, 1998-ban 600, 2000-ben 450, 2001-ben 465, 2002-ben pedig 420 ezer bűncselekmény vált ismertté). Magyarországon a változások kezdő évében, 1988-ban minden tízezer lakosra 174,8; 1992-ben 432,6; 2001-ben 456,5; 2002-ben 418; 2004-ben 414 bűncselekmény jutott..

A hazai bűnözés szerkezeti átalakulása

A bűnözés gyors növekedésével párhuzamosan a bűnözésen belül strukturális átalakulás is zajlott, amely a vagyoni elleni bűncselekmények arányának jelentős emelkedését eredményezte. Napjaink hazai bűnözési szerkezetét – a fejlett államok bűnözéséhez hasonlóan – a vagyoni elleni bűncselekmények kimagasló, 60–70%-os (1989-ben 71,3%, 2004-ben 62,6%) aránya jellemzi. A vagyoni elleni bűncselekményeken belül meghatározó az üzleti és munkahelyi lopás, a zsebtolvajlás, a betöréses lopás, a gépkocsi- vagy a gépkocsiból történő lopás, valamint a rongálás. Összességében elmondható, hogy a hazai bűnözés szerkezete igazodott a piaci társadalomhoz. Ennek megfelelően a szükségletkielégítő és a gazdasági kockázatot vállaló bűncselekmények dominálnak, valamint megnőtt az új típusú konfliktusfeloldó magatartások száma.

Az erőszakos cselekmények számának emelkedése

Magyarországon az elmúlt két évtizedben az erőszakos bűncselekmények arányának emelkedése elmaradt ugyan a vagyoni elleni bűnözés növekedésétől, de a százezer lakosra jutó erőszakos bűncselekmények száma 47 százalékkal emelkedett. 1989 és 1995 között az emberölések száma is növekedett. Az erőszakos bűncselekmények százezer lakosra számított 333-as hazai arányával Magyarország az európai középmezőnybe tartozik. Emellett egyes erőszakos bűncselekmények – különösen az önbírászkodás, a zsarolás, a garázdaság, a rablás – előfordulása manapság sokkal gyakoribb, mint a korábbi évtizedekben volt.

A felderítési hatékonyság csökkenése

A bűnözés növekedésével párhuzamosan eddig nem látott mértékben csökkentek a bűncselekmények felderítési mutatói. A nyomozás hatékonyságának értékelésekor figyelemmel kell lenni arra, hogy jelentősen növekedett a bűnhalmazatok gyakorisága. Míg a korábbi évtizedekben a halmazatok száma évente 15–20 ezer körül alakult, addig a kilencvenes években már 100 ezer fölé emelkedett. Az elkövetők jelentős része hosszabb bűnözői pályafutás után kerül a hatóságok látókörébe. A befejezett emberölések, emberölési kísérletek, szándékos súlyos testi sértések, halált okozó testi sértések esetében az átlagos nyomozási eredményesség általában elérte a 80 százalékot. Ezzel szemben rendkívül alacsony – 10–25 százalék körüli – a betöréses lopások, a lakásbetörések és a személygépkocsival kapcsolatos lopások felderítési eredményessége.

³ Ld. Dr. Vavró István: *A bűnözés és jogkövetkezmenyei*. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1., Budapest, HVG-ORAC és Arató Mátyas-Ketész Imre-Tisza Vilmos: *Mi vár még ránk?* (Bűnügyi előrejelzés 2000–2010) Büntetőjogi Kodifikáció 2002/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

A felderítési mutató romlott

1980-ban a 130 ezer ismertté vált bűncselekmény egynegyedében nem sikerült megtalálni az elkövetőt. Két évtizeddel később, 1999-ben, az 505 ezer ismertté vált bűncselekmény majdnem felében (48,7 százalékában), 2002-ben 48,8 százalékában maradt a tettes ismeretlen. 1982–2002 között a bűncselekményt elkövetők száma 82 ezerről 129 ezerre nőtt, 2004-ben ez a szám 121 885 volt. Emellett a tízezer lakosra jutó bűnelkövetők száma is jelentősen nőtt, 1982-ben 76, 2002-ben 121, 2004-ben pedig 130 volt.

A bűncselekmények többségét Magyarországon is 18–39 éves férfiak követik el. Egyes bűncselekmények – például a rablás, az erőszakos közösülés – elkövetői fiatalabbak. Az elkövetők kriminalitási aktivitása 34 éves kornál éri el a csúcspontot, ettől az életkortól folyamatosan csökken. Az ismertté vált bűnelkövetők 45 százaléka vagy onelleni bűncselekményt követett el. A vagy onelleni bűnözés körében igen magas a látencia. Más szóval az ismertté vált elkövetők nem feltétlenül reprezentálják a társadalom bűnelkövetőit.

A biztonságérzet csökkenése társadalmi elvárást keletkeztet

A bűnözés ugrásszerű növekedése és a felderítés alacsony hatékonysága miatt hazánkban is romlik az emberek biztonságérzete, nő a bűnözéstől való aggodalom. Az ismertté vált bűncselekmények többsége a lakosság vagy on- és személyi biztonságát közvetlenül sérti, az életminőséget kedvezőtlenül befolyásolja. A közbiztonságérzet csökkenése és a bűnözés megváltozott szerkezete társadalmi elvárást keletkeztet, amelyre az állami büntetőpolitikának reagálnia kell.

3. Az új Büntető Törvénykönyv emberképe; büntetőpolitikai alapvetés*Az állami büntetőpolitika egységessége*

A társadalompolitika részeként megvalósuló állami büntetőpolitika szükségszerűen túlnyúlik a büntető igazságszolgáltatás rendszerén. A büntetőpolitika nemcsak azt határozza meg, hogy milyen magatartásokat kell büntetendővé nyilvánítani, illetve, hogy a büntetendő cselekmények elkövetőit milyen mértékben kell büntetni, hanem kijelöli a bűncselekmények következményeivel kapcsolatos végrehajtási feladatokat is. Ennek keretében kialakítja a büntetés-végrehajtás rendjét és a pártfogó felügyeletet, valamint ellátja a bűnmegelőzés állami feladatait. Az állami büntetőpolitikának emellett gondot kell fordítani a bűnözés okozta sérelmek, a bűncselekmények elszenvedői és az emiatt életminőségében veszélybe került személyek társadalmi, morális és anyagi sérelmeinek enyhítésére is.

Az állami büntetőpolitika eddigi eredményei

Az átfogó állami büntetőpolitika részeként született meg az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról, a 2003. évi LXXX. törvény a jogi segítségnyújtásról, illetve a 254/2003. (XII. 24.) kormányrendelet az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivataláról, valamint a 115/2003. (X. 28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról. A Kormány büntetőpolitikai szándékáról tanúskodik továbbá a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló törvény, a büntetés-végrehajtási törvény, valamint a büntetőeljárásban alkalmazott mediációról szóló törvény tervezete. Az e jogszabályokban kifejezésre jutó büntetőpolitikai szemlélethez igazodik az új Büntető Törvénykönyv Konceptiója is.

A büntetőjog emberképe

A XXI. században a büntetőjog és a büntető eljárásjog, mint az állami büntetőhatalom monopóliumának kifejeződései, nem öncélúak és eleve adottak, hanem az individuumhoz képest másodlagosak és szolgáló intézmények. Noha a büntetőjogi szankcionálással való magatartásirányításról lemondani nem lehet, az emberi jogok nem pusztán korlátját jelentik az elsődleges állami büntetőhatalomnak, hanem az ember az államnál előbbre való és ezt kifejezésre kell juttatni mind a tetséssel való bánásmód, mind az áldozat védelme és anyagi kártalanítása tekintetében. A büntetőjog, mint a szolgáltató igazságszolgáltatás része egyrészt a sértett sérelmének enyhítésére, megszüntetésére, másrészt a sértett és a megsértett közösség kiengesztelésére kell, hogy törekedjen.

A büntetőjog társadalmi célja

A XXI. században a büntetőjog ezért elsődlegesen céljog. Arra kell irányulnia, hogy az emberek egyenlő méltósága és szabadsága mellett az emberek közti biztonságot és békét biztosítsa, illetve azt helyreállítsa. Ezért a büntetőjog nem igazolható pusztán az igazságosság megvalósításával, hanem ezen túlmutató társadalmi célt is feltételez. A büntetőjognak elsősorban a társadalmi béke helyreállítása érdekében a cselekménnyel sérült szabadságjogokat meg kell szilárdítani, akár a jogsértés formális helytelenítése révén is. Másodsorban a normastabilizációnak egyrészt az egyes büntetésekre való ráhatással (speciálprevenció), másrészt a társadalomra való ráhatással (generálprevenció) kell történnie. Harmadszor a büntetőjognak jóvátételt kell biztosítania a jogaiban megsértett áldozatnak. Az áldozat kompenzálását a büntetőjogi szankcionálás előfeltételének és részének kell tekinteni. A büntetőpolitika azonban nem merül ki a bűnözés kontrolljában, azt szükségszerűen kiegészíti a bűnmegelőzés párhuzamos fejlesztése.

Az állami büntetőpolitikával szembeni nemzetközi elvárások⁴

A fenti elvekkel összhangban az állami büntetőpolitikát ma már jelentősen befolyásolják az ENSZ, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának és az Európa Uniónak a büntetőpolitikai ajánlásai. Ezek az ajánlások az alábbi büntetőpolitikai vezérelveket fogalmazzák meg:

- a szabadságvesztés büntetést végső eszközként kell kezelni, amelynek alkalmazása csak akkor indokolt, ha az elkövetett bűncselekmény súlyára tekintettel nyilvánvaló, hogy semmilyen más büntetés nem lenne megfelelő,
- kerülni kell a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés alkalmazását,
- elő kell mozdítani a közösségi szankciók és intézkedések szélesebb körű alkalmazását,
- differenciálni kell a büntetési rendszert, be kell vezetni új szabadságelvonással nem járó szankciófajtákat,
- biztosítani kell a mediációhoz és az áldozat kártalanításához való jogot.

A Koncepció ezeket az ajánlásokat az új kódex kidolgozásánál érvényesíteni kívánja.

4. Az Alkotmány rendelkezéseinek, az emberi jogoknak és az alapvető szabadságjogoknak az érvényre juttatása az új Büntető Törvénykönyvben⁵

A büntetőjog ultima ratio jellege

Az Alkotmány 2. § (1) bekezdése értelmében a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam. A jogállam alapvető kritériuma a jogrendszerre vonatkozó alkotmányos normák érvényesítése. Az állami büntetőhatalom gyakorlásának is alapvető követelménye, hogy megfeleljen az alkotmányos alapelveknek.

Az Alkotmány 8. § (1) és (2) bekezdése a büntetőjoggal szembeni alkotmányossági követelményekre is irányadó szabály. Eszerint a Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége. A büntetőjog tilalmi és előírásai, különösen pedig a büntetések alapjogot vagy alkotmányosan védett jogot és értéket érintenek. A jogállamban a büntetőjogi beavatkozással szemben alapvető alkotmányos követelmény, hogy a szükséges és arányos legyen. A jogállamban a büntetőjogi büntetés végső eszköz a jogkövetkezmények között. Az Alkotmány 8. § (2) bekezdése megköveteli továbbá, hogy törvény és ne alacsonyabb szintű jogforrás határozza meg a büntetendő cselekményeket és azok büntetését.

A nullum crimen et nulla poena sine lege alkotmányos elve

Az Alkotmány 57. § (4) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetése idején a magyar jog szerint nem volt bűncselekmény”. Ez a rendelkezés a *nullum crimen et nulla poena sine lege* elveit, azaz a büntetőjogi legalitást fogalmazza meg. A büntetőjogi legalitás elvének rögzítése az Alkotmányban kifejezésre jut-tatja, hogy ez az elv alkotmányos alapelv.

A *nullum crimen et nulla poena sine lege* alkotmányos alapelvéből négy büntetőjogi tilalom, illetve követelmény vezethető le:

- a súlyosabb büntető törvény visszaható hatályának a tilalma, avagy az elkövetéskor hatályos törvény alkalmazásának a követelménye,
- a határozatlan büntető törvény és jogkövetkezmény tilalma, avagy a pontos törvényi meghatározottság követelménye,
- a büntetőjogi felelősséget megalapozó vagy szigorító szokásjog tilalma, avagy az írott törvény követelménye,
- a büntetőjogi felelősséget megalapozó vagy szigorító analógia tilalma.

Az emberi jogok érvényesítése az új kódexben⁶

Magyarország az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdette az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságjogok Európai Egyezményét és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvet. Az Egyezményt elfogadó valamennyi ország, így Magyarország is arra vállalt kötelezettséget, hogy az Egyezményben meghatározott emberi jogokat olyan tartalommal és módon biztosítja a joghatósága alatt álló személyeknek, ahogyan azt az Egyezmény, nem pedig a hatályos belső jogrendszere előírja.

5. Az új Büntető Törvénykönyv kódex jellege

A kódex jellegű szabályozás jelentősége

A kódex jellegű szabályozás lényege az azonos életviszonyokra vonatkozó rendelkezéseknek egy törvényben történő rendszerezett összefoglalása. A kódexek megalkotása a jogtörténetben vívmánynak tekintendő, hiszen a kódex a korábbi időszakokhoz képest egységes elvek mentén szabályoz. A normák átfogó rendszerbe foglalása, amely logikailag ellentmondásmentesen, áttekinthetően és az ismétléseket kerülve összegzi az adott jogterület anyagát, elősegíti a jogbiztonság kialakulását. A kódex nem csupán kompilációja a meglévő szabályoknak és nem is a különálló törvényekre utaló váz. Kódexalkotással a törvényhozó kifejezésre juttatja egy adott normaanyag összefüggését, megteremti e normaanyag módszerbeli és terminológiai egységét.

⁴ Ld. Dr. Bócz Endre: *Büntetőpolitika és büntetőjogi kodifikáció*. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/3., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

⁵ Ld. Dr. Palánkai Tiborné: *Az Alkotmánybíróság büntetőjogi tárgyú határozatai; a büntetőjog kodifikációjának alkotmányjogi összefüggései*. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/3–4., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

⁶ Ld. Dr. Bárd Károly: *Az európai emberi jogi Egyezmény szerepe az „európai” büntetőjog alakításában*. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/3., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

Történeti tapasztalat, hogy azok a kódexek időállóak, amelyek mind a szabályozási tárgy, mind a szabályozási módszer viszonylagos homogenitására épülnek. Ilyen volt a Csemegi Kódex és az új Büntető Törvénykönyvnek is ilyen kódex jellegű törvénynek kell lennie.

A Koncepció ugyanakkor figyelembe veszi, hogy jelenleg is léteznek a Btk.-án kívüli büntető törvények (pl. a 2001. évi CIV. törvény a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről) és ezekkel a jövőben is számolni kell. A külön büntető törvények és az új Kódex tartalmi összhangját és terminológiai egységét ezért a jogbiztonság érdekében az új Büntető Törvénykönyvnek a legnagyobb mértékben biztosítania kell.

Az új Kódex nyelvezete

Az új kódexszel szemben alkotmányos követelmény, hogy a büntetendő magatartásokat pontosan és egyértelműen határozza meg. Az új kódex nyelvezete az állampolgár számára közérthetően kell, hogy rögzítse a büntetőjogi tilalmat és parancsait. Ezért kerülni kell az új kódexben a pontatlan megfogalmazásokat, az általánosításokat, a túlzott részletlezést és a kazuisztikát.

6. Az új Büntető Törvénykönyv belső felépítése

A Büntető Törvénykönyv egységességének problémája⁷

A Büntető Törvénykönyv rendszerének kialakítása során a hazai büntetőjog is követi azt az egységes gyakorlatot, amely megkülönbözteti az Általános és a Különös Részt. Ez a megkülönböztetés nemcsak a kontinentális kodifikációkban figyelhető meg, hanem az angolszász és a nemzetközi kódex-tervezetek is ebben a rendszerben készülnek.

Nem ilyen egységes a gyakorlat arra nézve, hogy valamennyi bűncselekmény leírása egyetlen kódexben történik-e, vagy a Büntető Törvénykönyv mellett ún. melléktörvények is tartalmaznak bűncselekményi tényállásokat. Ennek az az indoka, hogy az első büntetőjogi kodifikáció eredményeként megszületett XIX. századi büntető kódexek – így a Csemegi Kódex is – a szokásos társadalmi együttélés alapvető szabályainak megsértését rendelték büntetni. A XX. század társadalmi fejlődése az első büntetőjogi kódexek szemléletét két irányban változtatta meg. Egyrészt a technikai, gazdasági fejlődés következtében megjelent új életviszonyokat bevonta a büntetőjogi védelem körébe, úgy hogy az adott életviszonyra vonatkozó szakigazgatási szabályok megsértését – mint például adóigazgatás, hulladékkezelés, egészségügyi szabályok – büntetni rendelte. A szakigazgatási normák megsértésén alapuló bűncse-

lekményeket az európai jogfejlődés a kodifikáció során elválasztotta a köztörvényi bűncselekményektől. Mivel ezeknek a bűncselekményeknek a törvényi tényállásában nagy szerepet játszanak az igazgatási jogszabályokban tételezett normák, ezért ezeket a bűncselekményeket nem a büntető kódex, hanem maga a szakigazgatási jogszabály tartalmazta (melléktörvény).

A melléktörvények különtartását a jogbiztonság érvényesítése indokolta. A jogbiztonság megköveteli, hogy a jogalkotó a szakigazgatási jogszabályok megsértésén alapuló bűncselekmények esetében is maradéktalanul érvényesítse a *nullum crimen és nulla poena sine lege*, valamint a bűnfelelősség elveit. Mivel a szakigazgatási jogszabályok megsértésén alapuló bűncselekmények esetében a büntetőjogi felelősség feltételeit a szakigazgatási jogszabály határozza meg, a büntetőjog előbb említett alapelveit ezeknél a bűncselekményeknél úgy lehetett a legtisztábban érvényesíteni, hogy a felelősség feltételeit és a büntetőjogi szankcionálást egy norma, a melléktörvény tartalmazta. Hazánkban is a Csemegi Kódex Különös Része mellett számos bűncselekményt melléktörvények szabályoztak. Így melléktörvény rendelkezett például a kábítószerrel elkövetett bűntettekről, a sajtóval kapcsolatosan elkövetett bűncselekményekről, a csődeljárással kapcsolatos büntető rendelkezésekről, az adótörvényekkel szemben elkövetett bűncselekményekről, vagy a fizetési eszakkal elkövetett visszaélésekről.

A XX. század fejlődése nemcsak az új életviszonyok büntetőjogi védelmének megteremtését kívánta meg, hanem a büntetőjogi szabályozás differenciálását is a védelem tárgyaira illetve az elkövető személyi körülményeire tekintettel. Így például a katonai bűncselekményekről egyetlen európai büntető kódexben sem találunk rendelkezést, mert a kodifikátor felismerte, hogy a katonai életviszonyok mind tárgyukban, mind személyi körülményekben olyan eltéréseket mutatnak, amelyeket külön törvényben kell szabályozni. A nyugat-európai kódexek fiatalokra vonatkozó rendelkezéseket sem tartalmaznak, mert a fiatalokra sajátos felelősségi szabályokat érvényesítenek. Ezt a szemléletet követte a magyar büntetőjog is 1961-ig, amíg a katonai bűncselekményeket, illetve a fiatalokra vonatkozó rendelkezéseket külön törvényben szabályozta.

A szocialista társadalom-szemléletre épülő kodifikáció szakított a kodifikációnak a jogfejlődés során kialakított hagyományaival és az egységes kódex technikáját alkalmazta. Az 1961. évi szocialista Btk. nemcsak a szakigazgatási jogszabályok megsértésén alapuló bűncselekményeket vonta be a büntető kódexbe, hanem megszüntette a fiatalokra, a katonákra és a rehabilitációra vonatkozó külön büntető törvényeket is.

Az egységes büntető törvény kialakítása kétféle eredménnyel járt a hazai büntetőjogban. Egyrészt a szakigazgatási jogszabályok megsértésén alapuló bűncselekményeknek a büntető kódexbe történő be-

⁷ Ld. Dr. Wiener A. Imre: *A Büntető Törvénykönyv szerkezete*. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1. Budapest, HVG-ORAC és Dr. Kiss Zsigmond – Dr. Soós László: *Az új Büntető Törvénykönyv egységességének kérdése*. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/2. Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

vonása csak a kerettényállások számának jelentős emelkedésével volt megvalósítható. Másrészt a külön büntető törvényeknek a Btk.-ba történő beolvasztása megszüntette a fiatalokra vonatkozó sajátos felelősségi rendelkezéseket és a fiatalok büntetés-kiszabási körülményévé degradálódott.

A kodifikáció során – az előbb kifejtettekre tekintettel – alapvető kérdésként merül fel, hogy az új Kódex a jelenleg hatályoshoz hasonlóan egységes kódex legyen, vagy visszatérjen az 1961. évi Btk.-t megelőző rendszerhez, amely lehetővé tette a büntetőjogi szabályoknak a Btk.-n kívüli törvényekben való szabályozását.

*A szakigazgatási jogszabályokat sértő
bűncselekmények kerettényállással történő
szabályozása*

A kerettényállást, mint sajátos kodifikációs technikát mindazokon a területeken megtaláljuk, ahol a büntetőjogi felelősség pozitív vagy negatív feltételeinek körülírásában a büntetőjogon kívüli normák is részt vesznek. A kerettényállás a melléktörvénnyel szemben azonban elválasztja egymástól a büntetőjogi felelősség feltételeit leíró normát (keretet kitöltő szakigazgatási jogszabály) és a büntetőjogi tilalmat (különös részi tényállás). A jogbiztonság azonban megköveteli, hogy a jogalkotó a kerettényállások esetében is feltétlenül érvényesítse a *nullum crimen és nulla poena sine lege*, valamint a bűnfelelősség elveit. A kerettényállás, mint kodifikációs technika, ezért speciális követelményeket támaszt a jogalkotóval szemben. A kerettényállást úgy kell megfogalmazni, hogy az egyértelműen kifejezze a védett jogi tárgyra és az elkövetői tevékenységre vonatkozó jogalkotói akaratot. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a normavilágosság a jogbiztonság alapvető eleme. A jogbiztonság megköveteli, hogy a normatartalom világos, felismerhetően értelmezhető és egyértelmű legyen. Ez nemcsak a tilalmazott magatartás leírására, hanem a jogkövetkezmények alkalmazására és az azok alóli mentesülés lehetőségére is vonatkozik. (AB Hat. 10/2003. IV. 3.) A normavilágosság követelménye vonatkozik a büntetőjogi keretrendelkezésekre is. A keretet kitöltő szabályok nem idézhetnek elő zavarokat a büntetőjog működése során, illetve a jogalanyok számára nem teremthetnek kiszámíthatatlan és követhetetlen állapotot. (AB Hat. 54/2004. XII. 13.)

A fiatalok büntetőjoga⁸

A XX. században a fiataloknak nemcsak a társadalmi státusza, hanem a bűnözésben való részvétele is megváltozott, jelentősége növekedett. Az európai jogrendszerekben nem alakult ki egységes felfogás a fiatalok büntetőjogi felelősségre vonásáról. Az európai büntető kódexek a fiatalok magatartását ugyan különböző életkortól kezdve értékelik, azon-

ban szemben a felnőtt korúak büntetőjogával, a fiataloknál a szellemi, erkölcsi érettséget egységesen a büntetőjogi felelősség keretében vizsgálják.

1961-ig a magyar büntetőjog a 12–18 éves korosztályt sorolta a fiatalok kategóriába, de ebben a keretben a különböző életkorokhoz különböző felelősségi szabályokat kapcsolt. Az 1961. évi szocialista Btk. ugyan felemelte a fiatalok határát 14 évre, de szakítva a korábbi hagyományokkal megszüntette a fiatalokra vonatkozó speciális felelősségi szabályokat.

A katonai büntetőjog

A katonákra vonatkozó általános részi rendelkezések az 1961. évi Btk. óta a katonai életviszonyokra tekintettel a bűncselekmény elkövetőire, a büntetőség kizárására és megszűnésére, a szankciók alkalmazására és végrehajtására, a mellékbüntetésekre és a mentesítésre sajátos szabályokat kodifikálnak. Ezek a szabályok az Általános Rész szinte egész rendszerét érintik. A Különös Részben pedig hat jogi tárgy köré csoportosítva közel harminc bűncselekményi tényállást kellett kodifikálni. Ez a nagyszámú és eltérő joganyag indokolja az európai büntetőjogokban a katonai büntető törvény megalkotását.

Az új kódex tagolása

A koncepció abból indul ki, hogy a kodifikációs technika megválasztása a joglogikai rendszer tisztaságát kell, hogy szolgálja. A társadalmi, gazdasági fejlődés számos, egymástól jól elkülöníthető érdekeket védő büntető törvényi rendelkezést kíván meg. Ezt a törvény rendszerében is kifejezésre kell juttatni aképpen, hogy az új Büntető Törvénykönyv a jelenleg hatályos Btk.-hoz hasonlóan továbbra is egységes törvény, azonban az egységes szerkezet megtartása mellett a szabályozás alanyára, vagy tárgyára tekintettel speciális rendelkezéseket külön Könyvek tartalmaznak.

A fentieknek megfelelően az új Büntető Törvénykönyv az alábbi Könyvekből áll:

1. Könyv: *Általános rendelkezések,*
2. Könyv: *Köztörvényi bűncselekmények,*
3. Könyv: *Szakigazgatási jogszabályokat sértő bűncselekmények,*
4. Könyv: *A katonákra vonatkozó rendelkezések és a katonai bűncselekmények,*
5. Könyv: *A fiatalokra vonatkozó rendelkezések.*

A Könyvekre történő tagolás lehetővé teszi, hogy az egységes kódex megtartása mellett a jogtárgy védelemben, vagy az elkövetők személyében megjelenő jelentős különbségeket az új Büntető Törvénykönyv kellően kifejezésre juttassa. Az új Büntető Törvénykönyv belső tagolása emellett a jogbiztonság követelményének is jobban megfelel, hiszen a köztörvényi és a szakigazgatási jogszabályokat sértő bűncselekmények eltérő kodifikációs technikáját a külön Könyvekben következetesebben lehet érvényesíteni.

A büntető kódex Könyvekre tagolásának rendszerét hasonló indokokból más külföldi kódexek is kö-

⁸ Ld. Csemáné dr. Váradi Erika – Dr. Lévay Miklós: *A fiatalok büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból.* Büntetőjogi Kodifikáció 2002/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

vetik, így például a francia, a svájci és az olasz büntető törvénykönyv.

A Kódex tagolásának garanciális funkciója van

Az új Büntető Törvénykönyv Könyvekre tagolása nem csupán kodifikációs technikai változás, hanem tartalmi, garanciális funkciója van. A 3–5. Könyvekben szabályozott bűncselekmények alkalmazása speciális szaktudást igényel. A szakigazgatási jogszabályokat sértő bűncselekmények alkalmazása megköveteli a jogalkalmazótól az adott igazgatási jogterület (pl. gazdasági jog, környezetvédelmi jog, orvosi jog) szabályanyagának ismeretét. Ugyanígy a katonákra, illetve a fiatalokkorúakra vonatkozó rendelkezések alkalmazása is speciális szakértelmet kíván. A 3–5. Könyvekben szabályozott bűncselekményeknél a jogbiztonság elvének érvényesítése megköveteli, hogy a bűnösség megállapítására és a büntetőjogi szankció alkalmazására csak a speciális szaktudás birtokában kerülhessen sor. Az új Büntető Törvénykönyv Könyvekre tagolása a 3–5. Könyvekben megkívánt speciális szaktudás garanciális szerepét juttatja kifejezésre és ezzel a jogbiztonság alkotmányos követelményét szolgálja.

Az új Büntető Törvénykönyv Könyvekre tagolása egyben kihat a büntető igazságszolgáltatás rendszerére is. Az új Büntető Törvénykönyv felhívja a figyelmet arra is, hogy az egyes Könyvek alkalmazásához szükséges szaktudás csak a jogalkalmazás specializációjával biztosítható. Ez a specializáció nagyon sokrétű, nemcsak a büntetőeljárás szabályainak alakítására hat ki, hanem az ügyészségek, bíróságok munkájának a megszervezésére és ezzel összefüggésben a belső szervezeti rend kialakítására is.

A Könyvek belső felépítése

A fentieknek megfelelően az új Büntető Törvénykönyv Könyvekből és Fejezetekből épül fel. A Fejezetek és a §-ok számozása minden Könyvben újból kezdődik. Az új Büntető Törvénykönyvnek Könyvekre tagolásával a büntető rendelkezések első száma már kifejezi, hogy az adott szabályokat melyik Könyv tartalmazza, a következő szám pedig a Könyvön belüli paragrafusszámot jelöli. Ennek megfelelően a §-okra történő hivatkozásnál az adott Könyv számára is utalni kell (pl. 1–22. §, 3–45. §).

Az új Büntető Törvénykönyv felépítése egyben igazodik az új Polgári Törvénykönyv koncepciójában szereplő belső tagoláshoz. A Koncepció ezzel is a jogalkalmazó munkáját kívánja megkönnyíteni.

**B) 1. KÖNYV –
ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK
1. Az új kódex alapelvei**

A büntetőjog alapelvei szerepeljenek az új Büntető Törvénykönyvben

A büntetőjog alapelveinek a büntetőjog egészét átható elvi tételeket nevezzük. A büntetőjog alapelvei kihatnak a teljes büntető jogszabályanyagra, lé-

nyegi jelentőséghez jutnak mind a jogalkotásban, mind a jogalkalmazásban. Noha a korábbi hazai és külföldi büntető kódexek rendszerint nem tartalmazták ezeket az alapelveket tételes rendelkezés formájában, számos nemzetközi szerződés, amelynek hazánk is részese, kötelezően érvényesítendő elvként írja őket elő. Éppen a nemzetközi kötelezettségekre tekintettel a modern nyugat-európai kódexek maguk is tartalmazzák a büntetőjog alapelveit, így például a francia büntető kódex. A Koncepció ezt az új szemléletet kívánja azáltal érvényesíteni, hogy az új Büntető Törvénykönyv tételes rendelkezés formájában megfogalmazza a büntetőjog azon alapelveit, amelyek garanciális jelentőségük a büntetőjogi felelősség megállapítása és a szankció alkalmazása szempontjából.

A büntetőhatalom gyakorlásának ultima ratio jellege

A büntetőhatalom gyakorlásának megfogalmazása az új Büntető Törvénykönyvben rögzíti, hogy a jogalkotó csak olyan cselekményeket nyilváníthat bűncselekménnyé, amelyek társadalmilag elítélendők, azaz antiszociálisak. Az elv egyben azt is deklarálja, hogy az antiszociális magatartások kontrolljában az állami kontrolleszközök kiválasztásánál a büntetőjogot utolsóként szabad alkalmazni, és csak akkor, ha a büntetőjog a közérdek érvényesítéséhez elengedhetetlen. A büntetőjog csak a legsúlyosabb jogsértésekre reagál és csak akkor alkalmazható büntetőjogi szankció, ha az a társadalom védelméhez feltétlenül szükséges. Az elv értelmében a büntetőjognak a jogi felelősségi, védelmi formák rendszerében kiegészítő jelleggel, *ultima ratio*-ként kell érvényesülnie.

Az arányosság elve

A büntetőjogi joghátrány kilátásba helyezése és alkalmazása az egyén alkotmányosan védett jogait korlátozza. Az arányosság elve az új Büntető Törvénykönyvben kifejezi, hogy mind a büntetendővé nyilvánításnak, mind a büntetőjogi jogkövetkezménynek arányban kell állnia a korlátozással elérhető társadalmi előnnyel. Az állam csak akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához, vagyis a büntetendővé nyilvánításhoz nem elegendő önmagában, hogy a korlátozás egy másik alapjog vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem meg kell, hogy feleljen az arányosság követelményének: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással.

A nullum crimen, nulla poena sine lege megfogalmazása

A *nullum crimen* és a *nulla poena sine lege* elve a felvilágosodás korában alakult ki a bírói hatalom önkénye elleni küzdelemben. A két egymáshoz

kapcsolódó jogelv azt fejezi ki, hogy csak azt a magatartást lehet bűncselekménynek tekinteni, amelyet az elkövetése előtt a törvény büntetendővé nyilvánított, és csak azokat a büntetéseket lehet az elkövetővel szemben alkalmazni, amelyeket a törvény már az elkövetés előtt előírt. *A nullum crimen és a nulla poena sine lege* elv tehát a jogbiztonságot szolgálja, mivel megkövetelik, hogy a jogalkotó a büntetőhatalom gyakorlásának lényegi feltételeit törvényben előre rögzítse. Az új Büntető Törvénykönyv azt az általános külföldi példát követi, amely a *nullum crimen és a nulla poena sine lege* elvet a törvényben rögzíti.

A büntetőhatalom nemzetközi és európai jogi korlátjai

Az állam büntető hatalma a demokratikus jogállamokban két irányban is korlátozott. Az állam büntető hatalmát egyrészt az alkotmányban foglalt szabályok és elvek, másrészt az állam által vállalt nemzetközi kötelezettségek korlátozzák. A magyar állam alkotmányos kötelezettsége, hogy biztosítsa a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját. Ez a kötelezettség az állami büntetőhatalom gyakorlására is kiterjed.

Az új Büntető Törvénykönyv a büntetőhatalom korlátozottságának elvénél a nemzetközi jogi kötelezettségek mellett utal az európai jogi kötelezettségekre is. Magyarország európai uniós tagságából következik, hogy a büntetőhatalom gyakorlásának összhangban kell állnia az Unió büntetőjogi vonatkozású jogszabályaival.⁹

A tettarányos büntetés elve

Az új Büntető Törvénykönyv az alapelvek között szabályozza, hogy a tettarányos büntetés kiszabásakor a bíróság figyelemmel van az elkövető személyi körülményeire és a sértett érdekeire.

Ez az alapelv biztosítja az új Büntető Törvénykönyv által előírt büntetőjogi jogkövetkezmények egységes alkalmazását, kifejezi az állam elvárását, a társadalom nézeteit a büntetőjogi szankcióval elérhető hatásokról. Ez az alapelv nem csupán valamennyi büntetőjogi jogkövetkezményre irányadó, hanem általánosságban áthatja a büntető igazságszolgáltatás teljes folyamatát. Kiemelt jelentőséghez jut az alapelv a büntetés kiszabása körében is. Ez az alapelv ugyanis tartalommal ruházza fel a büntetés kiszabási szabályokat, normatív követelmény a jogalkotás és jogalkalmazás számára egyaránt.

A bagatell cselekmények kezelése

Az új Büntető Törvénykönyv a bagatell bűncselekmények kezelését – tekintettel a bagatell bűnözés arányára az összбűnözésen belül – az alapelvek között rögzíti. Ez az alapelv egyértelművé teszi, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez mindig társadalmi rosszallás kapcsolódik, amelyet a büntető igazság-

szolgáltatás során az eljáró hatóságnak az elkövetővel szemben ki kell fejeznie. A cselekmény társadalmi elítélésének hatósági kifejezésre juttatása akkor is szükséges, ha az elkövető cselekménye, vagy személyi körülményei büntetés vagy intézkedés alkalmazását nem indokolják. A büntetőjogi szankciónak nem minősülő figyelmeztetés alkalmazása szimbolikus elégtétel a sértett és a megsértett közösség számára.

2. A büntető joghatóság

A büntető törvény időbeli hatálya

A büntető törvény időbeli hatálya arra vonatkozik, hogy mikortól kezdve és meddig alkalmazható a büntető jogszabály. Az új Büntető Törvénykönyv a jelenleg hatályos Btk.-val megegyezően továbbra is általános szabályként az elkövetéskor hatályos törvény alkalmazását írja elő, amely alól egyetlen kivétel az elbíráláskor enyhébb büntető törvény visszaható ereje. Az új Büntető Törvénykönyvben rögzített *nullum crimen és a nulla poena sine lege* elvből következik, hogy az új bűncselekményt megállapító, illetőleg az elbírálást szigorító büntető törvénynek visszaható ereje nem lehet. *A nullum crimen és a nulla poena sine lege* elvének éppen az az értelme, hogy csak az olyan cselekmény lehet bűncselekmény, amelyet a törvény már az elkövetés előtt azzá nyilvánított, valamint nem alkalmazható súlyosabb büntetőjogi szankció annál, mint amit a törvény az elkövetés előtt kilátásba helyezett. Ha az új büntető törvény a büntetőjogi védelmet megvonja vagy mérsékli, a *nullum crimen és a nulla poena sine lege* elve már nem gátolja azt, hogy az ügy megítélésénél a cselekménynek az elbíráláskori jelentősége érvényesüljön. Ezért az elbíráláskor hatályban lévő enyhébb büntető törvénynek visszaható ereje van.

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően továbbra is csupán az elkövetéskor és az elbíráláskor hatályos büntető törvények egybevetését teszi lehetővé és nem ismeri el az ún. legenyhébb büntető törvény alkalmazásának az elvét. Ennek megfelelően az elkövetést követően életbe lépett, de az elbíráláskor már hatályát veszített büntető törvény akkor sem alkalmazható, ha az tenné lehetővé a cselekmény legenyhébb megítélését.

Szemben a jelenleg hatályos Btk.-val az új Büntető Törvénykönyv nem zárja le az enyhébb büntető törvény visszaható erejének a lehetőségét az ítélet jogerőre emelkedésével, hanem hasonlóan számos külföldi büntető kódexhez úgy rendelkezik, hogy amennyiben valamely cselekmény az új törvény szerint már nem büntetendő, a miatta korábban jogerős ítélettel kiszabott büntetést vagy intézkedést is törölni kell. Ezzel a rendelkezéssel az új Büntető Törvénykönyv megszünteti azt a méltánytalan és a büntetőjog védelmi funkciója szempontjából céltalan helyzetet, hogy olyan cselekmény miatt kerül sor büntetés vagy intézkedés végrehajtására, amelyet maga a törvény sem tekint már büntetőjogi szankciónak érdemlőnek.

⁹ Ld. Dr. Nagy Ferenc – Dr. Karsai Krisztina: *A kerethatározat. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/1–2.*, Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

Fontos kiemelni, hogy az enyhébb törvény jogerőn túli visszaható ereje nem korlátozódik a büntetésekre, hanem kiterjed minden büntetőjogi szankcióra. Noha a büntetőjogi szankciók között az intézkedések elvileg enyhébbek, mint akár a legenyhébb büntetés és büntetett előéletet sem eredményeznek, a gyakorlatban az intézkedések, mint például a vagyyonelkobzás, sokszor súlyosabb hátrányt jelentenek az elkövető számára, mint a büntetés. Az intézkedésekben megjelenő jelentős joghátrány indokolja, hogy az enyhébb törvény visszaható ereje kizárja a korábban jogerősen kiszabott intézkedés végrehajtását is.

A büntető törvény területi és személyi hatálya

A büntető törvény területi és személyi hatályára vonatkozó rendelkezések meghatározzák azoknak a cselekményeknek és személyeknek a körét, amelyekre, illetve akikre a magyar állam büntető joghatósága érvényesül. Általános nemzetközi gyakorlat, hogy a joghatóság előírására vonatkozó rendelkezéseket a büntető anyagi jog szabályozza, a joghatóság gyakorlásáról pedig a büntetőeljárás és a bűnügyi jogsegély törvény szól. A hatályos Btk. ezt a rendszert nem követi következetesen, mert egyes, a büntető joghatóság gyakorlására vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz (pl. külföldi ítélet érvénye). További problémája a joghatóság jelenlegi szabályozásának, hogy nincs figyelemmel az Európai Unió büntetőpolitikájára, és nem érvényesíti a joghatósággal kapcsolatos modern nézeteket sem. Az új Büntető Törvénykönyv kialakítása során ezért alapvető szempont, hogy a Btk. csak a joghatóság előírására vonatkozó rendelkezéseket fogalmazza meg. Tekintettel a külföldi elemet is magában foglaló bűncselekményekre, valamint azoknak a jövőben várhatóan még inkább növekvő jelentőségére, az új Büntető Törvénykönyv feltétlenül olyan szabályozásra törekszik, amely mind az Európai Unió, mind a modern büntetőpolitika kívánalmainak megfelel.

Területi elv

Az új Büntető Törvénykönyv – a hatályos Btk.-val megegyezően – a magyar törvény feltétlen alkalmazását írja elő a belföldön elkövetett cselekményekre. A területi elv ilyen alkalmazása megfelel a nemzetközi gyakorlatnak. A külföldi büntető kódexekben is a területi elv az alapja minden joghatóságra vonatkozó rendelkezésnek. A területi elv szerint a magyar állam büntető hatalma a területén elkövetett minden bűncselekményre kiterjed, tekintet nélkül az elkövető állampolgárságára.

Quasi területi elv

A területi elvet az új Büntető Törvénykönyvben is – a hatályos Btk.-val megegyezően – kiegészíti a quasi területi elv. Utóbbi a magyar hajón és légi járművön elkövetett bűncselekményeket – a hajó vagy légi jármű tartózkodási helyétől függetlenül – a belföldön elkövetett cselekménnyel azonos elbírálás alá vonja.

Aktív személyi elv

A területi és a quasi területi elv szabályait kiegészítik azok a rendelkezések, amelyek a magyar törvény alkalmazását írják elő a külföldön elkövetett cselekményekre. Ezek közül az első az aktív személyi elv, amelynek alapján a magyar állam büntető hatalma kiterjed a magyar állampolgárok által külföldön elkövetett cselekményekre is. A hatályos Btk. alapján az aktív személyi elv korlátlanul érvényesül, tehát az állam a külföldön tartózkodó magyar állampolgároktól feltétel nélkül megköveteli a hazai büntetőjogban írt szabályok követését és ezek megsértése esetén korlátozás nélkül alkalmazza a büntetőjogi felelősségre vonást. Szemben a jelenlegi szabályozással az új Büntető Törvénykönyv – hasonlóan számos külföldi kódexhez – csak bizonyos korlátok között alkalmazza az aktív személyi elvet és figyelemmel van az elkövetés helyének jogára. Az aktív személyi elv korlátozásával az új Büntető Törvénykönyv megfelel a modern európai joghatósági politikának, amelyik a területi elven alapuló joghatóságot tekinti elsődlegesnek és hajlandó a saját állampolgár kiadására. Ezt a joghatósági politikát képviseli az európai elfogatóparancs is, amely előírja a saját állampolgár átadását más uniós tagállam igazságügyi hatóságának. Az új Büntető Törvénykönyv az európai elfogatóparancsot szabályozó 2003. évi CXXX. törvénnyel összhangban a magyar törvényt a magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre a kettős inkrimináció teljesülésétől teszi függővé. A magyar törvényt csak akkor rendeli alkalmazni, ha a cselekmény mind a magyar jog, mind az elkövetés helyének joga szerint büntetendő.

Passzív személyi elv

Az új Büntető Törvénykönyvben az aktív személyi elv korlátozását kiegészíti a passzív személyi elv bevezetése, amelyet a jelenleg hatályos törvény nem tartalmaz. Az új Büntető Törvénykönyv a magyar állampolgár, illetve jogi személy sérelmére külföldön elkövetett súlyosabb bűncselekményekre előírja a magyar törvény alkalmazását. A passzív személyi elv ilyen megfogalmazása lehetővé teszi azoknak a magyar állampolgároknak a büntetőjogi felelősségre vonását, akik külföldön magyar állampolgár vagy jogi személy sérelmére követnek el bűncselekményt, cselekményük azonban az elkövetés helyének joga szerint nem büntetendő.

A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumában foglalt bűncselekményekkel kapcsolatos joghatóság

Új rendelkezés az új Büntető Törvénykönyvben a magyar joghatóság szabályozása a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumában foglalt bűncselekményekkel kapcsolatban. Hazánk a 72/2001. (XI. 7.) OGY határozattal erősítette meg a Statútumhoz való csatlakozást és ezzel kötelezettséget vállalt arra, hogy a magyar jogot a Statútummal összhangba hozza. Tekintettel arra, hogy a Statútum a nemzeti

büntetőjog területi és személyi hatályára is tartalmaz rendelkezést, az új Büntető Törvénykönyv külön paragrafusban rendelkezik a Statútum alkalmazásáról a magyar büntetőjogban. Az új Büntető Törvénykönyv a Statútumot *lex specialis*ként kezeli és a Statútumban foglalt bűncselekményekkel kapcsolatban a Statútum joghatósági rendelkezéseinek biztosít elsőbbséget. A Statútum elsőbbségének a kimondásával az új Büntető Törvénykönyv elkerüli a magyar büntetőjog és a Statútum közötti joghatósági konfliktus kialakulásának lehetőségét.

Kettős inkrimináció elve; önvédelmi elv

Az új Büntető Törvénykönyv, a hatályos Btk.-val megegyezően, a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményt továbbra is csak a kettős inkrimináció teljesülése esetén rendeli büntetni. Ez alól két kivételt tesz az új Büntető Törvénykönyv. Nem feltétele a magyar büntető joghatóságnak a kettős inkrimináció egyes állam elleni és a honvédelem érdekeit súlyosan sértő bűncselekmény esetében. Ilyen bűncselekményekkel kapcsolatban a magyar joghatóság feltétlen és korlátozás nélküli. Ugyancsak nem feltétele a magyar joghatóságnak a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekmény esetén a kettős inkrimináció, ha a cselekmény üldözését nemzetközi szerződés írja elő. Ilyen esetben a joghatóság érvényesítése a nemzetközi szerződésben foglaltak szerint történik.

Forum deprehensionis elve

Különbség a jelenlegi szabályozáshoz képest, hogy a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre az egyéb feltételek teljesülése mellett is csak akkor alkalmazható a magyar büntetőjog, ha a cselekmény elkövetője belföldön tartózkodik. Az új Büntető Törvénykönyvben foglalt korlátozás megszünteti a magyar büntető joghatóságnak jelenleg hatályos céltalan kiterjesztését, amely a hazai joghatóságot akkor is előírja a külföldön elkövetett cselekményre, ha a joghatóság érvényesítésére gyakorlatilag nincs lehetőség, mivel az elkövető maga is az országhatáron kívül tartózkodik. Ez alól a korlátozás alól kivétel az, ha Magyarország nemzetközi kötelezettség vállalása eltérően rendelkezik.

Ne bis in idem elve¹⁰

Új rendelkezés a jelenleg hatályos Btk.-hoz képest, hogy az új Büntető Törvénykönyv az uniós követelményeknek megfelelően kimondja az Európai Unión belül a kétszeres eljárás tilalmát. A kétszeres eljárás tilalma a belső jogban a nemzetközileg elismert emberi jogok részét képezi. A kétszeres eljárás tilalmát a belső jogban szokták *res iudicata*-nak is nevezni. Ezt a belső jogban *res iudicata*-nak nevezett szabályt az uniós tagállamok

viszonylatában a Schengeni Megállapodás 54. cikke szabályozza. A Schengeni Megállapodás 54. cikke alapján: „Akivel szemben a Szerződő Felek valamelyike jogerős ítéletet hozott, nem üldözhető ugyanazért a bűncselekményért más Szerződő Fél által, ha a kiszabott büntetést már végrehajtották, vagy az ítélet az ítélkező állam joga szerint nem végrehajtható.” A tilalom arra vonatkozik, hogy nem lehet valakivel szemben más uniós tagállamban már jogerősen elbírált bűncselekményért ismét eljárni. Ez a rendelkezés Magyarországra, mint uniós tagállamra kötelező.

A Luxemburgi Bíróság esetjoga alapján a kétszeres eljárás tilalma nem szűkíthető le a bírósági érdemi határozatra (felmentő vagy bűnösséget megállapító ítélet), hanem azzal egyenrangúnak és a joghatóság újabb gyakorlása feltétlen akadályának kell tekinteni az ügyet érdemben és jogerősen lezáró egyéb igazságügyi hatósági döntéseket is (ilyen tipikusan a vádemelés mellőzése vagy elhalasztása az ügyész által).

A kétszeres eljárás tilalmának elve az új Büntető Törvénykönyvben a területi és az önvédelmi elv kivételével a többi joghatóság elvénél erősebb.

Nemzetközi és nemzeti jogon alapuló mentesség

A nemzetközi és nemzeti jogon alapuló mentességek a joghatóság gyakorlásának ideiglenes akadályai. A személyes mentességek a joghatóság gyakorlását egy adott területen és/vagy egy adott időben korlátozzák. Az új Büntető Törvénykönyv a jelenleg hatályos törvénnyel megegyezően szabályozza a magyar joghatóság korlátozását a nemzetközi jogon alapuló személyes mentességek esetében, amikor kimondja azt, hogy a diplomáciai mentességet illetve a nemzetközi jog alapján egyéb személyes mentességet élvező személyek mentesek a magyar joghatóság alól. A diplomáciai és a nemzetközi jogon alapuló egyéb személyes mentesség a területi joghatóság alóli mentességet jelent. A nemzetközi jogon alapuló személyes mentesség azért időleges korlátozása a joghatóság gyakorlásának, mert a küldő állam lemondhat e mentességről és ilyenkor nincs akadálya a magyar jog szerinti felelősségre vonásnak.

Új joghatósági szabály az új Büntető Törvénykönyvben a nemzeti jogon alapuló személyes mentességekről szóló rendelkezés. A személyes mentesség szabályozásánál a Konceptió abból indult ki, hogy a nemzeti jogon alapuló képviselői és egyéb személyes mentesség a diplomáciai mentességhez hasonlóan a betöltött funkcióhoz és a mögöttük álló állami hatalomhoz kapcsolódnak. Ezért ezek a magyar jogon alapuló személyes mentességek ugyanúgy a joghatóság gyakorlásának ideiglenes korlátozását jelentik, mint a nemzetközi jogi mentességek. A Konceptió ezért a magyar jogon alapuló személyes mentességeket a diplomáciai mentességhez hasonló anyagi jogi joghatósági akadályként szabályozza. A Konceptió ezzel visszatér a Csemegi Kódex rendszeréhez, amely szintén a joghatóság gyakorlásának akadályaként szabályozta az országgyűlés tagjainak mentelmi jogát.

¹⁰ Ld. Dr. Wiener A. Imre: *A ne bis in idem elv érvényesítéséről.* Büntetőjogi Kodifikáció 2003/1–2., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

Szintén új rendelkezés a hatályos törvényhez képest, hogy az új Büntető Törvénykönyv rendelkezik nemcsak a magyar, hanem a más uniós tagállamban személyes mentességet élvező személyek büntetőjogi felelősségre vonásáról is. A Konceptió a más uniós tagállam jogán alapuló személyes mentességet a magyar jogon alapuló személyes mentességgel egyformán kezeli és ugyanúgy a joghatóság gyakorlásának ideiglenes akadályaként szabályozza.

3. A büntetőjogi felelősség¹¹

A II. Fejezet felépítése

Az Általános Rendelkezések II. Fejezete a büntetőjogi felelősség szabályait fekteti le. A hatályos Btk. ezt a fejezetet az alábbiak szerint építi fel: bűncselekmény fogalma, bűnösség (szándékosság, gondatlanság), stádiumok (kísérlet, előkészület), elkövetők.

Szemben a hatályos szabályozással a Konceptió azt a logikát követi, amely a büntettek és vétségek meghatározását követően először az elkövetőkről, majd a bűnösségről és végül a stádiumokról szól.

A bűncselekmény fogalmát nem kell a törvényben szabályozni¹²

A bűncselekmény törvényi fogalmát a szovjet mintát követő 1950. évi Btá. vezette be a magyar büntetőjogba. Ezt megelőzően a Csemegi Kódex 1. §-a szerint büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít és bűncselekmény miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint amelyet arra az elkövetése előtt a törvény megállapított. A Csemegi Kódex a bűncselekmény fogalmi meghatározása helyett – más európai büntető kódexekhez hasonlóan – a *nullum crimen* és *nulla poena sine lege* elvet iktatta a törvénybe, a bűncselekmény fogalmi meghatározását pedig a büntetőjog tudományra hagyta. A tudományban számos bűncselekmény fogalmi irányzat létezett, amely a jogellenesség, büntetendőség (tényállásszerűség) és bűnösség elemeiből különbözően építette fel a bűncselekmény fogalmát.

A Btá. szakított a bűncselekmény fogalom tudományos fogalomként kezelésével és helyette törvénybe foglalta a bűncselekmény tartalmi meghatározását. A bűncselekmény fogalom törvényi meghatározásának mintáját a hatályos Btk. is átvette és a bűncselekményt szándékos vagy gondtalan (bűnös) cselekményként definiálja, amely a társadalomra veszélyes és a törvény által büntetni rendelt (büntetendő). A hatályos törvényi bűncselekmény fogalommal kapcsolatban a társadalomra veszélyesség, mint önálló bűncselekmény fogalmi elem váltott ki vitát. A hatályos törvény miniszteri indokolása ugyanis megállapítja, hogy „nincs bűncselekmény, ha egy maga-

tartás formálisan megvalósítja ugyan a törvény Különös Részeinek valamely tényállását, de az elkövetés konkrét körülményei miatt nem veszélyes a társadalomra.” Ennek az indokolásnak a nyomán alakulhatott ki az a szélesebb körű elfogadásra soha nem lelt jogalkalmazói gyakorlat, amely egyedül a társadalomra veszélyesség hiányára alapozva lehetővé teszi a büntetőjogi felelősség kizárását. Ezzel a büntető bíró *de facto* felülbíráhatja a törvényalkotót.

A 2001-ben megalakult Kodifikációs Bizottság többsége ezért a formális bűncselekmény fogalom és a társadalomra veszélyességnek, mint bűncselekmény fogalmi elemnek a mellőzése mellett foglalt állást.¹³ A Konceptió a Bizottság véleményét juttatja érvényre azáltal, hogy az új Büntető Törvénykönyv alapelvei között deklarálja a *nullum crimen* és *nulla poena sine lege*, valamint a társadalom védelmének elveit. E két alapelv együttesen több mint a formális bűncselekmény fogalom, ezért felesleges, hogy az új Büntető Törvénykönyv a bűncselekmény fogalmát külön meghatározza. Ezzel a szabályozással az új Büntető Törvénykönyv a legtöbb európai ország büntető törvénykönyvéhez és a korábbi magyar hagyományokhoz hasonlóan rendelkezik.

A büntetendő cselekmény fogalma

A Konceptió a bűncselekmény fogalom törvényi meghatározásának mellőzése mellett új terminológiát is bevezet a büntetőjogi felelősség leírására. A jelenleg hatályos Btk. számos helyen a „törvényi tényállást megvalósítja” fordulatot használja a tényállásszerű magatartás jelölésére. Ez a fordulat tartalmilag pontatlan, mivel a tényállásszerű magatartás nem a törvényi tényállást, hanem az abban foglalt elemeket valósítja meg. Tekintettel arra, hogy a „törvényi tényállásban foglalt elemeket valósítja meg” fordulat túl hosszú, a Konceptió visszatér a Csemegi Kódexben alkalmazott fordulathoz, amely a tényállásszerű, materiálisan jogellenes magatartást büntetendő cselekménynek hívja.

3.1. A büntett és a vétség

A bűncselekmény súly szerinti felosztása¹⁴

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően a bűncselekményeket súlyuk szerint büntettekre és vétségekre osztja. A büntettet, mint súlyosabb kategóriát egyrészt a bűnösség formája, másrészt – a szándékos bűncselekményeknél – a törvényi büntetési tétel határolja el a vétségektől.

A büntett és vétség közti differenciálás fenntartása annak ellenére indokolt, hogy a hatályos büntetőeljárás törvény nem tesz különbséget büntetti és vétségi eljárás között. A büntett-vétség megkülönböztetésnek az új Büntető Törvénykönyv számos rendelkezése jelentőséget tulajdonít azzal, hogy a vétségekre kedvezőbb, míg a büntettekre súlyosabb

¹¹ Ld. Dr. Berkes György: *A büntetőjogi felelősség feltételei*. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/3., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

¹² Ld. Dr. Nagy Ferenc: *A bűncselekmény törvényi fogalmáról jogösszehasonító kitekintéssel*. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

¹³ Ld. Tájékoztató a Kodifikációs Bizottság üléseiről. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

¹⁴ Ld. Dr. Nagy Ferenc: *A bűncselekmények súly szerinti felosztása*. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

szabályokat állapít meg (például szabadságvesztés végrehajtási fokozata, szabadságvesztés felfüggesztése, próbaidő meghatározása).

Az új Büntető Törvénykönyv szerint is minden gondatlan bűncselekmény vétség, büntett csak szándékos bűncselekmény lehet. Eltérően azonban a hatályos rendelkezéstől az új Büntető Törvénykönyv a szándékos bűncselekményeknél az eddigi kétévi törvényi határt három évre emeli fel. A büntett törvényi büntetési tétele maximumának felemelésére azért van szükség, mert a jelenlegi két éves törvényi határ – a gyakorlat egyöntetű véleménye szerint – túl alacsony. Az új Büntető Törvénykönyv ezzel megszünteti a hatályos Btk. szerinti indokolatlan helyzetet, amelyben a bűncselekmények többsége büntettnek minősül. A büntett törvényi büntetési tételének felső határa 3 évre történő felemelésével a vétséghez kapcsolódó kedvezőbb szabályok az új Büntető Törvénykönyvben szélesebb körben érvényesülhetnek.

3.2. Az elkövetők

A tettesek és a részesek

A bűncselekményben közreműködők (bűnelkövetők) büntetőjogi megítélésére vonatkozóan nem alakult ki egységes szemlélet sem a büntetőjog tudományban, sem az európai büntető kódexek gyakorlatában. Vannak olyan büntető kódexek, mint például az osztrák büntető törvény, amelyek a bűncselekmény minden résztvevőjét tettesként kezelik és a közreműködés eltérő súlyát, jellegét csak a büntetés kiszabás körében veszik figyelembe. Ezt a megközelítést támogatja a parifikáció elvének alkalmazása, amely a bűncselekmény különös részi tényállásában írt büntetési tételt a tettesekre és a részesekre egyformán irányadónak tekinti.

Szemben a fenti monista felfogással a magyar büntetőjogi hagyomány a Csemegi Kódex óta a bűnelkövetők kettős felosztását követi, amely különböztet a deliktum elkövetésének központi alakja, a tettes és a tetteshez képest alárendelt pozícióban közreműködő részes között. A tettes és a részes megkülönböztetésének alapja az eltérő elkövetői minőségekhez fűzött eltérő büntetőjogi jogkövetkezmény. A magyar büntetőjogban a Csemegi Kódex óta töretlenül érvényesül, hogy a bűnsegéd enyhébb megítélés alá esik, mint a bűncselekmény tettese, illetve felbujtója. Ezt a szemléletet a hatályos Btk. is érvényesíti a parifikáció alkalmazása ellenére, amikor a büntetés enyhítésének szabályainál a bűnsegélyre a kétszeres leszállást lehetővé teszi.

A tettesség és a részesség szabályozása az új Büntető Törvénykönyvben

A magyar büntetőjogi hagyományokra és az annak alapján megszilárdult jogalkalmazói gyakorlatra tekintettel az új Büntető Törvénykönyv is fenntartja az elkövetőknek tettesekre és részesekre felosztását, valamint továbbra is irányadónak tekinti a parifikáció elvét, azaz a tettesekre és a részesekre ugyanakkor a büntetési tételnek az alkalmazását írja

elő. Az egyes elkövetői formák szabályozását illetően azonban alternatív javaslatot fogalmaz meg a Koncepció:

„A” változat

Az első változat fenntartja a hatályos Btk. szabályozási technikáját, amelyik a törvényben definiálja az egyes elkövetői formákat. Az „A” változat szerint az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val alapvetően azonos módon határozza meg a tettes, társtettes, felbujtó és bűnsegéd fogalmait. Különbség azonban a hatályos rendelkezésekhez képest az, hogy az elkövetői formák definícióját nem a bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósításához köti, hanem a büntetendő cselekmény fogalmára építi. Ennek megfelelően a tettes szemben a hatályos Btk.-val, nem a bűncselekmény törvényi tényállását, hanem a büntetendő cselekményt valósítja meg. A társtettesek eltérően a hatályos szövegtől nem a „szándékos bűncselekmény törvényi tényállását”, hanem a szándékos bűncselekményt valósítják meg. Ugyanígy a felbujtó nem bűncselekmény, hanem büntetendő cselekmény elkövetésére bír rá, a bűnsegéd pedig büntetendő cselekmény elkövetéséhez nyújt segítséget.

Az elkövetői formáknak a büntetendő cselekményhez kapcsolása feleslegessé teszi a közvetett tettességnek¹⁵ a bírói jogban kialakított fogalmát. Közvetett tettes az, aki a törvényi tényállást úgy valósítja meg, hogy más személyt lényegileg, mint eszközt használ fel a bűncselekmény elkövetésére. A közvetett tettes rendszerint rábíró, tehát felbujtásszerű magatartást fejt ki, a felbujtótól eltérően azonban a közvetett tettes által eszközként felhasznált személy általában nem büntethető. A felbujtó hatályos törvényi definíciója megkívánja, hogy a tettes a cselekmény elkövetésekor felelősségre vonható legyen, ezért a gyermekkorú, a beszámíthatatlan, illetve tévedésben lévő személy bűncselekmény elkövetésére való rábírása a felbujtás fogalmából kizárt. Amennyiben azonban a felbujtó a büntetendő cselekményre bír rá, a rábírt személy büntethetőségét már nem kell vizsgálni a felbujtásnál, és így a gyermekkorú, beszámítási képességgel nem rendelkező, illetve tévedésben lévő személyt rábíró elkövető is felbujtóként felel.

Az elkövetői formáknak a büntetendő cselekményhez kapcsolása és a közvetett tettesség fogalmának megszüntetése a dogmatikai rendszer következetessége miatt is kívánatos. A magyar büntetőjog-szemlélet a Csemegi Kódex óta a bűncselekmény objektív elkövetési magatartásának megvalósítását tekinti a tettesség elhatároló ismérvének. A hazai jogszemlélettel ezért ellentétes a német jogból átvett közvetett tettesség fogalma, mivel az nem az objektív elkövetési magatartás megvalósítása, hanem az elkövetési magatartást irányító szubjektum felől határozza meg a tettességet.

¹⁵ Ld. Szomora Zsolt: *Közvetett tettesség de lege ferenda*. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/4., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

„B” változat

A második változat a hatályos Btk.-tól eltérően azt a számos európai büntető kódexben alkalmazott mintát követi, amelyik nem határozza meg a törvényben az elkövetői formákat. Így például az osztrák, a francia, a finn és a svéd büntető kódex a tettes illetve részes fogalmát meghatározás nélkül használja.

A „B” változat előnye, hogy ez a típusú szabályozás a büntetőjog tudományában uralkodó felfogás figyelembevételével a jogalkalmazásra bízta a fogalmak tartalmának kialakítását. A „B” változat szerint a parifikáció alkalmazása a törvényben a büntetési kereteket meghatározza, de a jogalkalmazás szabad kezet kap például olyan kérdések eldöntésére, mint az, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekménynek lehet-e részese.¹⁶

3.3. A bűnösség*A bűnösség mint a büntetőjogi felelősség alkotmányjogi feltétele*

A bűnösség a büntetőjogi felelősség alkotmányjogi és büntetőjogi feltétele. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az emberi méltósághoz való jogból következik, hogy csak a bűnös elkövetőt lehet megbüntetni (AB Hat. 11/1992. III. 5.) Ez egyben azt is jelenti, hogy hazánkban a szigorú bűnfelelősség elve érvényesül, azaz a magyar jog nem ismeri az objektív, vagy más néven kimentéses büntetőjogi felelősséget. Az Alkotmánybíróság maga is elismeri azonban, hogy a kimentéses büntetőjogi felelősséget nem tiltja kifejezetten az Alkotmány. Ezzel összefüggésben fontos kiemelni, hogy a bűnfelelősség elve jelenleg sem érvényesül töretlenül sem az európai, sem a magyar jogrendszerben.

Az európai uniós tagságunkkal összefüggő jogharmonizációs kötelezettség teljesítése megkívánta a magyar jogalkotótól is a jogi személy büntetőjogi felelősségre vonásának megteremtését. Ennek az uniós elvárásnak a magyar jogalkotó a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvénnyel tett eleget. A 2001. évi CIV. törvény a jogi személy büntetőjogi szankcionálásához megkívánja a jogi személy nevében vagy érdekében cselekvő természetes személy büntetőjogi felelősségét, és ezzel áttételesen a természetes személy felelőssége alapozza meg a jogi személy büntetőjogi szankcionálását. A hatályos jog ezzel a szabályozással megkerülte a jogi személy büntetőjogi felelősségének a kérdését, valamint annak megválaszolását, hogy a jogi személy büntetőjogi jogalanyisága hogyan módosítja a bűnfelelősség elvét. Már most is jól látható azonban, hogy az Európai Unió büntetőjogi vonatkozású jogszabályai egyre szélesebb körben alkalmazzák a nyugat-európai jogrendszerekben ismert kimentéses büntetőjogi felelősséget. Tekintettel arra, hogy a hazai jogalkal-

mazás még nem készült fel ennek a felelősségi formának az átvételére, ezért a Konceptió a szigorú bűnfelelősség elvét követi.

A bűnösség mint a büntetőjogi felelősség büntetőjogi feltétele

Büntetőjogi szempontból a bűnösség a bűncselekmény fogalmi eleme, az adott cselekményt bűnösen kell elkövetni (*nullum crimen sine culpa*). A bűnösség tehát legitimálja és megalapozza a büntetőjogi szankció alkalmazását. A bűnösségnek a törvényi tényállás elemeire – az objektív büntethetőségi feltétel kivételével – ki kell terjednie.

A bűnösség fogalmát alapvetően a tudomány alakítja. Nálunk a bűnösséget az elkövetőnek a cselekményéhez és annak következményéhez fűződő felróható pszichés viszonyaként értelmezik. A bűnösségre a tárgyi körülményekből lehet következtetni. Ezért a bűnösségre vonatkozó megállapítás mindig ténybeli következtetés az elkövető pszichikumára.

A hatályos Btk. a bűnösségnek két fő formáját szabályozza: a szándékosságot és a gondatlanságot, s ezen belül különböztet egyenes és eshetőleges szándék, valamint tudatos és hanyag gondatlanság között. A Konceptió követi a bűnösség fent ismertetett fogalmát és az ennek alapján kialakult négyes felosztást. A Konceptió a bűnösségi formák megfogalmazásánál a szintén négyes felosztást alkalmazó svájci büntető kódexet vette alapul.

A szándékosság

A büntetőjogi szándékosság nem azonos a pszichológiai szándék fogalommal. A büntetőjogi értelemben vett szándékosságnak két eleme van: a tudati és az akarati elem. A tudati elem azt jelenti, hogy az elkövető egyrészt ismeri a tényállási elemeket megvalósító életbeli jelenségeket (tények tudata) másrészt, tudja, hogy cselekménye jogellenes (materiális jogellenesség tudata). A szándék tudati oldalt kiegészíti a cselekményhez fűződő akarati-érzelmi viszony.

A hatályos törvény csak a szándék akarati-érzelmi oldaláról szól és ennek alapján a szándékosság két fajtáját különbözteti meg: egyenes szándékosságot, ahol az elkövetőt a kívánás, illetve az eshetőleges szándékosságot, ahol az elkövetőt a belenyugvás jellemzi akarati érzelmi oldalon. Az utóbbi, mint a bekövetkezéssel szembeni közömbösség akkor is fennforog, ha az elkövető szívesebben venné, ha a következmény elmaradna, de ez részéről pusztán meg-alapozatlan óhaj. A bírói gyakorlat alapján az eshetőleges szándék általában enyhébb bűnösségi alakzat, mint az egyenes szándék. Ezért a gyakorlat az eshetőleges szándékot a büntetés kiszabás során általában enyhítő körülményként veszi figyelembe.

A hatályos szabályozás hiányossága, hogy amikor csak a szándék akarati-érzelmi oldaláról szól, figyelmen kívül hagyja, hogy a kívánás illetve belenyugvás, azaz a cselekményhez fűződő érzelmi viszony feltételezi, hogy az elkövető felismeri cselek-

¹⁶ Ld. Dr. Nagy Ferenc: *A vegyes bűnösségű bűncselekmények egyes dogmatikai problémáiról*. Büntetőjogi Kodifikáció 2005/2., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

ményét, illetve előre látja annak következményeit. Szemben a Btk. jelenlegi rendelkezésével az új Büntető Törvénykönyv nemcsak a szándékosság érzelmi oldalát, hanem annak értelemszerű hozzátartozóját, a tudati oldalt is kodifikálja.

A tudati elem kodifikálása mellett az új Büntető Törvénykönyv a szándékosság megfogalmazásánál – eltérően a hatályos Btk.-tól – figyelembe veszi a materiális és formális bűncselekmények közötti különbséget is. Jelenleg a Btk. szándékosság fogalma a cselekmény következményeire vonatkozó kívánásról, illetve belenyugvásról szól, azaz a materiális bűncselekményekre utal. Természetesen a formális bűncselekmény is megvalósítható szándékosan, de formális bűncselekmény esetében a magatartás tilalmazottságára kell a tudatnak kiterjednie.

A gondatlanság

A Konceptió követi a hatályos törvény szabályozását és a gondatlanság két formáját különbözteti meg.

A tudatos gondatlanság szabályozása megegyezik a Btk. jelenlegi rendelkezéseivel. Ennek megfelelően a tudatos gondatlanságnak két oldala van: a tudati és az érzelmi oldal. A tudati oldal tudatos gondatlanság esetében is átfogja a tényállási elemeket megvalósító életbeli jelenségeket, az elkövető előre látja magatartásának lehetséges következményeit. Az érzelmi oldalon azonban a könnyelmű bizakodás jellemzi az elkövetőt. Könnyelműen bízik magatartása lehetséges következményeinek elmaradásában. A tudatos gondatlanság szabályozásában kifejezésre jut, hogy a következmény lehetőségének felismerése ellenére cselekvés a veszélyvállalás elítélendő formája, ha a veszély vállalását más társadalmi érdek érvényesítésére törekvés nem kompenzálja.

A hatályos Btk.-val szemben a hanyag gondatlanság szabályozását az új Büntető Törvénykönyv nem az előrelátás hiányára, hanem bizonyos kötelező normák betartásának az elmulasztására építi. Kötelező norma a szakmai szabály, vagy az általános gondossági kötelesség. Ezek a normák a magatartás káros következményének elkerülését hivatottak biztosítani. Az új Büntető Törvénykönyv szerint, ha a káros következmény a kötelező normákban írtak ellenére bekövetkezik, az eredmény az egyénnek nem róható fel.

A vegyes bűnösség

Vegyes bűnösségű bűncselekményekről legáltalánosabb értelemben akkor beszélünk, ha az objektív tényállási elemek egy részére szándékosság, más részére gondatlanság terjed ki. Ennek egy speciális esete az ún. szoros értelemben vett vegyes bűnösség, amikor a szándékos bűncselekmény minősítő körülménye eredmény, amire az elkövetőnek csak a gondatlansága terjed ki.

Az új Büntető Törvénykönyv fenntartja a hatályos Btk.-nak azt a szabályozását, amelynek értelmében legalább az elkövető gondatlanságának át kell fognia a minősítő körülményt képező eredményt ahhoz,

hogy annak tekintetében büntetőjogi felelőssége megállapítható legyen.

3.4. A stádiumok

Befejezett bűncselekmény, kísérlet, előkészület

A 2–4. Könyvekben foglalt törvényi tényállások a befejezett bűncselekményt írják le. A bűncselekmény akkor befejezett, ha a törvényi tényállás valamennyi eleme megvalósul. A büntetőjogi dogmatika a szándékos bűncselekményeknél megkülönbözteti a befejezett bűncselekményhez képest a kísérletet, illetve az előkészületet.

Az európai büntetőjog tudományban az objektivista és a szubjektivista irányzat eltérően kezeli a bűncselekmény stádiumait. A magyar büntetőjog kezdettől fogva alapvetően az objektivista irányzatot követte, amely az általánosan büntetendő kísérlet és a kivételesen büntetendő előkészület között különböztet. Ennek megfelelően a hatályos Btk. a kísérletet mindig, az előkészületet csak külön törvényi rendelkezés esetében rendeli büntetni. A magyar szabályozásban azonban megtaláljuk a szubjektivista irányzat nyomait is. Így szubjektivista elem a magyar szabályozásban az alkalmatlan tárgyon, illetve alkalmatlan eszközzel elkövetett kísérletre vonatkozó rendelkezés.

A stádiumok hatályos rendszerét, amely vegyíti az objektivista és a szubjektivista irányzat elemeit, az új Büntető Törvénykönyv is megtartja.

A kísérlet

A kísérlet fogalmának három eleme van: a) a szándékosság, b) a tényállásszerű elkövetési magatartás legalább megkezdése, c) és a bűncselekmény be nem fejezése.

A szubjektív tényállási elemek tekintetében a kísérlet és a befejezett bűncselekmény nem különbözik egymástól, a szándék kísérlet esetén is a befejezett bűncselekmény létrehozására irányul. Az objektív tényállási elemek tekintetében a kísérlet az elkövetési magatartás megkezdését kívánja meg, azonban a befejezett bűncselekménnyel szemben kísérlet esetében valamelyik tényállási elem nem valósul meg.

A hatályos Btk. a kísérletet úgy határozza meg, hogy kísérletnek minősül, ha az elkövető megkezdte az elkövetési magatartás kifejtését, de azt nem fejezte be. Ez a szövegezés pontatlan, mert csak a befejezetlen, vagy más néven nem teljes kísérletre érvényes. Teljes kísérlet esetén ugyanis az elkövető kifejtte, azaz befejezte a teljes elkövetési magatartást, csak az eredmény hiányzik a befejezett bűncselekményhez. Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-tól eltérően ezért nem az elkövetés, hanem a bűncselekmény be nem fejezését tekinti a kísérlet ismérvének.

A hatályos rendelkezésekhez képest az új Büntető Törvénykönyvben kiegészül az alkalmatlan kísérlet szabályozása. Alkalmatlan kísérlet esetén az elkövető tévesen feltételezi azt, hogy a tárgy vagy az eszköz alkalmas a bűncselekmény megvalósítá-

sára, holott az valójában alkalmatlan, illetve lehet, hogy az elkövető a bűncselekmény megvalósítására alkalmas tárgyat, vagy eszközt választ, de ezeket alkalmatlan módon használja fel.

A Csemegi Kódex nem rendelkezett kifejezetten az alkalmatlan kísérletről, hanem a „véghezvitel megkezdése”, mai terminológiánk szerint az elkövetési magatartás kifejtésének akadályaként értelmezte az alkalmatlan eszközzel, alkalmatlan, illetve nem létező tárgyon elkövetett kísérletet. A Csemegi Kódex tehát nem értékelte külön az alkalmatlan módon elkövetett kísérletet. Ez a szemlélet jut kifejezésre a jelenleg hatályos szabályozásban is, amely csak az alkalmatlan eszközzel, illetve alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletről szól.

A hatályos törvény alapján kialakult ítélkezési gyakorlat nem egyöntetű az alkalmatlan módon elkövetett kísérlet elbírálásában. A gyakorlat egy része az elkövetés módjának alkalmatlanságát az alkalmatlan eszköz fogalmi körébe vonja, azaz az elkövetés alkalmatlanságát úgy értékeli, mint az egyébként más adottságok, eltérő feltételek mellett alkalmazott eszköznek az adott körülmények közötti alkalmatlanságát. Az ítélkezési gyakorlat másik része azonban azt az álláspontot követi, amely szerint az eszköz alkalmatlanságához fogalmilag elengedhetetlen, hogy azt valamilyen módon alkalmazzák. Ezért az eszköz alkalmazási módja nem állítható szembe az eszköz alkalmatlan voltával (BJD 4633). A jogalkalmazás bizonytalanságát kívánja az új Büntető Törvénykönyv azzal kiküszöbölni, hogy az alkalmatlan módon elkövetett kísérletet az alkalmatlan kísérlet fogalmi körébe vonja.

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően a kísérletre a parifikáció elvét alkalmazza, azaz a kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét írja elő, azzal, hogy a kísérlet esetére a büntetés rendkívüli enyhítéseként az ún. kétszeres leszállást továbbra is lehetővé teszi a törvény.

Megtartja továbbá az új Büntető Törvénykönyv az önkéntes visszalépésre vonatkozó rendelkezést. Ennek alapján az önkéntes visszalépés személyes büntethetőséget megszüntető oknak minősül.

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-tól eltérően a maradékbűncselekményért való felelősséget csak az önkéntes visszalépés esetére írja elő. Ezzel a rendelkezéssel az új Büntető Törvénykönyv kiküszöböli a hatályos törvény logikai hibáját, amely alkalmatlan kísérlet esetében egyrészt lehetővé teszi a büntetés korlátlan enyhítését, másrészt előírja a maradékbűncselekményért való felelősséget. A büntetés korlátlan enyhítésének lehetősége ugyanis magában foglalja a maradékbűncselekményért való felelősségre vonást, hiszen ha az alkalmatlan kísérlet önmagában kimeríti valamelyik bűncselekmény törvényi tényállását, akkor ezért a bűncselekményért való felelősséget a korlátlan enyhítés keretében bírálja el a jogalkalmazó.

A maradékbűncselekményért való felelősség szabályozásánál az új Büntető Törvénykönyv a szövegezés

annyiban megváltoztatja, hogy a hatályos Btk. azon fordulatát, amely szerint az elkövető a maradékbűncselekmény miatt nem „büntetendő”, – mivel ez a rendelkezés elkövetőre és nem a cselekményre vonatkozik – a büntethető fordulattal váltja fel.

Az előkészület

Az előkészület a szándékos bűncselekménynek az a stádiuma, amellyel az elkövetőnek a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándéka még csak megjelenik a külvilágban, de a kifejtett cselekmény nem valósítja meg a törvényi tényállásban szereplő elemek egyikét sem. Az előkészület a befejezett bűncselekménytől legtávolabb eső stádium, ezért a törvény általában nem rendeli büntetni, hanem csak azoknak a bűncselekményeknek az előkészülete büntetendő, amelyekre ezt külön rendelkezés a 2–4. Könyvekben előírja.

Az új Büntető Törvénykönyv az előkészület hatályos szabályozását változtatás nélkül megtartja. A hatályos Btk. az előkészületi cselekményeket az európai büntető kódexekhez képest lényegesen tágabban szabályozza, hiszen a tradicionális európai kódexek az *ultima ratio* alapelvvel összefüggésben csak bizonyos súlyú bűncselekmények előkészületét nyilvánítják büntetendővé. Az Európai Unió büntetőpolitikája által dominált újabb európai tendenciákra tekintettel azonban ma már indokolt a hatályos Btk.-nak az előkészület büntetendőségére vonatkozó rendelkezése. Manapság Európában meghatározó az a szemlélet, amely a büntetőjogi felelősséget a kísérleti szak előtti stádiumban is megállapítja. Ilyen előrehozott felelősségi formával találkozunk a bünszervezet büntetendőségénél, illetve számos, a hatályos Btk.-ban is büntetni rendelt előkészületi cselekménynél. A jövőben az előrehozott büntetőjogi felelősség fokozott szerepével kell számolni, ezért indokolt az előkészület hatályos szabályozásának a megtartása.

Az új Büntető Törvénykönyv az előkészület esetében a maradékbűncselekményért való felelősség szabályozását ugyanúgy megváltoztatja mint a kísérletnél. A hatályos Btk. büntetendő fordulatát – mivel ez az elkövetőre vonatkozik – itt is a büntethető fordulattal váltja fel.

4. A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai¹⁷

A III. Fejezet rendszere

A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai elnevezéssel jelöli a törvény azokat a körülményeket, amelyek fennforgása esetében vagy a bűncselekmény valamelyik ismérve hiányzik és ezért már az elkövetéskor sem valósul meg bűncselekmény, vagy bűncselekmény ugyan megvalósul, de az elkövetés után beálló körülmény folytán az elkövető nem vonható

¹⁷ Ld. Dr. Nagy Ferenc: *A büntethetőségi akadályok szabályozása az új Büntető Törvénykönyvben, különös tekintettel a jogellenességet kizáró okokra.* Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

felelősségre. A hatályos Btk. vonatkozó fejezete a büntetőjogi felelősségre vonás akadályait két csoportba osztja: a büntethetőséget kizáró és a büntethetőséget megszüntető okokra. A hatályos törvény rendszerezését a büntetőjog tudomány egyöntetűen vitatja, mert a törvény több olyan okot is felsorol, amelyik egyik csoportba sem illeszthető be. Abban viszont már nem egyöntetű az elmélet álláspontja, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás akadályait hogyan kellene csoportosítani.

A Koncepció abból indul ki, hogy a felelősségre vonás akadályainak rendszere egyértelműen kifejezésre kell hogy jutassa, hogy a törvényben szabályozott kizáró ok pontosan mire vonatkozik. Ennek megfelelően a büntetőjogi felelősségre vonás akadályai három csoportba oszthatók:

- a büntetőjogi felelősséget kizáró, illetve korlátozó okok,
- a büntethetőséget megszüntető okok és
- az elkövető megbüntetését akadályozó körülmények.

A fenti csoportosítással kapcsolatban két szempontot fontos kiemelni. Egyrészt a törvény nem szabályozza kimerítően a büntetőjogi felelősség akadályait, hiszen az ítélkezési gyakorlat számos büntethetőséget kizáró körülményt maga alakít. Ez a gyakorlat a *nullum crimen sine lege* elvével nem ellentétes, mert utóbbi alapelv csak azt kívánja meg, hogy a büntetőjogi felelősség pozitív feltételeit szabályozza a törvény. Büntethetőséget kizáró okot a bírói jog is alapíthat. Másrészt az Általános Rendelkezések nem tartalmazzák a büntetőjogi felelősségre vonás összes akadályát. Egyes bűncselekmények vonatkozásában a 2–4. Könyvekben foglalt bűncselekmények is tartalmazzák büntethetőséget kizáró, illetve korlátozó okot.

A Koncepció a büntetőjogi felelősségre vonás akadályainak jogforrási rendszerét és a Törvénykönyvben való elhelyezését nem módosítja. A Koncepció egyrészt nem tartja se célszerűnek, se kívánatosnak, hogy a jogalkotó az összes kizáró körülmény törvényi szabályozásával a bíró mozgásterét teljesen behatárolja. Másrészt az egyes bűncselekményekre vonatkozó kizáró és megszüntető okokat továbbra is a különös részi tényállásban kell megfogalmazni.

4.1. A büntetőjogi felelősséget kizáró és korlátozó okok

Az objektív és szubjektív kizáró körülmények rendszere

A büntetőjogi felelősséget kizáró és korlátozó okok két csoportba oszthatók. Az okok egyik csoportja a cselekmény büntetendőségét zárja ki (objektív kizáró okok). Ha a cselekmény nem büntetendő, akkor ez automatikusan kihát minden elkövetőre. A cselekmény büntetendőségét zárja ki a jogos védelem és a végszükség esetében az arányos elhárító cselekmény, valamint az engedély alapján végzett cselekmény. Az okok másik csoportja az elkö-

vető büntethetőségét zárja ki (szubjektív kizáró okok). Az ilyen ok fennforgását elkövetőnként kell vizsgálni. Az elkövető büntethetőségét kizáró, illetve korlátozó ok a jogos védelem és a végszükség esetén az arányosság túllépése mellett a gyermekkor, a kóros elmeállapot, a tévedés, valamint az erőszak és fenyegetés.

A hatályos törvénytől eltérően az új Büntető Törvénykönyv a magyar büntetőjogi dogmatikának megfelelően először a nem büntetendő cselekményről, majd a nem, illetve korlátozottan büntethető elkövetőről szól.

Jogos védelem

A jogos védelem büntetőjogi felelősségre vonást kizáró okként szabályozásának az az alapja, hogy a jogosan védekező olyan támadást hárít el, amelynek megakadályozására a bűnüldöző szervek lennének jogosultak és kötelesek. Ha ezek a szervek az említett kötelezettségüknek nem tudnak eleget tenni, a megtámadott számára biztosítani kell a védekezés jogát. A jogirodalom egy részének álláspontja szerint ezért a jogszerűen védekező nemcsak saját érdekében, hanem a társadalom érdekében is cselekszik.

A Koncepció a jogos védelem megfogalmazásánál büntetőpolitikai kiindulópontnak azt tekintette, hogy a jogtalan támadás elhárításának kockázatát a jogtalan támadónak kell viselni. A Koncepció a jogos védelem szabályozására alternatív javaslatot fogalmaz meg:

„A” változat

Az első változat a jogos védelem első fordulatát a hatályos Btk.-hoz képest két szempontból módosítja. Egyrészt tartalmának megfelelően büntetendőséget kizáró okként fogalmazza meg az első fordulatot és nem a személy büntethetőségének, hanem a cselekmény büntetendőségének a kizártságáról szól. Emellett az első változat a hatályos rendelkezéshez képest új elemként szerepelteti a jogos védelem első fordulatában az arányosság követelményét. Ezzel az új Büntető Törvénykönyv kifejezésre juttatja azt az ítélkezési gyakorlatban megszilárdult tételt, hogy az elhárítás legfőbb jellemzője az arányosság. Az arányosság megkívánja, hogy az elhárító magatartás ne idézzen elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna. Az arányosság értékelését az új Büntető Törvénykönyv a hatályos gyakorlattal összhangban a bíróra hagyja. A bíró szabad értékelését az új Büntető Törvénykönyv csak egy esetben korlátozza, amikor a testi épség elleni támadásnál kötelezővé teszi a támadás lehetséges távoli következményeinek a figyelembevételét. Ezzel a korlátozással az új Büntető Törvénykönyv felhívja a jogalkalmazó figyelmét arra, hogy az elhárítás kockázatát a jogtalan támadónak kell viselni. A korlátozás egyben összhangban áll a legújabb hazai ítélkezési gyakorlattal, amely szerint a jogos védelem megítélésénél sem a szükségesség, sem az arányosság követelményét nem sérti, ha az

elkövető a testi épsége ellen irányuló jogtalan támadás elhárítása során, a védekezés folytán támadójának életveszélyes sérülést okoz.

Az arányosság túllépéséért való felelősséget az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően szabályozza. Nem büntethető az elkövető, ha az arányosság követelményét azért sérti meg, mert ijedtségből, vagy menthető felindulásból képtelen felismerni az elhárítás szükséges mértékét. Amennyiben az ijedtség vagy menthető felindulás az elkövetőt csupán korlátozza az elhárítás szükséges mértékének a felismerésében, a jogtalan támadással szemben aránytalanul védekezőt büntetőjogi felelősség terheli, büntetése azonban korlátlanul enyhíthető. Az ijedtség vagy menthető felindulás tehát továbbra is szubjektív büntethetőséget kizáró, illetve korlátozó körülményként kerül szabályozásra.

„B” változat

A második változat az első változattól csak a jogtalan támadás jellegében különbözik. A második változat szerint a jogtalan támadás csak személyek vagy javak ellen irányuló támadás, azaz a magánszféra elleni támadás lehet. Ebben a változatban a közérdek ellen intézett támadással szemben nem keletkezik jogos védelmi helyzet. A közérdek ellen intézett támadás elhárítását ez a változat a végszükség keretében értékeli. Minden más részletszabályban a „B” változat megegyezik az „A” változattal.

Végszükség

A végszükség büntetőjogi felelősségre vonást kizáró okként szabályozása a jogos védelemhez hasonló büntetőpolitikai indokokra vezethető vissza. A jogos védelemmel szemben azonban a végszükségben cselekvő személy veszélyt hárít el. A veszély elhárításának joga mindenkit megillet szükséghelyzetben, valamint gondatlan bűncselekménnyel szemben.

A hasonló büntetőpolitikai indokokra tekintettel a szükséghelyzetben elkövetett büntetendő cselekmények szabályozása szerkezetileg megfelel a jogos védelemre vonatkozó rendelkezésnek. Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val tartalmilag megegyezően szabályozza a végszükséget, de törvényszerkesztési változtatásokat tartalmaz.

Módosul az első fordulat szövegezése, amelyik az abban foglalt tartalomnak megfelelően az arányos veszélyelhárítást büntetendőséget kizáró okként fogalmazza meg és nem a személy büntethetőségének, hanem a cselekmény büntetendőségének a kizártságáról szól. További változtatás a hatályos Btk.-hoz képest, hogy az új Büntető Törvénykönyv a veszélyt előidéző személy felelősségét nem az arányosság keretében vizsgálja, ezért a veszély előidézőjére vonatkozó fordulatot az első bekezdésből kiveszi. Aki a veszélyt felróhatóan maga idézte elő, annak a javára nem állapítható meg végszükség. Ezért a veszély előidézőjének felelősségét a végszükség megállapítását kizáró negyedik bekezdésben helyezi el az új Büntető Törvénykönyv.

A közérdek ellen intézett támadás – a jogos védelem „B” alternatívájának elfogadása esetén – a hatályos rendelkezéstől eltérően mindig végszükségi helyzetet teremt. Az új Büntető Törvénykönyv ezzel felhívja a jogalkalmazó figyelmét arra, hogy a közjavak ellen intézett támadást csak a végszükség szabályainak megfelelően lehet elhárítani. Azaz a közjavak elleni támadással szemben csak a támadásnál kisebb mértékű elhárítás megengedett.

Az arányosság tekintetében, továbbá az egyéb részletszabályokban az új Büntető Törvénykönyv a jelenleg hatályos rendelkezéseket nem módosítja.

Engedély

Az új Büntető Törvénykönyv mellőzi a társadalomra veszélyesség hiányára, mint büntethetőséget kizáró okra vonatkozó rendelkezést és helyette új büntetendőséget kizáró okként szabályozza a megengedett cselekményt.

A társadalomra veszélyesség elkövetéskori csekély foka, mint büntethetőséget kizáró ok a hazai jogtudományban vitatott. A hatályos Btk. vonatkozó rendelkezése lehetőséget biztosít a jogalkalmazó számára annak megállapítására, hogy a törvényi tényállást kimerítő cselekmény társadalomra veszélyessége már az elkövetéskor is olyan csekély mértékű volt, hogy az emiatt a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés is szükségtelen. A hatályos Btk. ebben az esetben kötelezővé teszi a megrovás alkalmazását. A hatályos Btk.-nak ez a rendelkezése önellentmondást tartalmaz, hiszen ha a társadalomra veszélyesség elkövetéskori csekély foka a büntetőjogi felelősséget kizárja, akkor ilyen cselekmény nem vonhatja maga után büntetőjogi szankciót. A megrovásnak ugyanis előfeltétele bűncselekmény elkövetése, azaz az elkövető büntetőjogi felelősségének megállapítása. A megrovás kötelező alkalmazásának előírása ezért azt a látszatot kelti, hogy a törvényalkotó nem a büntetőjogi felelősséget kívánta kizárni, hanem a súlyosabb szankció alkalmazását akarja megakadályozni.*

A hatályos Btk. ezért sérti a jogbiztonság követelményét, hiszen a törvény rendelkezései ellentmondanak egymásnak tekintetben, hogy a társadalomra veszélyesség mértéke csupán büntetékiszabási tényező, vagy olyan önálló bűncselekmény fogalmi elem, amelynek hiánya érinti a büntetőjogi felelősséget. A jogbiztonság követelménye megkívánja, hogy a büntető törvény a büntetőjogi felelősség feltételeit egyértelműen határozza meg. Ennek a kívánalomnak tesz eleget az új Büntető Törvénykönyv a megengedett cselekményre vonatkozó rendelkezés kodifikálásával.

Az új Büntető Törvénykönyv értelmében a jogalkalmazó azt vizsgálhatja, hogy létezik-e olyan szabály, vagy a bíróság által felelősséget kizáró körülményként elismert társadalmi szokás, illetve szakmai gyakorlat, amely a tényállásszerű cselekmény

*Időközben az Országgyűlés elfogadta a 2006. évi LI. törvényt, amely a vonatkozó rendelkezéseket 2006. július 1-jével hatályon kívül helyezi.

materiális jogellenességét kizárja. Ha jogszabály engedi meg vagy írja elő a kérdéses cselekményt, akkor a bírónak csak azt kell megállapítani, hogy létezik olyan jogszabály, amely az előírást tartalmazza, illetve az engedélyt megadja. A társadalmi szokásnál és a szakmai gyakorlatnál azonban értékelést is kell végeznie a bírónak. Csak az a társadalmi szokás, illetve szakmai gyakorlat zárja ki a cselekmény materiális jogellenességét, amelyet az ítélkezési gyakorlat ilyenek ismer el. Itt a jogalkalmazónak a materiális jogellenességet kizáró és a törvényben nem szabályozott feltételeket kell vizsgálnia.

Tévedés

A tévedés a szándékosság tudati oldalát befolyásolja, a tévedés a tudati oldal fogyatékosága, amelynek következtében a tévedésben levő személy olyan magatartást tanúsít, amit a tévedés nélkül nem tett volna.

A hatályos Btk. a tévedés két fajtájáról rendelkezik, a ténybeli tévedésről és a társadalomra veszélyességben való tévedésről. Ténybeli tévedésről akkor beszélünk, ha a tényállászerű cselekményt megvalósító személy tudata az elkövetéskor nem fogta át a konkrét bűncselekmény törvényi tényállásának valamennyi tárgyi oldali ismérvét. A ténybeli tévedés akkor zárja ki a büntetőjogi felelősséget, ha az olyan tényállási elemre vonatkozik, amit a szándékosságnak át kell fognia. A hatályos Btk. alapján az ítélkezési gyakorlat a ténybeli tévedés keretében bírálja el a személyben, illetve tárgyban való tévedést, az elvétést és az okozati összefüggésben való tévedést. A hatályos Btk.-nak a ténybeli tévedésre vonatkozó rendelkezését az új Büntető Törvénykönyv változtatás nélkül átveszi.

A társadalomra veszélyességben való tévedés jelenlegi szabályát az új Büntető Törvénykönyv a tilalomban tévedés szabályozásával váltja fel. A hatályos Btk. a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés keretében rendelkezik azokról az esetekről, amikor a tévedésben lévő személy a cselekmény jogellenességével, illetve társadalmi helytelenítettségével nincs tisztában. A társadalomra veszélyességben való tévedés tipikus esete a jogellenességet kizáró okok fennállásának téves feltételezése, valamint a keretet kitöltő igazgatási norma tartalmában való tévedés. A hatályos Btk.-nak a társadalomra veszélyességben való tévedésre vonatkozó rendelkezése mindig a konkrét cselekmény értékelését kívánja meg a jogalkalmazótól. Ezzel szemben az új Büntető Törvénykönyvben kodifikált tilalomban tévedés alkalmazásánál azt kell vizsgálnia a jogalkalmazónak, hogy az elkövető tudata szerint a cselekmény megfelel-e valamilyen normának. A tilalomban tévedés akkor zárja ki az új Büntető Törvénykönyv szerint a felelősséget, ha a tévedésben lévő személy olyan szakmai gyakorlat, vagy társadalmi szokás meglétét feltételezte tévesen, amely a kérdéses cselekményt megengedi.

A hatályos rendelkezésekkel megegyezően az új Büntető Törvénykönyv alapján sem a ténybeli, sem

a tilalomban tévedés nem zárja ki a büntethetőséget, ha azt gondatlanság okozta és a törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli.

Gyermekkor

Az életkornak a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából meghatározó jelentősége van. Az új Büntető Törvénykönyv a jelenleg hatályos szabályozással megegyezően a gyermekkorat a büntetőjogi felelősség abszolút korlátjának tekinti. A gyermekkor esetében a törvény lényegében azt vélelmezi, hogy a gyermekkorú elkövető nem rendelkezik a büntetőjog által megkívánt beszámítási képességgel.

A gyermekkor fogalmát az új Büntető Törvénykönyv az 5. Könyvben, a fiatalkorúakra vonatkozó speciális felelősségi rendelkezésekkel összhangban szabályozza. Tekintettel arra, hogy a fiatalkorúak felelősségre vonásának szabályaira vonatkozó koncepció még nem készült el, jelen Koncepció nem tartalmaz életkori határokat. A gyermekkor és fiatalkor életkori határait az új Büntető Törvénykönyv 5. Könyve fogja tartalmazni.

Kóros elmeállapot

A kóros elmeállapot a beszámítási képességet kizáró, vagy korlátozó pszichikus állapot. A kóros elmeállapot önmagában nem értékelhető beszámítási képességet kizáró okként. A törvényben felsorolt biológiai okoknak akkor van büntetőjogi jelentőségük, ha az elkövetőt képtelenné teszik, vagy korlátozzák a cselekmény következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően szabályozza a kóros elmeállapotot, mint büntethetőséget kizáró okot. Az új Büntető Törvénykönyv is megtartja a kóros elmeállapotnak minősülő orvosi kategóriák példálózó felsorolását, valamint a büntetés korlátlan enyhítésének a lehetőségét az elkövető részleges beszámíthatósága esetén. Ezzel az új Büntető Törvénykönyv teljes egészében átveszi a hatályos Btk.-nak a kóros elmeállapotra vonatkozó rendelkezését.

Ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekmény

Az önhibából eredő ittas vagy bódult állapot a tudatzavar speciális változata, amelyre az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően felelősségi vélelmet kodifikál. Az önhibából eredően ittas, illetve bódult állapotú elkövető így teljes büntetőjogi felelősséggel tartozik.

A Koncepció követi a hatályos Btk. alapján kialakult ítélkezési gyakorlatot, amely bódultságon a tudatzavar keltésére alkalmas szer (tipikusan kábítószer) által előidézett állapotot érti. Ezért az elkövető teljes büntetőjogi felelősséggel tartozik a kábítószer hatása alatt elkövetett cselekményért. Ez alól kivételt jelent, ha a kábítószer, illetve kábító hatású anyag ismétlődő fogyasztásának hatására betegség-szintű kábítószer függőség alakul ki. Ebben az eset-

ben az ítélezési gyakorlat jelenleg is alkalmazza a kóros elmeállapotra vonatkozó rendelkezéseket.

A fentiekre tekintettel az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-nak az ittas illetve bódult állapotra vonatkozó szabályát nem módosítja.

Erőszak és fenyegetés

Az erőszak és fenyegetés a beszámítási képességre, ezen belül is az akaratnak megfelelő magatartás tanúsítására való képességre gyakorol hatást. Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-ban „kényszer és fenyegetés” címmel jelölt büntethetőséget kizáró ok elnevezését „erőszak és fenyegetés”-re változtatja. Az elnevezésben a kényszer helyett az erőszak használatát a fogalmi pontosság indokolja. Jelenleg a Btk. két helyen is használja a kényszer fogalmát. Egyrészt az itt tárgyalt büntethetőséget kizáró ok jelölésére, másrészt egy köztörvényi bűncselekmény tényállásának elnevezésében. Az új Büntető Törvénykönyv a kényszer kettős értelmét megszünteti, és ezt a fogalmat a továbbiakban csak a vonatkozó bűncselekmény törvényi tényállására alkalmazza.

Az erőszak fogalmának a kizáró ok elnevezésében való megjelenítése nemcsak stiláris változtatás, hanem a kizáró ok természetét is jobban tükrözi. A hatályos Btk.-ban kényszernek nevezett, az akaratit képeességet kizáró ok ugyanis rendszerint erőszakban nyilvánul meg. Az erőszak az irányadó ítélezési gyakorlat szerint az emberi testre gyakorolt fizikai ráhatás, a fenyegetés pedig pszichés ráhatást jelent. A joggyakorlat az erőszak és fenyegetés két típusát különbözteti meg: az akaratot megtörő (*vis absoluta*) és az akaratot hajlító (*vis compulsiva*) erőszakot és fenyegetést. Az akaratot megtörő fenyegetést az „élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés” fordulattal írja le a különös részi tényállás. Az akaratot hajlító fenyegetés fogalmát pedig a Btk. értelmező rendelkezése határozza meg. A fenyegetés alatt olyan súlyos hátrány kilátásba helyezését érti, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. A büntető törvény az erőszak mértékéről kifejezetten nem rendelkezik, arra a kilátásba helyezett fenyegetés jellegéből lehet következtetni.

Az erőszak és fenyegetés hatása alatt végrehajtott cselekmény szabályozására a Konceptió alternatív javaslatot fogalmaz meg:

„A” változat

A első változat alapján az erőszak és fenyegetés hatása alatt cselekvő személy csak akkor mentesül a büntetőjogi felelősség alól, ha a rá gyakorolt erőszak, illetve fenyegetés és az ennek hatására végrehajtott cselekmény egymással arányban állnak. Az arányosság ismérvének kodifikálásával az új Büntető Törvénykönyv megkívánja a jogalkalmazótól, hogy ne csupán az erőszak, illetve fenyegetés súlyosságát, hanem az annak hatására elkövetett bűncselekmény súlyát is vizsgálja, és a kettőt a büntető-

jogi felelősségre vonás kizártságának megállapítása érdekében vesse össze.

Az arányosság kodifikálása azért szükséges az új Büntető Törvénykönyvben, mert jelenleg a hazai ítélezési gyakorlat korántsem egységes abban, hogy milyen mértékű erőszak, illetve fenyegetés szükséges az akaratit képeesség kizártságához. Az arányosság követelményével felhívja az új Büntető Törvénykönyv a jogalkalmazó figyelmét arra, hogy a végességhez, illetve a jogos védelemhez hasonlóan, az erőszak és fenyegetés esetében a kifejtett erőszak és fenyegetés mértéke mellett azt is vizsgálni kell, hogy azok milyen súlyú bűncselekmény elkövetését kényszerítik ki.

„B” változat

A második változat szerint az új Büntető Törvénykönyv nem tartalmazza az erőszakot és fenyegetést, mint büntethetőséget kizáró okot. Ezzel a megoldással az új Büntető Törvénykönyv az európai büntető kódexek mintáját követi, amelyekben a hatályos Btk.-tól eltérően nem található az erőszak és fenyegetés büntethetőséget kizáró okként. Ez alól egyedül az olasz büntető törvény kivétel, amely az erőszakot büntethetőséget kizáró okként szabályozza.

Az erőszakot és fenyegetést az európai büntető kódexek azért nem nevesítik büntethetőséget kizáró okként, mert ezek a szándék akaratit oldalát zárják ki. Az erőszak vagy fenyegetés hatása alatt végrehajtott cselekményt az európai joggyakorlat ezért a szándékosság keretében bírálja el. Ez a megoldás az új Büntető Törvénykönyv szándékosság fogalma alapján hazánkban is alkalmazható lenne, hiszen az új Büntető Törvénykönyv a szándékosságot a „tudva és akarva” fordulattal írja le. Az erőszak és fenyegetés alkalmazása a cselekvő személy akaratit kizárja, ezért ő szándékos bűncselekményért nem vonható felelősségre.

Amennyiben az erőszak és fenyegetés a cselekvő személy akaratit csak korlátozta, de nem zárta ki, akkor a hatályos Btk. lehetővé teszi a büntetés korlátlan enyhítését. A második megoldás szerint ezt a rendelkezést sem tartalmazza az új Büntető Törvénykönyv, mivel a korlátozott akaratit képeesség mellett végrehajtott cselekmény elbírálására elegendőek a büntetés enyhítésére vonatkozó rendelkezések. Nincs olyan nyomós büntetőpolitikai indok, ami miatt a büntetés enyhítése alapján irányadó törvényi tételkeretet a korlátlan enyhítés biztosításával át kellene törni.

4.2. A büntethetőséget megszüntető okok

A IV. Fejezet rendszere

Az új Büntető Törvénykönyv IV. fejezete rendelkezik a büntethetőséget megszüntető okokról. A büntethetőséget megszüntető okok esetében – a büntethetőséget kizáró okokkal ellentétben – az elkövető cselekménye bűncselekménynek minősül, az elkövetéskor a büntethetőség feltételei fennállnak, utóbb azonban a büntethetőség megszűnik. Az Alkotmánybíróság elvi érveléssel rámutatott arra, hogy az állam a

büntethetőséget megszüntető okokkal elsősorban saját büntető hatalmának szab határt. (AB Hat. 11/1992. III. 5.) A büntethetőséget megszüntető okok ezért alapvetően a jogbiztonsággal állnak összefüggésben.

A hatályos Btk. öt büntethetőséget megszüntető okot ismer: az elkövető halála, az elévülés, a kegyelem, a cselekmény társadalomra veszélyességének megszűnése vagy csekélyé válása, és a törvényben meghatározott egyéb okok. Az új Büntető Törvénykönyv a büntethetőséget megszüntető okok hatályos rendszerét két ponton módosítja:

– egyrészt a felsorolt öt ok közül a kegyelmet nem büntethetőséget megszüntető okként, hanem tartalmának megfelelően az elkövető megbüntetését akadályozó okként szabályozza, ezért a kegyelem az új Büntető Törvénykönyv V. fejezetébe kerül át.

– másrészt a társadalomra veszélyesség, mint önálló bűncselekmény fogalmi elem megszűnése következtében a cselekmény társadalomra veszélyességének mértéke az új Büntető Törvénykönyvben csak a büntetékiszabás során értékelhető, a büntetőjogi felelősséget azonban nem érinti. Ennek megfelelően a cselekmény társadalomra veszélyességének megszűnése vagy csekélyé válása az új Büntető Törvénykönyvben nem szerepel büntethetőséget megszüntető okként. Helyette azonban új alternatív rendelkezésként szerepel az elégtétel.

Az elkövető halála

Az elkövető halála értelemszerűen megszünteti a büntethetőséget.

Az elévülés

A büntethetőség elévülése a jogbiztonságot és az állami büntetőigény érvényesítésének időbeli korlátozását szolgálja. A büntetőjog sem a társadalmat, sem az elkövetőt nem kívánja hosszú ideig bizonytalanságban tartani az elkövetett cselekmény jogi megítélését és a felelősségre vonást illetően. Az elévülés büntetőpolitikai indoka, hogy amennyiben a bűncselekmény elkövetése óta hosszabb idő eltelt, a büntetés már nem, vagy alig érheti el célját. A hosszabb idő eltelte bűnüldözési szempontból célszerűtlenné teszi a felelősségre vonást, hiszen a bizonyítékok az idő múlásával elenyésznek és a bizonyítás a várható eredménnyel arányban nem álló megterhelést jelent az igazságszolgáltató hatóságok számára. Végül az elévülés méltányossági szempontokat is szolgál. Egy már feledésbe merült bűncselekményért nem méltányos, hogy az elkövető akár elelte végéig megbüntethető legyen.

Az új Büntető Törvénykönyv az elévülés szabályait a hatályos rendelkezésekhez képest jelentősen egyszerűsíti. A módosítás az elévülés büntetőpolitikai és egyéb indokain, valamint a hatályos szabályozás rendszerén nem változtat, megszünteti azonban a hatályos Btk. feleslegesen kazuisztikus rendelkezését.

A büntethetőség elévülésének tartama az új Büntető Törvénykönyv szerint egységesen a büntetési

tétel felső határának megfelelő idő, de legalább három év. Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekmények büntethetősége az új Büntető Törvénykönyv szerint nem évül el. Ezzel feleslegessé válik a hatályos Btk. szerinti, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekményekre vonatkozó 20 éves elévülési idő, továbbá a hatályos törvényben felsorolt el nem évülő bűncselekmények egy részének felsorolása [hatályos Btk. 33. § (2) bekezdés c)–e) pontok]. Ez utóbbi felsorolásban szereplő bűncselekmények ugyanis életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett cselekmények, ezért az új Büntető Törvénykönyv szerint büntethetőségük nem évül el. További változás a hatályos rendelkezésekhez képest, hogy az új Büntető Törvénykönyv a büntethetőség elévülésének a kizárását nem a hatályos Btk. szerinti emberiség elleni bűncselekményekre, hanem a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumában foglalt bűncselekményekre építi. A módosítással az új Büntető Törvénykönyv megteremti a büntető törvény és a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának összhangját a magyar büntetőjogban.

Az elévülés kezdő napjára, félbeszakadására és nyugvására vonatkozó rendelkezéseket az új Büntető Törvénykönyv változtatás nélkül átveszi. Az elévülés nyugvásának szabályait azonban az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-hoz képest annyiban kiegészíti, hogy a próbára bocsátás próbaideje mellett a vádemelés elhalasztásának ideje, valamint a kiadási idő sem számít be az elévülés idejébe.

Elégtétel

A Koncepció a bagatell bűncselekmények elbírálására¹⁸ alternatív javaslatot fogalmaz meg. Az első javaslat szerint az új Büntető Törvénykönyv a bagatell bűncselekmények elbírálására új büntethetőséget megszüntető okként bevezeti az elégtételt. Ezzel az új Büntető Törvénykönyv igazodik az európai büntető kódexekben mára általánossá vált tendenciához, amely a bagatell bűncselekmények esetében a költséges és viszonylag hosszú büntetőeljárások kiküszöbölése, valamint a bűnüldöző hatóságok tehermentesítése érdekében lehetőséget biztosít a jogalkalmazó számára arra, hogy mihamarabb jogerősen lezárja a büntetőeljárást.

Az elégtétel csak vétség esetében szünteti meg a büntethetőséget, büntetettre az általános büntetés kiszabási szabályok az irányadók. Az új Büntető Törvénykönyv szerint az elégtétel alkalmazásához a jogalkalmazónak azokat a körülményeket kell mérlegelnie, amelyeket jelenleg a társadalomra veszélyesség csekély foka keretében értékel, azaz vizsgálnia

¹⁸ Ld. Dr. Berkes György: *Felelősség a csekély súlyú bűncselekményekért az új Btk. szerint*. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/1., Budapest, HVG-ORAC és Dr. Wiener A. Imre: *Lobbyzás, anonim szülés – materiális jogellenesség*. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/2., Budapest, HVG-ORAC, továbbá Dr. Bócz Endre: *A jelentéktelen súlyú bűncselekmények kezeléséről*. Büntetőjogi Kodifikáció 2004/2., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

kell a cselekmény tárgyi súlyát, valamint az elkövető személyi körülményeit. A személyi körülményeknél különösen az elkövetőnek a cselekményéhez való hozzáállását kell vizsgálni, így elsősorban azt, hogy jóvátette-e a cselekményével okozott kárt. A jóvátételre törekvésnek formája lehet az anyagi és erkölcsi kárpótlás, a bocsánatkérés, a sajnálkozás kifejezése, azaz minden olyan magatartás, amely az elkövetett vétség megbánására utal. Amennyiben az elkövető a konkrét vétséggel kapcsolatban tagadja felelősségét, akkor a büntetőjogi felelősség általános szabályai szerint kell elbírálni a cselekményét.

Az elégtétel is, mint minden büntethetőséget megszüntető ok, a büntetőeljárás lefolytatását akadályozza, ezért természetében a büntetőeljárás törvényben szabályozott eljárási akadályokhoz hasonlóan viselkedik [ilyen például a feljelentés elutasítása a Be. 174. § (1) bek. d) pontja alapján, vagy a nyomozás megszüntetése a Be. 190. § (1) bek. e) és f) pontjai alapján]. Szemben azonban a Be.-ben felsorolt eljárási akadályokkal, az elégtétel anyagi jogerőt teremt, azaz az elégtétel alkalmazása után az eljárás újbóli megindítására, illetve tovább folytatására a rendes eljárás keretében nincs lehetőség. A Konceptió az új Büntető Törvénykönyv kialakításánál azt a garanciális elvet követi, hogy minden anyagi jogerőt eredményező döntés alapjául szolgáló rendelkezést a büntető törvény kell hogy szabályozzon. A Büntetőeljárás Törvény csak az anyagi jogi rendelkezés végrehajtási szabályait tartalmazza. Ez az elv érvényesül a kétszeres eljárás tilalmánál és az elégtételnél is.

A Konceptió nem határozza meg, hogy mely jogalkalmazó szerv alkalmazhatja az elégtételt. Pergazdaságossági szempontból indokolt, hogy a bíróság mellett az ügyészség is alkalmazhassa az elégtételt. Ehhez azonban elengedhetetlen a hatályos büntetőeljárás törvény módosítása.

Az új Büntető Törvénykönyv úgy rendelkezik, hogy a hatóság az elkövetővel szemben elégtétel esetén is büntetőjogi szankciónak nem minősülő figyelmeztetést alkalmaz. A figyelmeztetés alkalmazása az új Büntető Törvénykönyv szerint kötelező. A figyelmeztetéssel kifejezi a hatóság az elkövető felé rosszallását.

A bagatell bűncselekmények elbírálására a Konceptió alternatív javaslatként az elégtétel mellett a büntetés és intézkedés mellőzését tartalmazza. Utóbbi nem a felelősségtan, hanem a büntetés kiszabás körében rendezzi a bagatell cselekmények elbírálását.

A törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok

A hatályos Btk. Általános és Különös Részében is található a fenti okokon kívül további büntethetőséget megszüntető okok. Az Általános Rész például büntethetőséget megszüntető okként szabályozza a kísérlettel és az előkészülettel való önkéntes visszalépést, illetve próbára bocsátás esetében a próbaidő eredményes elteltét. A különös részi tényál-

lások egyes bűncselekmények viszonylatában határoznak meg büntethetőséget megszüntető okokat, így például tartás elmulasztásának alapesete miatt nem büntethető, aki tartási kötelezettségének az első fokú ítélet meghozataláig eleget tesz; megszűnik a büntethetősége a hivatalos személy elleni erőszakra irányuló csoport résztvevőjének, ha a csoportot önként vagy a hatóság felhívására elhagyja; nem büntethető pénzmosás miatt, aki a hatóságnál önként feljelentést tesz vagy ilyen kezdeményez, feltéve, hogy a cselekményt még nem vagy csak részben fedezték fel.

Az új Büntető Törvénykönyv is tartalmaz mind az Általános Rendelkezések, mind a 2–4. Könyvekben foglalt bűncselekmények tényállásaiban büntethetőséget megszüntető okokat, ezért ezekre – a hatályos Btk.-val megegyezően – a büntethetőséget megszüntető okok felsorolásánál utal.

4.3. Az elkövető megbüntetését akadályozó körülmények

A V. Fejezet rendszere

Az új Büntető Törvénykönyv „az elkövető megbüntetését akadályozó okok” elnevezéssel foglalja össze azokat a körülményeket, amelyek az elkövető megbüntetését csak bizonyos feltételek mellett gátolják. Az elkövető megbüntetését akadályozó okok esetében az elkövető cselekménye bűncselekménynek minősül és a büntethetőség feltételei is fennállnak, de bizonyos feltételek fennforgása miatt az elkövető megbüntetésére nincs lehetőség. Ha ezek a feltételek teljesülnek – eltérően a büntethetőséget megszüntető okoktól –, utóbb sor kerülhet az elkövető felelősségre vonására.

Az új Büntető Törvénykönyv rendszerezésében az elkövető megbüntetését akadályozó körülménynek minősül az eljárási kegyelem, a magánindítvány és a kívánat hiánya, valamint a törvényben szabályozott egyéb ok.

Az eljárási kegyelem

Az eljárási kegyelem az elkövető elleni büntetőeljárás megindítását, illetve lefolytatását akadályozza meg. Ez lehet közkegyelem, amelyet az országgyűlés törvényben gyakorol, illetve egyéni kegyelem, amelyet a köztársasági elnök gyakorol. Mind a közkegyelmet kihirdető törvény, mind az egyéni kegyelmi aktus tartalmazhat feltételeket, amelyek teljesülésétől a kegyelmi jogkör gyakorlója függővé teszi a büntethetőség megszüntetését, ezért az eljárási kegyelem csak e feltételek teljesülése esetén akadályozza meg az elkövető megbüntetését. A közkegyelem és az egyéni kegyelem gyakorlásának részletszabályait külön törvény állapítja meg, ezért arról a büntető törvényben felesleges rendelkezni.

Magánindítvány hiánya

A büntetőeljárásról szóló törvény értelmében magánindítványnak kell tekinteni bármely olyan nyilatkozatot, amely szerint annak előterjesztője az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja.

Magánindítvány előterjesztésére csak a törvényben meghatározott esetekben van lehetőség, ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztése a büntetőeljárás megindításának feltétele. A csak magánindítványra üldözendő cselekmények kivételt képeznek a hivatalbóli eljárás (officialitás) elve alól. A magánindítványra üldözendő bűncselekményeknek kétféle büntetőpolitikai indoka van. Az ilyen cselekmény egy részének csekély az absztrakt veszélyességi foka, ezeknél a cselekményeknél csak a sértett tudja eldönteni, hogy szenvedett-e sérelmet. A magánindítványra üldözendő cselekmények másik csoportjánál a sértett kímélete indokolja a hivatalbóli eljárás elve alóli kivételt.

A Konceptió a magánindítvány büntetőpolitikai indokaival egyetért, ezért az új Büntető Törvénykönyv a magánindítvány szabályozását a hatályos Btk.-ból változtatás nélkül átveszi.

Kívánat hiánya

A kívánat a magánindítványhoz hasonló jogintézmény. A nemzetközi jogon alapuló személyes mentességet élvező személyek sérelmére elkövetett rágalmozás és becsületsértés a sértett diplomáciai úton kijelentett kívánatára büntetendő.

A törvényben meghatározott egyéb okok

Az elkövető megbüntetését akadályozó fent nevesített körülményeken kívül az új Büntető Törvénykönyv – a hatályos Btk.-val megegyezően – jelenleg két további ilyen körülményt ismer. Az első a legfőbb ügyész döntésének hiánya a büntetőeljárás megindításáról a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett, de a magyar joghatóság alá tartozó cselekmény esetén [11. § (1) bek. a) pont], valamint a magyar állampolgár sértett sérelmére külföldön elkövetett bűncselekmény esetében [9. § (2) bek.]. A másik ilyen ok a feljelentés hiánya, amelyet a 2–4. Könyvekben szabályozott egyes bűncselekményi tényállások írnak elő. Ezeknél a bűncselekményeknél büntetőeljárásnak csak a jogszabályban meghatározott szerv feljelentése alapján van helye.

Az új Büntető Törvénykönyv azért nem nevesíti a legfőbb ügyész döntésének, valamint a feljelentésnek a hiányát külön, mert ezeket további törvényi rendelkezések a jövőben bővíthetik.

5. Büntetőjogi szankciók¹⁹

A büntetőjogi jogkövetkezmények megváltozott szerepét és jellegét a Büntető Törvénykönyvnek tükröznie kell

A büntetőjogi jogkövetkezmények rendszerének kialakítását az határozza meg, hogy milyen feladatot kell a szankciórendszernek betöltenie. A rosszal-

lást is maga után vonó arányos viszonzás, a megtorlás és a prevenció mellett mára elfogadott, hogy a büntetőjogi jogkövetkezmény a sértett, illetve a megsértett közösség kiengesztelését is szolgálja.

A hatályos magyar büntetőjogban dualista szankciórendszer érvényesül. Szankciórendszerünkben a büntetés az elsődleges, meghatározó jogkövetkezmény. Az intézkedések pedig elsősorban a speciális prevenció fokozottabb érvényre juttatására hivatottak.

Az új Büntető Törvénykönyv a büntetőjogi jogkövetkezmények rendszerének kialakításával arra törekszik, hogy a hatályos joghoz képest differenciáltabb szankcionálást tegyen lehetővé, azaz az alkalmazandó szankciók típusa, súlya, szigora jobban illeszkedjen a szankcionálandó deliktum súlyához, jellegéhez és az elkövető személyi körülményeihez.

Az új Büntető Törvénykönyv büntetőpolitikai kiindulópontja a végrehajtandó szabadságvesztés büntetések arányának, tartamhosszának csökkentése. A szabadságvesztés kiváltására szolgáló megoldások előtérbe helyezése azonban nemcsak a büntetőjogi jogkövetkezmények meghatározására hat ki, hanem befolyásolja az egész büntető igazságszolgáltatási rendszer felépítését. A szabadságvesztés kiváltására nemcsak a szabadságelvonással nem járó szankciók fokozott alkalmazásával van lehetőség, hanem ebbe az irányába hat például a vádemelés elhalasztása, valamint a büntetőeljárásban alkalmazott mediáció is. A büntetőjogi jogkövetkezmények rendszere és az erre épülő büntetés-kiszabási gyakorlat, valamint a büntetőeljárás megoldásai együttesen eredményezhetik a büntetés-végrehajtási intézmények túlszűfoltóságának megszüntetését.

Az új Büntető Törvénykönyv a büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazási feltételeinek meghatározásánál tekintettel van a szigorú szankcionálás kontraproduktív következményeire. Ezt elkerülendő a nemzetközi törekvéseknek megfelelően a jogkövetkezmények rugalmas alkalmazását teszi lehetővé, amelyben a bíró a Büntető Törvénykönyvben szereplő szankciófajtákat – amennyiben alkalmazásuk törvényi feltételei fennállnak – vegyítheti.

A VI. Fejezet rendszere

Az új Büntető Törvénykönyv fenntartja a hatályos Btk. dualista szankciórendszerét, amely büntetéseket és intézkedéseket ismer, megváltoztatja azonban a jogkövetkezményekre vonatkozó fejezet felépítését. A hatályos Btk. ugyanis először a büntetési nemeket felsorolja és részletezi, majd szól a büntetések végrehajtásáról és csak ezt követi az intézkedések megnevezése és részletszabályai. A hatályos Btk.-ban egymástól távol vannak a büntetések és az intézkedések szabályai. Ezért a büntetőjogi jogkövetkezmények teljes spektruma nehezen tekinthető át.

Az új Büntető Törvénykönyv először meghatározza a büntetés és intézkedés fogalmát, majd felsorolja a büntetések és intézkedések neveit, valamint az egyes szankciófajták önálló, illetve együttes al-

¹⁹ Ld. Dr. Nagy Ferenc: *A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új Büntető Törvénykönyvben.* és Dr. Kerezi Klára: *Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjogi szankciórendszerében.* Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

kalmazásának lehetőségét. Ezzel a szabályozással az új Büntető Törvénykönyv egyrészt az áttekinthetőséget szolgálja, hiszen a szankciórendszer összes eleme egy ránézésre megállapítható. A felsorolás sorrendiségének a főbüntetéseknél garanciális tartalma is van, mert kifejezi a jogkövetkezmények súlyossági sorrendjét. A büntetések és intézkedések önálló, illetve együttes alkalmazására vonatkozó előírások egy helyen szabályozása pedig a jogalkalmazót segíti, aki így egyszerűbben meg tudja állapítani, hogy egy súlyosabb szankciót milyen más kevésbé súlyos szankciók kombinatív alkalmazásával tud kiváltani.

A szankció nemek felsorolását, illetve az önálló és együttes alkalmazásukra vonatkozó előírásokat (VI. fejezet) követi az új Büntető Törvénykönyvben a büntetések és intézkedések törvényi feltételeinek meghatározása (VII–IX. fejezetek). Csak e részlet-szabályokat követően kerül sor a büntetés kiszabására vonatkozó rendelkezések (X. fejezet), valamint a büntetőjogi szankciók végrehajtási szabályainak (XI. fejezet) ismertetésére.

Büntetések és intézkedések

Új rendelkezése az új Büntető Törvénykönyvnek a szankciórendszer dualizmusának törvényi megfogalmazása. A Btk. jelenleg szintén két jogkövetkezmény fajtát ismeri. A büntetés és intézkedés között most az a különbség, hogy az intézkedés, szemben a büntetéssel, nem eredményez büntetett előéletet. Ez az elhatárolás azonban csupán formai szempontokat követ és nem magyarázza meg azt, hogy miért van szükség a büntetések és az intézkedések külön tartására. A két szankciófajta közötti átjárhatóságot mutatja az is, hogy egyes szankció típusokat a törvényalkotó egyszer büntetésként, egyszer intézkedésként szabályoz (például az elkobzás és a vagyonekobzás jelenleg intézkedések, de korábban mellékbüntetések voltak).

Az új Büntető Törvénykönyv a büntetések és intézkedések kapcsolatát – a felelősségtan dogmatikai rendszeréhez igazodva – a büntetendő cselekményre építi. Ennek alapján a bűncselekmény elkövetőjével szemben büntetés és intézkedés is alkalmazható, viszont az intézkedések alkalmazására akkor is van lehetőség, ha az elkövető valamilyen okból nem vonható felelősségre. A büntetések és intézkedések ilyen felosztása kifejezi, hogy a büntetés – szemben az intézkedéssel – felelősségi szankció, büntetést csak büntethető elkövető esetén szabhat ki a bíróság. Ezzel szemben az intézkednek az alapja a büntetendő cselekmény, az intézkedés alkalmazása a törvényben meghatározott feltételek esetén automatikus.

Az új Büntető Törvénykönyvben foglalt elhatárolás eredményeként a jelenleg intézkedésként szabályozott próbára bocsátás átkerül a büntetések közé. A próbára bocsátás büntetési nemként történő szabályozását támasztja alá az új büntetőeljárás törvény is, amelyik kimondja, hogy a próbára bocsátásról a bíróság ítéletében határoz.

A büntetések és intézkedések önálló és együttes alkalmazása

Az új Büntető Törvénykönyv alapvető törekvése a fő- és mellékbüntetések, valamint az intézkedések közötti átjárhatóság megteremtése, illetve kombinált alkalmazásuk lehetővé és rugalmasabbá tétele. Ezt szolgálja az új Büntető Törvénykönyvnek a büntetések és intézkedések alkalmazásáról szóló paragrafusa. Az önálló, illetve kombinatív alkalmazás feltételeinek meghatározásánál továbbra is irányadó az a hatályos rendelkezés, hogy egyszerre csak egy főbüntetés szabható ki. Az új Büntető Törvénykönyv fenntartja továbbá azt a hatályos rendelkezést is, amely szerint önálló mellékbüntetésként csak a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás, a kitiltás és a kiutasítás alkalmazható. Fontos törekvése azonban az új Büntető Törvénykönyvnek a mellékbüntetések önálló alkalmazásának további elősegítése, ezért az új Büntető Törvénykönyv lehetővé teszi főbüntetés helyett több mellékbüntetés egymás melletti kiszabását is. Az új Büntető Törvénykönyv ezért nem tartalmazza a hatályos Btk.-nak azt a tiltó rendelkezését, amelyik előírja, hogy főbüntetés helyett csak egy mellékbüntetés szabható ki önállóan. Ennek megfelelően az új Büntető Törvénykönyv alapján például egyszerre kiszabható foglalkozástól és járművezetéstől eltiltás is. A mellékbüntetések együttes alkalmazásának lehetővé tételét indokolja hazánk európai uniós tagsága is, hiszen a kölcsönös elismerés elve alapján a hazai bíróság által kiszabott mellékbüntetéseket a más uniós tagállamok kötelesek végrehajtani. Így például a kiutasítás mellett kiszabott járművezetéstől eltiltás végrehajthatóvá válik.

A mellékbüntetések együttes alkalmazásának lehetővé tétele mellett az új Büntető Törvénykönyv szélesíti az intézkedések önálló, illetve büntetés melletti alkalmazásának feltételeit is. Ennek megfelelően az új Büntető Törvénykönyv a pártfogó felügyelet alkalmazását lehetővé teszi a szabadságvesztés kivételével minden főbüntetés mellett, valamint az önállóan alkalmazható mellékbüntetések közül a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás és a kitiltás mellett.

Az önállóan alkalmazható büntetéseket és intézkedéseket, valamint a büntetés mellett alkalmazható intézkedéseket és az együttesen is alkalmazható intézkedéseket a Konceptió 2. számú függeléke mutatja be.

A büntetés célját nem kell a törvényben szabályozni

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-tól eltérően nem tartalmaz a büntetés céljára vonatkozó törvényi rendelkezést. A büntetés céljának meghatározása már az ókortól kezdve foglalkoztatja a filozófiát. A filozófiai nézetek alapján a büntetőjog tudomány számos büntetési elméletet dolgozott ki. Hazánkban a legutóbb a halálbüntetés alkotmányellenességének megállapításával kapcsolatban merült fel elvi élel a büntetés céljának meghatározása. A vonatkozó alkotmánybírói határozathoz fűzött párhuzamos véleményekből azonban kiderül, hogy

az Alkotmánybíróság tagjainak korántsem egységes a véleménye a büntetés céljáról. A Konceptió az eltérő elméleti álláspontokra tekintettel nem kíván maga állást foglalni valamely büntetési elmélet mellett, hanem a büntetőjog tudományra bízva a büntetés céljának magyarázatát.

A büntetés céljának meghatározása az új Büntető Törvénykönyvben azért is felesleges, mert az új Büntető Törvénykönyv az alapelvek között szabályozza, hogy a tetтарыos büntetés kiszabásakor a bíróság figyelemmel van az elkövető személyi körülményeire és a sértett érdekeire.

Ez az alapelv biztosítja az új Büntető Törvénykönyv által előírt büntetőjogi jogkövetkezmények egységes alkalmazását, kifejezi az állam elvárását, a társadalom nézeteit a büntetőjogi szankcióval elérhető hatásokról. Ez az alapelv nem csupán valamennyi büntetőjogi jogkövetkezményre irányadó, hanem általánosságban áthatja a büntető igazságszolgáltatás teljes folyamatát. Az alapelvnek a büntetés kiszabása körében is jelentősége van, tartalommal ruhazza fel a bünteteskiszabási szabályokat, hiszen normatív követelmény a jogalkotás és jogalkalmazás számára egyaránt.

5.1. Főbüntetések

Fő- és mellékbüntetések

A büntetések körében a fő- és mellékbüntetések közötti megkülönböztetést az új Büntető Törvénykönyv is fenntartja. Mind a főbüntetés, mind a mellékbüntetés felelősségi szankció, azaz csak büntethető elkövetővel szemben lehet alkalmazni. A fő- és mellékbüntetések külön tartását mégis az indokolja, hogy míg a főbüntetések egymással hierarchikus viszonyban állnak és alkalmazásukra a bünteteskiszabás általános elvei alapján kerül sor, addig a mellékbüntetések alkalmazásának feltételeit az egyes mellékbüntetés fajtákra a törvény külön meghatározza. A fő- és mellékbüntetések külön tartásával lehetőség van a főbüntetés mellett az egyéni visszatartást jobban szolgáló mellékbüntetés kiszabására is.

A főbüntetések rendszere

A hatályos Btk. a szabadságvesztést, a közérdekű munkát és a pénzbüntetést szabályozza főbüntetésként. A büntetés végrehajtásának felfüggesztéséről pedig külön rendelkezések szólnak. Ennek a törvényi szabályozásnak az alapján alakult ki a gyakorlatban az az elvi állásfoglalás, amely szerint először a szabadságvesztés mértékét kell megállapítani, majd ezután kell arról dönteni, hogy a kiszabott büntetést végrehajtásában felfüggesztik-e.

Ezt a szemléletet az új Büntető Törvénykönyv a főbüntetések rendszerének átalakításával megváltoztatja. Az új Büntető Törvénykönyvben is megmarad a pénzbüntetés és a közérdekű munka, de a főbüntetések felsorolásában a közérdekű munkát a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés és a végrehajtásában részben próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés előzi meg. Ennek megfe-

lelően az új Büntető Törvénykönyv az alábbi főbüntetéseket különbözteti meg:

- a szabadságvesztés,
- a részben felfüggesztett szabadságvesztés,
- a felfüggesztett szabadságvesztés,
- a közérdekű munka,
- a pénzbüntetés,
- a próbára bocsátás.

A főbüntetések fenti felsorolásánál az új Büntető Törvénykönyv azt a büntetőpolitikai állásfoglalást érvényesíti, amelyik alapvetően a szabadságelvonást tartalmazó és az azt nem tartalmazó büntetések között különböztet. A végrehajtásában részben próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés és a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés önálló büntetési nemként való megfogalmazásával az új Büntető Törvénykönyv – a nemzetközi gyakorlattal megegyezően – kifejezi, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztése a bűnelkövetők szabadságelvonás nélküli szankcionálásának és ellenőrzésének legfontosabb eszközei közé tartozik. A szabadságvesztés végrehajtásának egészben illetve részbeni felfüggesztése között az a fő különbség, hogy részbeni felfüggesztés esetén az elítélt a büntetés végrehajtásnak csak az egyik fázisát tölti szabadlábban. Az elítéltet azonban ilyenkor is kötik a bíróság által előírt magatartási szabályok. Ha ezeket betartja, a szabadságvesztés hátralévő részének végrehajtására nem kerül sor, ha megszegi, akkor a szabadságvesztésnek a végrehajtásában felfüggesztett részét végrehajtják. Emellett az új Büntető Törvénykönyv a próbára bocsátást büntetésként szabályozza. Próbára bocsátásánál a bíróság a büntetőjogi felelősséget megállapítja, de a büntetés kiszabását feltételelesen elhalasztja. Ha az elítélt betartja a számára előírt szabályokat, a büntetés kiszabására nem kerül sor.

A végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés és a végrehajtásában részben próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés önálló büntetési nemként szabályozásával az új Büntető Törvénykönyv jelzi, hogy a tényleges szabadságelvonás csak azokra a bűncselekményekre kell, hogy korlátozódjon, amelyeknek tetтарыos üldözése ezt kényszerítően megköveteli, illetve azokkal a társadalomra fokozottan veszélyes bűnelkövetőkkel szemben kerülhessen alkalmazásra, akikkel szemben a társadalom védelme, a közösség biztonsági érdeke ezt feltétlenül megköveteli. Az emberi méltóság és a humanista büntetőjog igényének is a tényleges szabadságelvonással nem járó szankcióalkalmazás elsőbbsége felel meg.

A szabadságvesztés mint egységes büntetési nem

A szabadságvesztésre, mint a legerőteljesebb visszatartó hatású büntetésre továbbra is szükség van. Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően a szabadságvesztés büntetés két fajtáját, a határozott ideig és az életfogytig tartó szabadságvesztést ismeri.

Az új Büntető Törvénykönyv a szabadságvesztést továbbra is egységes büntetésként szabályozza,

amelynek három végrehajtási fokozatát: a fegyház, a börtönt és a fogházat ismeri. Az egyes végrehajtási fokozatokhoz kapcsolódó részletszabályokat a Büntetés-végrehajtási Kódex írja elő.

A határozott tartamú szabadságvesztés

A szabadságvesztés büntetés generális minimumát és maximumát az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően szabályozza. Ennek megfelelően a határozott ideig tartó szabadságvesztés legkisebb mértéke két hónap, leghosszabb tartama 15 év, halmazati vagy összbüntetés, illetve bünszervezetben történő elkövetés esetén 20 év. A generális maximumot jelentő 15 év megfelelő idő ahhoz, hogy az elítélt érezze a vele szemben alkalmazott joghátrány szigorúságát. Ez alól kivétel a halmazati vagy összbüntetés, illetve bünszervezetben történő elkövetés, amikor 20 év a szabadságvesztés maximuma.

A Koncepció követi a hazánkban 1966 óta megszilárdult gyakorlatot, amely szerint a bíróság ítéletében rendelkezik arról, hogy a szabadságvesztést melyik fokozatban kell végrehajtani. A büntetés végrehajtási differenciálást tehát továbbra is alapvetően a büntető kódex végzi el, a bíróság döntésében pedig – a megfelelő feltételek fennállása esetén – a végrehajtási fokozatok kijelölésére vonatkozó törvényi szabályokat alkalmazza. Az új Büntető Törvénykönyv fenntartja a hatályos Btk. garanciális rendelkezését, amely szerint a végrehajtási fokozatok szerinti differenciálást a bíróság és nem a büntetés-végrehajtási testület végzi el²⁰. A bíróság azonban a szabadságvesztés végrehajtási fokozatára vonatkozó rendelkezést a törvényi feltételek és keretek alapján hozhatja meg.

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-hoz képest jelentősen egyszerűsíti a végrehajtási fokozatok közötti differenciálásra vonatkozó szabályokat. Ennek megfelelően a vétség miatt kiszabott szabadságvesztést fogházban, a büntett miatt kiszabott szabadságvesztést börtönben kell végrehajtani. Ez alól két kivétel van. A büntett miatt kiszabott 2 évet meg nem haladó szabadságvesztést is fogházban kell végrehajtani. Az 5 évet meghaladó, illetve életfogytig tartó szabadságvesztést pedig fegyházban kell végrehajtani. Ezzel a rendelkezéssel megszűnnek a hatályos Btk.-nak a fegyházba kerülésre vonatkozó nehezen áttekinthető előírásai.

Feltételes szabadságra bocsátás határozott ideig tartó szabadságvesztésből

A feltételes szabadságra bocsátás alap gondolata az elítéltnak a társadalomba való fokozatos integrálásának elősegítése. A feltételes szabadságra bocsátás a szabadságvesztés büntetés ténylegesen végrehajtható részének csökkentését szolgáló intézmény.

A feltételes szabadságra bocsátás ezért mindig jogalkalmazói mérlegelés eredménye, amelynek objektív és szubjektív feltételeit a törvény határozza meg.

Az új Büntető Törvénykönyv a feltételes szabadságra bocsátás szabályozását az európai országok szabályozási gyakorlatának és ezirányú tapasztalatainak megfelelően egyszerűsíti. A hatályos Btk.-tól eltérően, amely a feltételes szabadságra bocsátás időpontját végrehajtási fokozatonként különbözően szabályozza, az új Büntető Törvénykönyv alapján a minimálisan letöltendő büntetési tartam végrehajtási fokozattól függetlenül egységesen kétharmad rész. Ez alól továbbra is kivétel, hogy a három évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén a büntetés fele részének letöltésével a bíróság mérlegelésétől függetlenül lehetőség van feltételes szabadságra bocsátásra. E kedvezmény nem alkalmazható többszörös visszaesők és bünszervezetben való elkövetés esetén. Ennek alapján a bünszervezetben való elkövetés az új Büntető Törvénykönyv szerint nem zár ki minden esetben a feltételes szabadságra bocsátásból, hanem csak a büntetés fele részének kitöltéséhez kapcsolódó kedvezményből.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés

Az életfogytig tartó szabadságvesztés a halálbüntetés alkotmányellenessé nyilvánítását követően, mint a kiszabható legsúlyosabb büntetési nem maradt a hatályos Btk.-ban. Az életfogytig tartó szabadságvesztés ugyan határozott büntetés, határozatlansági mozzanata mégis, hogy az elítélt élete végéig is tarthat.

Jelenleg a Btk. az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásról úgy rendelkezik, hogy a bíróság az ítéletében vagy lehetőséget ad a feltételes szabadságra bocsátásra, vagy ezt a lehetőséget eleve kizárja, azaz az életfogytig tartó szabadságvesztés ténylegesen az elítélt élete végéig tart. Az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás jelenlegi szabályai aggályosak. A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a hatályos Btk. legalább 20, illetve el nem évülő büncselekmények esetén legalább 30 évben állapítja meg. Ezt a törvényi megfogalmazást a szakirodalom több szempontból is vitatja. Egyrészt a nemzetközi gyakorlatra is figyelemmel a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának 20 évben való szabályozása túlságosan szigorú. Másrészt a szakirodalom egy része a hatályos Btk. megfogalmazását pontatlannak tartja, mert a feltételes szabadságra bocsátás alsó határa mellett felső határ hiányában nem lehet tudni, hogy pontosan mikor nyílik meg a lehetőség az elítélt szabadulására. A feltételes szabadságra bocsátás ítéleti kizárása pedig azért vitatott, mert ezzel a szabadulás elvi lehetősége – a kegyelem kivételével – megszűnik, ami sérti az emberi méltóság alkotmányos jogát és az embertelen és kínzó bánásmód nemzetközi tilalmát. Utóbbiak szerint az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltnak is adni kell reális lehetőséget a

²⁰ Ld. Dr. Csordás Sándor, Csóti András, Garami Lajos, Dr. Müller Anikó: *Szabadságvesztés végrehajtási fokozatok nélkül?* Büntetőjogi Kodifikáció 2001/2., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

jövő tervezésére, valamint a társadalomba történő visszatérésre. Ezért az életfogytig tartó szabadságvesztést alkalmazó országok rendszerint lehetőséget adnak a feltételes elbocsátásra. Hazánkban az Alkotmánybírósághoz nyújtottak be nemrég alkotmányossági panaszt, amelynek célja a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányellenességének megállapítása.

Az új Büntető Törvénykönyv megszünteti a feltételes szabadságra bocsátás kizárásának lehetőségét és a feltételes szabadság legkorábbi időpontját egységesen 15 évben határozza meg. Ezzel az új Büntető Törvénykönyv megszünteti a hatályos Btk. azon rendelkezését, amely a feltételes szabadság legkorábbi időpontjának meghatározásánál az elévülő és el nem évülő bűncselekmények között különböztet. E megkülönböztetés indokolatlan és gyakorlati jelentősége sincsen, hiszen életfogytiglani szabadságvesztést leggyakrabban az emberölés minősített esetéért szab ki a bíróság. A minimálisan letöltendő büntetés 15 évre leszállítását indokolja, hogy a Btk. szankciórendszerében a büntetések egymáshoz illeszkednek. Jelenleg a határozott tartamú szabadságvesztés generális maximuma 15 év, ezért a szankciórendszer arányossága azt kívánja meg, hogy az életfogytiglani szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja is 15 év legyen. A 15 éves alsó határ egyben megfelel a nemzetközi gyakorlatnak is. Az új Büntető Törvénykönyv – a hatályos Btk.-val megegyezően – továbbra sem tartalmaz a feltételes szabadságra bocsátásra felső határt, azaz olyan időtartamot, amelynek elteltével a bíró az elítéltet köteles feltételes szabadságra bocsátani, hiszen ezzel a feltételes szabadságra bocsátás életfogytig tartó szabadságvesztés esetében kötelezővé válna. A felső határ bevezetése ezért ellenkezik e jogintézmény természetével.

Az új Büntető Törvénykönyv továbbá leegyszerűsíti az életfogytig tartó szabadságvesztés mellett az újabb elítélés beszámítását. Az újabb elítélés keretében kiszabott határozott tartamú szabadságvesztést az életfogytig tartó szabadságvesztés mellett nem lehet végrehajtani, hanem a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a kiszabott határozott tartamú szabadságvesztés tartamával el kell halasztani. Amennyiben az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekményért újabb életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik az elítéltet, akkor nem bocsátható szabadon. Az új Büntető Törvénykönyv e rendelkezése értelmében, a feltételes szabadságra bocsátásból csak az életfogytiglani végrehajtása alatt elkövetett bűncselekményért kiszabott újabb életfogytig tartó szabadságvesztés miatt zárható ki az elítélt. A korábbi bűncselekményért kiszabott ismételt életfogytig tartó szabadságvesztés – szemben a hatályos Btk.-val – nem zárja ki a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. Az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárását az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-hoz képest

tehát szűkebben szabja meg, mivel a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének törvényi kizárásával az életfogytig tartó szabadságvesztés ténylegesen az elkövető élete végéig tart. Tekintettel arra, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés mind emberi jogi, mind alkotmányjogi szempontból aggályos, indokolt a feltételes szabadságra bocsátás kizárásának minél szűkebb körű szabályozása. Az új Büntető Törvénykönyv büntetőpolitikai törekvése a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárását arra az egy esetre korlátozni, amikor az elítélt az életfogytiglani büntetés végrehajtása alatt olyan súlyú bűncselekményt követ el, ami miatt ismét életfogytig tartó szabadságvesztést szabnak ki vele szemben.

A feltételes szabadság tartama

A feltételes szabadság tartamát az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-hoz képest leszállítja. A feltételes szabadság tartama határozott szabadságvesztés esetében alapszabályként megegyezik a büntetés még hátralevő részével, azaz a jelenlegi 1 éves minimum tartamot az új Büntető Törvénykönyv mellőzi. Indokolatlan és az elítélttel szemben méltánytalan, hogy amennyiben büntetéséből kevesebb, mint 1 év van hátra, a feltételes szabadság tartama mégis minimum 1 év legyen. Emellett az új Büntető Törvénykönyv a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás tartamát a jelenlegi 15 évről 10 évre szállítja le.

A feltételes szabadság megszüntetésére és az össz-büntetésre vonatkozó hatályos rendelkezéseket az új Büntető Törvénykönyv nem módosítja.

Részben felfüggesztett szabadságvesztés²¹

Az új Büntető Törvénykönyv önálló büntetési nemként vezeti be a végrehajtásában részben felfüggesztett szabadságvesztést. E büntetési nem bevezetésének célja a végrehajtható szabadságvesztések tartamának csökkentése, valamint a bíróság számára a büntetések közötti differenciálás lehetőségének kiszélesítése. A büntetőjogi jogkövetkezmények katalógusában a részbeni felfüggesztés a közepes súlyú, illetve szigorúságú szankciók sorába illeszkedik.

Az új Büntető Törvénykönyv csak a szabadságvesztés büntetésnél teszi lehetővé a végrehajtás részbeni felfüggesztését. Ez az új büntetési nem csak az 1 évet meghaladó, de a 4 évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés esetén alkalmazható. Ezzel a rendelkezéssel a viszonylag hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetés végrehajtása csökkenthető, illetve rövidíthető le. A statisztikai adatok alapján a kiszabott szabadságvesztések túlnyomó része az 1 évi tar-

²¹ Ld. Dr. Nagy Ferenc: *A büntetés végrehajtásának – részbeni – felfüggesztéséről*. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/3., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

tamot nem haladja meg. Az 1 évet meghaladó, de 2 évet meg nem haladó szabadságvesztés az összes szabadságvesztésnek 10%-a, a 2 év feletti szabadságvesztések pedig az összes szabadságvesztésnek 4–8%-át teszik ki statisztikai átlagban. A statisztikai adatokra figyelemmel a részbeni felfüggesztésnek az 1 évet meghaladó szabadságvesztéseknél való alkalmazása azért indokolt, mert így az összes szabadságvesztés kb. 15%-ánál lenne alkalmazható ez a büntetési nem. A 4 éves felső határ meghatározásánál a Konceptió az Európai Unió büntetőpolitikai iránymutatását követi, amely a 4 évet meghaladó szabadságvesztést tekinti súlyos büntetésnek. Ilyen súlyos büntetés esetén pedig nem indokolt a részbeni felfüggesztés lehetővé tétele, ezért a Konceptió sem ad módot a 4 évet meghaladó tartamú szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztésére.

A részbeni felfüggesztésnek az 1 és 4 év közötti szabadságvesztésekre történő szabályozása egyben illeszkedik a végrehajtásában egészében felfüggesztett szabadságvesztés szabályaihoz is. A végrehajtás teljes felfüggesztésére alapvetően az 1 évet meg nem haladó szabadságvesztés esetében van lehetőség, kivételesen azonban az 1 és 2 év közötti szabadságvesztés végrehajtása is egészében felfüggeszthető. A részbeni és egészbeni felfüggesztés szabályai tehát azt a büntetőpolitikai törekvést tükrözik, hogy a végrehajtandó szabadságvesztések tartamának csökkentése érdekében

- az 1 évnél rövidebb tartamú szabadságvesztés esetén a jogalkalmazó a végrehajtás teljes felfüggesztését, mint alternatív főbüntetést alkalmazhatja;

- az 1 és 2 év közötti szabadságvesztések esetén alapvetően a végrehajtás részbeni felfüggesztésére van lehetőség, de kivételesen a teljes végrehajtás felfüggesztését is engedi a törvény;

- a 2 és 4 év közötti szabadságvesztések esetén pedig csak a részbeni felfüggesztés jöhet szóba, mint alternatív büntetés.

Tekintettel arra, hogy az 1–4 évig terjedő tartamú szabadságvesztés büntetés kiszabására tipikusan közepes súlyú bűncselekmények esetében kerül sor, ezért a bűncselekmény súlyának és az arányosság szempontjának figyelembevételével a Konceptió azt az álláspontot érvényesíti, hogy a büntetés legalább fele részének végrehajtását indokolt felfüggeszteni. A végrehajtásában felfüggesztett rész tartamára a bíróság próbaidőt határoz meg. A próbaidő tartamára a bíróság pártfogó felügyeletet rendelhet el, illetve magatartási szabályokat írhat elő. Ha a próbaidő sikeresen telik el, úgy a felfüggesztett büntetésrész nem hajtható végre. A szabadságvesztés büntetés végrehajtásának folytatását kell, illetve lehet elrendelni, amennyiben az elítélt a próbaidő alatt bűncselekményt (büntettet vagy vétséget) követ el, avagy a pártfogó felügyelet szabályait súlyosan megszegi.

A felfüggesztett szabadságvesztés

Az új Büntető Törvénykönyv önálló büntetési nemként szabályozza a felfüggesztett szabadságvesztést.

A felfüggesztett szabadságvesztést a hatályos Btk. is ismeri, azonban nem önálló büntetési nemként, hanem a szabadságvesztés végrehajtási módjaként rendelkezik róla. Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val szemben azt a büntetőpolitikai álláspontot kívánja érvényesíteni, amely a szabadságelvonást tartalmazó és a szabadságelvonással nem járó büntetések között különböztet elsődlegesen, ezért a felfüggesztett szabadságvesztést nem csupán a szabadságvesztés végrehajtási módjaként értelmezi, hanem önálló, szabadságelvonással nem járó büntetési nemként szabályozza.

A felfüggesztett szabadságvesztés részletszabályait az új Büntető Törvénykönyv nem módosítja. Az 1 évet meghaladó, de a 2 évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésénél az új Büntető Törvénykönyv a különös méltánylás esetei közül az elkövető életkorát, mint méltánylást érdemlő körülményt azonban törvényileg is kiemeli. Ezzel az új rendelkezéssel az új Büntető Törvénykönyv felhívja a jogalkalmazó figyelmét arra, hogy a kriminológiai vizsgálatok alapján a végrehajtás felfüggesztése különösen a 20. életévét még be nem töltött, illetve a 70. életévét már betöltött elkövetők esetében indokolt.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozó hatályos rendelkezések alapján lehetőség van nemcsak a szabadságvesztés büntetés, hanem a pénzbüntetés felfüggesztésére is. Az új Büntető Törvénykönyv a gyakorlati alkalmazás tapasztalataira tekintettel a felfüggesztett pénzbüntetést mellőzi. A pénzbüntetés végrehajtásának felfüggesztése túlságosan enyhe, súlytalan joghátrány, ezért ezzel a lehetőséggel a bíróságok csak nagyon kis százalékban élnek. 2004-ben az összes kiszabott büntetés 0,7%-a volt felfüggesztett pénzbüntetés. Mivel a mellékbüntetések, illetve az intézkedések számos, a végrehajtandó pénzbüntetésnél enyhébb joghátrány kiszabását teszik lehetővé, indokolatlan a felfüggesztett pénzbüntetés jövőbeni megtartása.

A közérdekű munka²²

Az új Büntető Törvénykönyv az európai szabályozásokkal és a hatályos Btk.-val összhangban önálló főbüntetésként szabályozza a közérdekű munkát. A közérdekű munka a bíróság által az ítéletben meghatározott és a köz javára végzendő munka ingyenes teljesítését jelenti. A közérdekű munkavégzés a rövid tartamú szabadságvesztés egyik leghatékonyabb és leggyakrabban alkalmazott alternatívája sok nyugat-európai országban. E büntetésnek az a célja, hogy az elítélt a köz ellen elkövetett bűnét a köz javára végzett munkával jóvátegye. A közérdekű munkát ugyan még mindig relatíve kis százalékban alkalmazzák a hazai bíróságok, kiszabása az elmúlt 5 év sta-

²² Id. Dr. Nagy Ferenc: *A közérdekű munka egyes európai államok büntetőjogában*. Büntetőjogi Kodifikáció 2004/1., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

tisztikai adatai alapján azonban emelkedő tendenciát mutat. A kiszabott büntetéseken belül 2,2%-ról 2005 első negyedévében 5% fölé emelkedett a közérdekű munka alkalmazása. Az új Büntető Törvénykönyv büntetőpolitikai törekvése a közérdekű munka alkalmazási gyakoriságának jövőbeni további növelése.

Az új Büntető Törvénykönyv a közérdekű munka jelenlegi szabályozását két ponton módosítja. Egyrészt az új Büntető Törvénykönyv a közérdekű munkavégzés alkalmazását az elkövető hozzájárulásához, bejegyzéséhez köti. Az elkövető hozzájárulásának beépítésével az új Büntető Törvénykönyv szabályozása a kényszer- illetve kötelező munka tilalmára vonatkozó – hazánk által is elfogadott – nemzetközi egyezményrel összhangba kerül. Emellett az elkövetőnek a közérdekű munka teljesítésére való képessége, alkalmassága a jövőben is az elrendelés előfeltétele. Másrészt az új Büntető Törvénykönyv a közérdekű munka tartamát egyértelműen és az európai szabályozásokhoz hasonlóan órákban határozza meg. A közérdekű munka jelenlegi szabályai egyébként nem változnak.

A pénzbüntetés

A pénzbüntetés, mint büntetőjogi szankció olyan vagyoni hátrányt tartalmazó és a bíróság által megállapított értékű pénzbeli szolgáltatás, amelyet az elítélt a bűncselekmény miatt az államnak tartozik megfizetni. A modern büntetőpolitika világszerte erősen támaszkodik a pénzbüntetésre, amely nem csupán a kisebb súlyú deliktumok elkövetőivel szemben vált meghatározó szankcióvá, hanem alkalmazhatósága az európai országok gyakorlatában a középsúlyú kriminalitásig terjed.

Az új Büntető Törvénykönyv is a pénzbüntetés széleskörű alkalmazását támogatja, mivel a pénzbüntetés a szabadságvesztéssel szemben nem ragadja ki az elkövetőt a családi, társadalmi környezetéből és így a zárt intézeti megbüntetés káros következményei elkerülhetők. A pénzbüntetés további közismert előnye gazdasági vetülete, hiszen az elkövető nem esik ki a munkavégzés társadalmi rendjéből. Előnye továbbá fokozatossága és hogy jól egyéniesíthető. Ezek mellett az előnyös vonások mellett a pénzbüntetés lényeges hátránya, hogy nem azonos a szociális hatása különböző teljesítőképesség esetén. A pénzbüntetés nem azonos hatású szegényekre és gazdagokra, így az alkalmazhatósága jelentős mértékben függ az elkövető vagyoni helyzetétől.

A gyakorlati alkalmazás tapasztalataira tekintettel az új Büntető Törvénykönyv a pénzbüntetés hatályos szabályozását alapvetően megtartja. Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos rendelkezéshez képest azonban a napi tételes rendszert a törvényi meghatározottság követelményének megfelelően egyértelműbben fogalmazza meg, utalva arra, hogy a pénzbüntetést a bíróság napi tételekben szabja ki. Ez a szövegezési változtatás a jelenlegi szabályokat érdemben nem módosítja, de egyértelműen kifejezi,

hogy a napi tételek számának megállapítása a cselekmény büntetést érdemlőségéhez, azaz a cselekmény tárgyi súlyához igazodik, míg az egy napi tétel összegénél a bíróság az elkövető személyi körülményeit, jövedelmi, vagyoni viszonyait vizsgálja.

Emellett az új Büntető Törvénykönyv a hatályos szabályokhoz képest csökkenti a napi tételek számát és ezzel a kiszabható pénzbüntetés maximális összegét. A napi tételek számának csökkentése összhangban van az ítélkezési gyakorlattal, amely a jelenlegi tág kereteket nem meríti ki és a kiszabható maximális pénzbüntetést rendszerint nem alkalmazza. A jogbiztonság követelménye megkívánja, hogy az egyéniesítést szolgáló kellően tág keretek biztosítása mellett a törvény a kiszabható büntetés mértékének meghatározásánál a jogalkalmazót orientálja. Az ítélkezési gyakorlatra tekintettel felesleges olyan tág keretek meghatározása, amelyet a gyakorlat nem alkalmaz.

A próbára bocsátás

Az új Büntető Törvénykönyv a próbára bocsátást az intézkedések közül átemeli a főbüntetések közé. A próbára bocsátás a feltételes elítélés egyik formája, amikor a bíróság a bűncselekmény elkövetését és így az elkövető büntetőjogi felelősségét megállapítja, azonban úgy foglal állást, hogy az elkövető újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartása érdekében nem szükséges a büntetést kiszabni, hanem elegendő az ezzel való közvetlen fenyegetés. Próbára bocsátás esetében a bíróság a büntetőjogi felelősség megállapítását követően a büntetés kiszabását próbaidőre elhalasztja.

Az új Büntető Törvénykönyv szankciórendszerében a felelősségi szankciók büntetések, ezért a próbára bocsátás, mint legenyhébb főbüntetés kerül meghatározásra. A próbára bocsátás részletszabályai közül az új Büntető Törvénykönyv csak a próbára bocsátás kizáró okait módosítja. A próbára bocsátást akkor nem alkalmazhatja a bíróság, ha a vádemelés elhalasztása kizárt, vagy a vádemelés elhalasztása nem hozta meg a kívánt eredményt. Tekintettel arra, hogy az ügyész a vádemelést próbaidőre halasztja el, amennyiben erre eleve nem volt lehetősége, vagy a próbaidő eredménytelen volt, indokolatlan próbára bocsátás büntetéssel újabb próbaidőt alkalmazni. A próbára bocsátás egyéb részletszabályai büntetőpolitikai szempontból megfelelőek, ezért változtatásuk nem indokolt. A próbára bocsátást az új Büntető Törvénykönyv – tekintettel arra, hogy intézkedésből büntetéssé minősíti – a részletszabályok megtartása mellett átszövegezi.

5.2 Mellékbüntetések

A mellékbüntetések törvényi rendszere

A mellékbüntetések a főbüntetésekhez hasonlóan felelősségi szankciók, a főbüntetésektől eltérően a mellékbüntetések azonban nem állnak egymással hierarchikus viszonyban és alapvetően az egyéniesítést szolgálják. A mellékbüntetések rendszerint több

funkció betöltésére is alkalmasak, így a védelmi, biztonsgági jelleg mellett prevenció hatást is kifejtenek. Számos mellékbüntetés súlyos hátrányt tartalmaz, ezért adott esetben a mellékbüntetés alkalmazása az elkövetővel szemben nagyobb joghátrány, mint a főbüntetés. A mellékbüntetés alapvetően a főbüntetés hatékonyságának növeléséhez járul hozzá, de a több funkció megvalósítására való alkalmasság miatt a mellékbüntetés önálló alkalmazásának biztosítása is indokolt.

Az új Büntető Törvénykönyv a hatályos Btk.-val megegyezően a mellékbüntetések alábbi fajtáit ismeri:

- a közügyektől eltiltás,
- a foglalkozástól eltiltás,
- a járművezetéstől eltiltás,
- a kitiltás,
- a kiutasítás,
- a pénzmellékbüntetés.

A mellékbüntetések jelenlegi szabályozása a gyakorlatban bevált, ezért a mellékbüntetések átfogó változtatására nincs szükség. Az új Büntető Törvénykönyv ezért a mellékbüntetések alkalmazási feltételeire vonatkozó hatályos rendelkezések szinte egészét módosítás nélkül átveszi.

A pénzmellékbüntetés

Módosul azonban a pénzmellékbüntetés kiszabásának rendszere. Az új Büntető Törvénykönyv a jelenlegi egyösszegű pénzmellékbüntetést a napi tételes rendszerű pénzmellékbüntetéssel váltja fel. Ennek értelmében a pénzfőbüntetés és a pénzmellékbüntetés megállapításának szabályait az új Büntető Törvénykönyv egységesen határozza meg, ezzel is egyszerűsítve a jogalkalmazó munkáját.

A pénzmellékbüntetés és a pénzfőbüntetés kiszabási rendszerének egységesítését indokolja, hogy pénzmellékbüntetés kiszabására a gyakorlatban a felfüggesztett szabadságvesztés mellett kerül általában sor. Ilyen esetekben – amennyiben a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje sikeresen telik el – az egyetlen ténylegesen végrehajtásra kerülő szankció a pénzmellékbüntetés. A pénzmellékbüntetés ezért a felfüggesztett szabadságvesztés mellett úgy viselkedik, mint egy pénzfőbüntetés. Nincs ésszerű érv amellett, hogy a pénzmellékbüntetést más rendszerben szabják ki, mint a pénzfőbüntetést.

5.3. Intézkedés

Az intézkedések törvényi rendszere

Az intézkedés olyan büntetőjogi jogkövetkezmény, amely bűncselekményhez és büntetendő cselekményhez is kapcsolódhat. Az intézkedést a bíróság tehát bűnösség hiányában is elrendelheti. Az intézkedések a büntetőjogban az egyéniesítés megvalósítására hivatottak és szemben a büntetésekkel, nem eredményeznek büntetett előéletet. A hatályos Btk. alapján tartalmuk szerint megkülönböztethetünk gyógyító jellegű, izoláló jellegű, vagyoni szankció jellegű és kifejezetten biztonsági intézkedéseket.

Az intézkedések körét az új Büntető Törvénykönyv leszűkíti, valamint módosítja az egyes intézkedések szabályozását. A jelenleg nevesített intézkedés fajták közül az új Büntető Törvénykönyv mellőzi a megrovást. A megrovás a jelenlegi formában pusztán formális cselekmény-helytelenítést juttat kifejezésre, amelyet a hatályos Btk. szerint a csekély súlyú, ún. bagatell cselekményekre lehet alkalmazni. Tekintettel arra, hogy a bagatell cselekmények elbírálására a Konceptióban alternatív javaslatként megfogalmazott elégtétel, illetve büntetés és intézkedés mellőzése eseteiben az új Büntető Törvénykönyv figyelmeztetés alkalmazását írja elő, a megrovás felesleges szankcióformává vált ezért a megrovást a jövőben a Büntető Törvénykönyv nem tartalmazza.

Zárt intézeti gyógykezelés

A jelenleg kényszergyógykezelés elnevezésű intézkedést, amely a kóros elmeállapotú elkövetők gyógyítását, kezelését szolgálja, az új Büntető Törvénykönyv változatlan tartalommal zárt intézeti gyógykezelés elnevezéssel tartalmazza. Az elnevezés megváltoztatásával a Konceptió azt a büntetőpolitikai álláspontot érvényesíti, amely az intézkedés „kényszer” jellegét, illetve börtönhelyettesítő szerepét kívánja oldani és ehelyett egyértelműen a gyógyítás, a kezelés szempontjait kívánja előtérbe helyezni. A kényszergyógykezelés hatályos részletszabályait az új Büntető Törvénykönyv nem módosítja.

Alkoholisták és kábítószer élvezők intézeti kezelése

A jelenleg alkoholisták kényszergyógyítása elnevezésű intézkedést megváltozott tartalommal és címmel szabályozza az új Büntető Törvénykönyv. Az új Büntető Törvénykönyvben szabályozott alkoholisták és kábítószer élvezők intézeti kezelése elnevezésű intézkedés célja azoknak az elkövetőknek a gyógyításáról gondoskodni, akik a bűncselekményt alkoholistaként, vagy kábítószer élvező életmódjukkal összefüggésben követték el. A hatályos Btk. szerinti kényszergyógyítással szemben az új Büntető Törvénykönyvben foglalt intézkedés elrendelésének feltétele az elítélt hozzájárulása. Az új Büntető Törvénykönyv alapján a gyógyítás kényszer-eleme megszűnik. A gyógyításnak az elítélt hozzájárulásától való függővé tétele nemcsak emberi jogi követelmény, hanem azért is indokolt, mert a kezelés kikényszerítése és az ezzel járó korlátozás az alkohol- illetve kábítószer beteg szembenállását fokozza. Az orvosi szakma egyöntetű véleménye szerint az alkohol- illetve kábítószer betegek esetében gyógyulás csak a beteg tevékeny együttműködése esetén érhető el. Akarata ellenére senki sem gyógyítható. Ezért az új Büntető Törvénykönyv alapján a bíróságnak az intézkedés elrendelésénél vizsgálnia kell az elítélt kezelésre való készségét, azaz beleegyezését. Az intézkedés elrendelése a jelenlegi szabályozással egyezően a bíróság mérlegelésén alapul.

Másrészt az új Büntető Törvénykönyv a hatályos rendelkezéssel szemben nemcsak az alkoholisták, hanem a kábítószer élvező elitáltak gyógyításáról is gondoskodni kíván. Az intézkedés alkalmazási körének kiterjesztése a kábítószer fogyasztás hazai kedvezőtlen tendenciájára tekintettel vált szükségessé. Az államnak gondoskodnia kell nemcsak a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt alkoholista, hanem a kábítószerfüggő, vagy a végrehajtás során azzá vált ítélt gyógyításáról is. Az új Büntető Törvénykönyvben szabályozott gyógyító intézkedés szükségessé teszi a gyógyítás személyi és tárgyi feltételeinek a büntetés-végrehajtásban való megteremtését.

Pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet az elkövetők ellenőrzését, irányítását, társadalmi integrálását szolgáló intézkedés. A pártfogó felügyelet kettős természetű: A speciálprevenციót egyrészt a bűnelkövető ellenőrzésével, felügyeletével, másrészt a pártfogolt segítségével és támogatásával szolgálja. A pártfogó felügyelet járulékos intézkedés, mindig büntetéshez kapcsolódik. A pártfogó felügyelet végrehajtása a pártfogó felügyelői szolgálat feladata.

Az új Büntető Törvénykönyv törekvése a pártfogó felügyelet alkalmazásának kiszélesítése. Ennek megfelelően az új Büntető Törvénykönyv a pártfogó felügyelet elrendelését – a bíró mérlegeléstől függően – minden büntetés mellett lehetővé teszi.

A pártfogó felügyelet egyéb részletszabályait a jogalkotó a közelmúltban módosította. Ezek megváltoztatására nincs szükség.

Elkobzás és vagyonekobzás²³

Az elkobzásra és a vagyonekobzásra vonatkozó hatályos rendelkezéseket az új Büntető Törvénykönyv nem módosítja.

A jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések

Az intézkedési nemek között nevesíti az új Büntető Törvénykönyv a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedéseket. Ezeket az intézkedéseket a 2001. évi CIV. törvény szabályozza.

5.4. A büntetés kiszabása

A büntetés kiszabás általános elvei²⁴

A büntetés kiszabás elvei azokat az általános szempontokat jelölik ki, amelyeket a bírónak figyelembe kell vennie, amikor megállapítja a bűncselekmény jogkövetkezményeként alkalmazott büntetés nemét és mértékét. A bíróság a törvény által meghatározott büntetési minimum és maximum keretei között, a konkrét ügy körülményeire tekintettel határozza meg a büntetés nemét és mértékét. A büntetés kiszabás

feladata ezért megoszlik a jogalkotó és a jogalkalmazó között.

A büntetés kiszabás elveit először a Btá. határozta meg jogunkban és ez a szabályozási mód bevált. Mind az 1961. évi, mind az 1978. évi Btk. – bár némi változtatással – átvette a büntetés kiszabás elveire vonatkozó rendelkezést.

Az új Büntető Törvénykönyv a büntetés kiszabás törvényben nevesített általános elveit a hatályos Btk.-val megegyezően szabályozza. Továbbra is irányadó szempont, hogy a büntetést a törvényben meghatározott keretek között az enyhítő és súlyosító körülmények figyelembevételével kell kiszabni. Utóbbiak közül a törvény a hatályos Btk.-val megegyezően példálózva utal a bűncselekmény tárgyi súlyára (jelenleg bűncselekmény társadalomra veszélyessége), az elkövető személyiségére (jelenleg az elkövető társadalomra veszélyessége) és a bűnösség fokára. A hatályos Btk.-val szemben, a már korábban kifejtettek szerint az új Büntető Törvénykönyv nem tartalmazza a büntetés céljára való utalást a büntetés kiszabás általános elvei között, mivel az új Büntető Törvénykönyv alapelvekként leszögezi, hogy a tetтарыos büntetés kiszabásakor a bíróság figyelemmel van az elkövető személyi körülményeire és a sértett érdekeire.

A rövid tartamú szabadságvesztés visszaszorítása

Az új Büntető Törvénykönyvnek a rövid tartamú szabadságvesztés alkalmazására vonatkozó rendelkezése a rövid tartamú szabadságvesztés visszaszorítására irányuló, a nemzetközi jogalkotási gyakorlatban is megnyilvánuló tendenciát követi. A rövid tartamú szabadságvesztés hátrányos vonásai régóta ismertek. Ezek között szerepel, hogy a tartam rövidsége miatt nem lehet megfelelő nevelő hatást elérni, a visszaesők esetében már nincs elrettentő hatása, az első bűncselekményes elkövetőket pedig aránytalanul keményen és szigorúan érinti. További ellenérv, hogy ez a büntetési forma magában foglalja a végrehajtandó szabadságvesztés összes hátrányát, nevezetesen a börtöninfekció, a stigmatizáció veszélyét, családi, munkahelyi és más társadalmi kapcsolatok lazulását. A szabadságvesztés végrehajtása továbbá jóval költségigényesebb a szabadságelvonás nélküli szankciókhoz képest. A rövid tartamú szabadságvesztés azonban bizonyos esetekben mégis indokolt lehet. Így például a rövid tartamú szabadságvesztés nyomatékos figyelmeztetést, pszichés sokkhatást válthat ki, illetve bizonyos elkövetői körnél a szabadságelvonástól való félelem lehet pozitív hatású.

A fenti érvekre tekintettel a Koncepció azt a büntetőpolitikai álláspontot érvényesíti, amely szerint a rövid tartamú szabadságvesztésnek a büntetések köréből való száműzése indokolatlan, viszont kívánatos alkalmazásának további visszaszorítása és mindenekelőtt a szabadságelvonással nem járó szankciókkal történő helyettesítése. A statisztikai adatok alapján hazánkban a legutóbbi évekig a 6 hónapig tartó szabadságvesztés büntetések – ha csökkenő

²³ Ld. Dr. Nagy Ferenc: *A vagyonekobzásról*. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/4., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

²⁴ Ld. Dr. Gál Attila: *Büntetés kiszabási kérdések az új büntető kódexben*. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/4., Budapest, HVG-ORAC (a szerk.)

mértékben is – 40% körüli arányt képviseltek az összes szabadságvesztés büntetésen belül. Az utóbbi néhány évben ez az arány tovább csökkent, 2002-ben mindössze 27,7% volt. Ezt a pozitív tendenciát kívánja az új Büntető Törvénykönyv tovább erősíteni azáltal, hogy a 6 hónapnál rövidebb szabadságvesztés kiszabását csak akkor teszi lehetővé, ha ezt a cselekménnyel vagy az elkövető személyiségével összefüggő különös körülmények indokolják. Az új Büntető Törvénykönyvnek ez a rendelkezése meg kívánja a bírótól, hogy amennyiben 6 hónapnál rövidebb végrehajtandó szabadságvesztést rendel el, ennek alkalmazását az ítéletben nyomatékosan indokolja meg. Az új Büntető Törvénykönyv figyelemmel van azonban arra is, hogy a gyakorlatban sokszor azért kerül sor rövid tartamú szabadságvesztés kiszabására, mert a vádlott előzetes letartóztatásban volt és így az előzetes letartóztatás beszámításával a kiszabott szabadságvesztést letöltöttnek lehet tekinteni.

A bűnhalmazat és a folytatólagos bűncselekmény

Az új Büntető Törvénykönyv a halmazati büntetés szabályainak megállapításánál azt a logikát követi, amely a bűnhalmazat definícióját és a halmazati büntetés szabályait – szemben a hatályos Btk.-val – egy helyen helyezi el. Az új Büntető Törvénykönyv szabályozása ésszerűbb a hatályos Btk. rendszerezésénél, mivel a halmazati büntetés feltétele a bűnhalmazat megállapítása. A két rendelkezés tehát elméletileg és a gyakorlatban is egymásra épül, ezért a törvényben való külön helyen tartásuk indokolatlan.

Az új Büntető Törvénykönyv a bűnhalmazat fogalmát a hatályos rendelkezéssel megegyezően úgy definiálja, hogy amennyiben ugyanannak az elkövetőnek egyetlen vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg és ezeket a bíróság egy eljárásban bírálja el, bűnhalmazat jön létre. Jelenleg a Btk. nem emeli ki, hogy ugyanannak az elkövetőnek az egy vagy több cselekményét kell a bűnhalmazat megállapításánál vizsgálni, de ezt a gyakorlat értelemszerűen eddig is mindig ugyanannak az elkövetőnek a viszonyában vizsgálta. Az új Büntető Törvénykönyv a törvényi pontos meghatározottság követelményére tekintettel a törvényszövegben egyértelműen nevesíti, hogy bűnhalmazatról csak ugyanannak az elkövetőnek a cselekménye(i) kapcsán lehet szó.

A hatályos Btk. szabályozta jogunkban először a folytatólagos bűncselekményt törvényi egységként. A folytatólagos egység törvényi meghatározása ugyan nem alapvető probléma az anyagi jogi legalitás szemszögéből, de megállapítható, hogy a törvényi definíció a gyakorlatban bevált, ezért indokolatlan azt mellőzni. A folytatólagos egység létrejöttéhez a hatályos Btk. öt feltételt szab: ugyanolyan bűncselekmény, egységes akarat-elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközzel történő, többszöri elkövetése. Az új Büntető Törvénykönyv ezeket a feltételeket nem módosítja.

A halmazati büntetés

Halmazati büntetés kiszabására akkor kerül sor, ha a bíróság egy eljárásban az elkövető több bűncselekményét bírálja el. Ilyenkor a bűnösség megállapítása esetén a bíróság egy büntetést szab ki. A halmazati büntetés egységes büntetés és egyszeri elítélést jelent. A halmazati büntetés büntetőpolitikai indoka, hogy egymást követően a több büntetés kiállása az elítéltnak fokozott hátrányt jelent. Ezt a büntetés tartamának a csökkentésével kell ellensúlyozni.

Az új Büntető Törvénykönyv fenntartja a hatályos Btk. szabályozását, amely a halmazati büntetésnél az abszorpció és az aszperáció elveit kombinálja. Továbbra is az abszorpció az általános szabály, vagyis a főbüntetést a halmazatban lévő bűncselekmények büntetési tételei közül a legsúlyosabbnak az alapul vételével kell kiszabni. Előfordulnak azonban olyan esetek, amikor a legsúlyosabb büntetési tétel felső határának az alkalmazása sem elegendő. Ezekre az esetekre az új Büntető Törvénykönyv továbbra is kiegészítő elvként szabályozza az aszperáció elvét, azaz a bűnhalmazatban álló bűncselekmények közül a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyegetett cselekményre előírt törvényi büntetési tétel felső határa a felével emelkedik. Aszperáció esetén sem érheti el azonban a halmazati büntetés a büntetési tételek felső határainak összegét, illetve nem haladhatja meg a 20 évet.

Halmazati büntetés esetén is lehetőség van mellékbüntetés alkalmazására. Ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül akár egyetlen esetben is a törvény valamelyik mellékbüntetés alkalmazását kötelezővé teszi, vagy arra lehetőséget nyújt, akkor ez halmazati mellékbüntetésnek is kiszabható. A mellékbüntetések tekintetében azonban az aszperáció elve nem érvényesül. Az elrendelt mellékbüntetés tartama, illetve mértéke halmazati büntetés esetében sem haladhatja meg a büntető törvényben az adott mellékbüntetésre előírt legmagasabb mértéket, illetve tartamot.

A főbüntetés kiszabása tárgyalásról lemondás esetén

A tárgyalásról lemondás olyan külön eljárás, amelynek szabályait a büntetőeljárás törvény tartalmazza. Ilyen esetben az elkövető a beismerő vallomás megtétele mellett a tárgyaláshoz való jogáról lemond. Ezt a büntető törvény azzal a kedvezménnyel honorálja, hogy a büntetési tételkeret az elkövető számára csökken. A büntetési tételkeret törvényi enyhítésének az a célja, hogy elősegítse ennek a büntetőeljárás gyorsító intézménynek az érvényesülését. Az új Büntető Törvénykönyv a tárgyalásról lemondásra vonatkozó hatályos rendelkezéseket átveszi.

Az új Büntető Törvénykönyv továbbá egyértelművé teszi a halmazati büntetés kiszabásának szabályait tárgyalásról lemondás esetén. Az új Büntető Törvénykönyv előírja, hogy a kiszabható szabadságvesztés mértékének megállapításához először a tárgyalásról lemondás szabályait (tételkeret csökken-

tése) majd a halmazati büntetés elveit (tételkeret emelésének lehetősége) kell figyelembe venni.

A büntetés enyhítése

A büntetés enyhítése is a büntetés-kiszabás körébe tartozó kérdés. Relatív határozott szankciórendszerünkben a bíróság a büntetést a törvény által előírt büntetési tétel keretei között szabja ki. A gyakorlatban azonban rendszerint olyan esetek fordulnak elő, amelyek igazságos értékelését nem teszik lehetővé a törvény adta tételkeretek. Ezekben az esetekben szükség van a speciális minimum, azaz a tételkeret alsó határának átlépésre. A büntetés enyhítése nem kivételes intézmény, a büntetés enyhítésére vonatkozó törvényi rendelkezésekkel a jogalkotó eleve feltételezi, hogy létezik a bűnözésnek egy olyan területe, amelyre a büntetési tétel minimuma is túl szigorú volna. Ezt igazolják a statisztikai adatok is.

A büntetés enyhítésére vonatkozó hatályos rendelkezések a gyakorlatban beváltak, ezért megváltoztatásuknak nincs büntetőpolitikai indoka. Az új Büntető Törvénykönyv a büntetés enyhítésére vonatkozó jelenlegi rendelkezéseket változtatás nélkül megtartja.

Büntetés és intézkedés mellőzése

A Konceptió a bagatell bűncselekmények elbírálására az elégtétel mellett alternatívaként a büntetés és intézkedés mellőzése c. büntetés-kiszabási elvet fogalmazza meg. Az elégtétellel szemben, amely büntethetőséget megszüntető ok, a büntetés és intézkedés mellőzése büntetés-kiszabási elv, azaz csak akkor alkalmazható, ha a bíróság az elkövető büntetőjogi felelősségét megállapította.

Az elégtétel esetében a hatóság az elkövető jóvátételre törekvését vizsgálja, amely kifejezi, hogy az elkövető felelősséget vállal tettéért és annak következményeiért. E felelősségvállalás az elégtétel esetében a bűnösség elismerését helyettesíti. Erre alapozza a hatóság (bíróság, ügyészség) az eljárás megszüntetését és a figyelmeztetés alkalmazását.

Az elégtétellel szemben, amelyet az ügyészség is alkalmazhat, a büntetés és intézkedés mellőzésére csak a bíróságnak van lehetősége. Mivel büntetés és intézkedés mellőzésére figyelmeztetés alkalmazása mellett csak a büntetőjogi felelősség megállapítását követően kerülhet sor, ez az alternatíva feltételezi, hogy bagatell cselekmények esetében is mindig bírósági szakig jut el az ügy. Az elégtételnek ezért az az előnye a büntetés és intézkedés mellőzésével szemben, hogy nem hátrítja a tömegméretű bagatell bűnözés elbírálását a bíróságokra.

Az összbüntetés

Az összbüntetésre vonatkozó szabályozás csak a végrehajtandó szabadságvesztés büntetések összbüntetésbe foglalását rendeli el. Az összbüntetés eredeti büntetőpolitikai indoka az volt, hogy kiküszöbölje a több szabadságvesztés büntetés egyhuzamban való kitöltésével járó fokozott hátrányt. A hatályos Btk.

1998-as módosítását követően (1998. évi LXXXVII. tv.) az összbüntetés előbb említett hagyományos célja megszűnt és jelenleg csupán arra irányul, hogy az elkövetőt utólag abba a helyzetbe hozza, mintha a különböző eljárásokban elbírált bűncselekményeit egy eljárásban bírálták volna el. Azaz az összbüntetés jelenleg a halmazati büntetés nyújtotta kedvezményeket kívánja utólagosan érvényesíteni.

Az összbüntetés hatályos rendelkezéseit az új Büntető Törvénykönyv átveszi. A szabadságvesztés végrehajtási fokozata szempontjából azonban az új Büntető Törvénykönyv nem engedi meg az alapítételekben meghatározottaknál szigorúbb fokozat elrendelését. A hatályos Btk. rendelkezése, amely jelenleg lehetőséget ad az alapítételekben meghatározottaknál szigorúbb fokozat elrendelésére az alapítételek felülbírálatát jelenti, ami sérti a jogbiztonság követelményét. Az új Büntető Törvénykönyv ezért garanciális jelleggel előírja a szabadságvesztés végrehajtási fokozataira vonatkozó általános rendelkezéseknek az alkalmazását összbüntetésbe foglalás esetére is.

A visszaesőkre, valamint a bűnszervezetre vonatkozó rendelkezések

A különös és többszörös visszaesőkre, valamint a bűnszervezetben történő elkövetésre vonatkozó büntetés-kiszabási rendelkezések nem változnak.

Az előzetes fogvatartás és a házi őrizet beszámítása

Az új Büntető Törvénykönyv az előzetes fogvatartás és a házi őrizet beszámítására vonatkozó rendelkezéseket nem módosítja.

5.5. A büntetés végrehajtását kizáró okok

A XI. Fejezet rendszere

Az új Büntető Törvénykönyv a büntetés végrehajtását kizáró okok körét a hatályos Btk.-val megegyezően szabályozza. Ennek megfelelően a büntetés végrehajtását kizárja az elítélt halála, a büntetés elévülése, a kegyelem, valamint a törvényben meghatározott egyéb ok. Bizonyos büntetőjogi szankciók azonban az elkövető halálát követően is végrehajthatóak (ilyen az elkobzás és a vagyoneklobzás).

A hatályos rendelkezésekhez képest csak a büntetés elévülésének a szabályai módosulnak, illetve változás, hogy az új Büntető Törvénykönyv a végrehajtási kegyelemről kifejezetten rendelkezik.

A büntetés elévülésének szabályait az új Büntető Törvénykönyv a büntetésekre és intézkedésekre vonatkozó rendelkezések változásához igazítja hozzá, így a főbüntetések elévülésénél rendelkezik a részben, illetve egészben felfüggesztett szabadságvesztés, valamint a próbára bocsátás elévüléséről. A hatályos rendelkezésektől eltérően az új Büntető Törvénykönyv szerint a pénzmellékbüntetés a főbüntetéssel együtt évül el. Ennek a rendelkezésnek az a büntetőpolitikai indoka, hogy pénzmellékbüntetést mindig főbüntetés mellett szabnak ki, és a főbünte-

tés elévülésének félbeszakadása megszakítja a pénzmellékbüntetés elévülését is, ezért logikusabb, hogy a pénzmellékbüntetés a főbüntetéssel együtt évüljön el.

A végrehajtási kegyelem a jogerős ítéletben megállapított büntetés végrehajtását kizáró körülmény. A végrehajtási kegyelmet a köztársasági elnök gyakorolja, lehet teljes és részleges. A végrehajtási kegyelem sok esetben részleges, vagyis a büntetés bizonyos részét engedik el. A végrehajtási kegyelem szabályozását az új Büntető Törvénykönyvben az indokolja, hogy amennyiben a kegyelmi rendelkezés a szankcióról nem szól, akkor a további jogkövetkezmények az ítéletben kiszabott büntetéshez és nem a letöltött büntetéshez igazodnak. Ez elsősorban a törvényi és a bírósági mentesítés alkalmazása szempontjából jelentős. A köztársasági elnök a kiszabott szabadságvesztést kegyelem útján nemcsak elengedheti, hanem próbaidőre is felfüggesztheti. Ilyenkor a próbaidő, továbbá a mentesítés hatályának beálltához szükséges tartam az új Büntető Törvénykönyv szerint törvényi vélelemmel a kegyelmi elhatározás napján kezdődik.

5.6. A mentesítés

A mentesítésre vonatkozó rendelkezések kialakításánál a mentesítés céljából kell kiindulni. A mentesítés célja egyrészt a büntetés-végrehajtás utáni állapot szabályozása, másrészt a büntető ítélet társadalmi hatásainak szabályozása.

A büntetőjogi szankciók közül jelenleg az intézkedések alkalmazása nem vonja maga után a büntetett előélet dehonesztáló következményét. Ezt a megoldást az új Büntető Törvénykönyv az intézkedések mellett bizonyos büntetésekre is kiterjeszti. Az új Büntető Törvénykönyv értelmében csak olyan büntetések kerülnek végrehajtásra, amelyekhez a törvény eleve nem fűz büntetett előéletet, illetve mentesítésre csak a büntetés végrehajtása után kerül sor.

A hatályos Btk. értelmében a törvény erejénél fogva áll be a mentesítés közérdekű munka, pénzbüntetés és főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetés esetén az ítélet jogerőre emelkedésének napján. Ez a rendelkezés ahhoz a paradox eredményhez vezet, hogy számos esetben rehabilitált büntetés végrehajtására kerül sor. Ezt a paradox helyzetet az új Büntető Törvénykönyv megszünteti és az azonnali mentesítés helyett úgy rendelkezik, hogy a közérdekű munkához, a pénzbüntetéshez és a próbára bocsátáshoz nem fűződnek a büntetőjogon kívüli hátrányos jogkövetkezmények. Mind a három büntetési nemmel kapcsolatban kimutatható, hogy ezekhez a szankciókhoz a büntető törvény nem kíván a büntetőjogon kívüli hatást fűzni. Ezeknek a büntetéseknél éppen az a jellemzőjük, hogy nem emelik ki az elítéltet a megszokott munkahelyi, társadalmi és családi környezetéből. A jogkövetkezmény tehát kizárólag a büntetőjogon belül marad.

Ez egyben megfelel az arányos büntetés követelményének is, hiszen enyhe büntetések esetében – mint amilyen a közérdekű munka, a pénzbüntetés és a próbára bocsátás – a büntetett előlethez fűződő büntetőjogon kívüli jogkövetkezmények aránytalanul súlyos joghátrányt képeznének. Amennyiben a közérdekű munkához és a pénzbüntetéshez nem fűződnek büntetőjogon kívüli hátrányos jogkövetkezmények, akkor e büntetések végrehajtása során nem mentesített büntetések kerülnek végrehajtásra, mert a mentesítésnek büntetőjogi hatálya nincsen. Ez a kedvezmény azonban csak akkor illeti meg az elítéltet, ha teljesíti az ítéletben foglaltakat. Ha viszont az elítélt a közérdekű munkát nem teljesíti, vagy a pénzbüntetést nem fizeti meg, a közérdekű munka, illetve a pénzbüntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatásával a szabadságvesztés büntetés mentesítésére vonatkozó rendelkezések az irányadók. Probára bocsátás esetén, ha a próbaidő eredménytelenül telt el, akkor a bíróságnak más büntetést kell alkalmazni. Ilyenkor az elítélt e más büntetés mentesítésére vonatkozó szabályok szerint mentesül.

Szemben a hatályos Btk.-val az új Büntető Törvénykönyv a főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetések mentesítését differenciáltan kezeli. A járművezetéstől eltiltás önálló alkalmazásánál a mentesítés szempontjából jelentős lehet a közlekedési szabályszegés megítélése. Ezért járművezetéstől eltiltás esetén – hasonlóan a felfüggesztett szabadságvesztéshez – az új Büntető Törvénykönyv alapján előzetes bírósági mentesítés feltételes lehetőséges.

A hatályos Btk. értelmében foglalkozástól eltiltáshoz az ítélet jogerőre emelkedésétől törvényi mentesítés kapcsolódik. Ez a rendelkezés ellentétes magának a foglalkozástól eltiltásnak a tartalmával, mivel utóbbi éppen a társadalmi tevékenységet kívánja erőteljesen korlátozni. Ha a foglalkozástól eltiltáshoz az ítélet jogerőre emelkedésével mentesítés kapcsolódik, akkor az ítélet végrehajthatatlan, mert az elítélt tiszta erkölcsi bizonyítvány birtokában bármilyen foglalkozást folytathat. Ezért indokolt, hogy a foglalkozástól eltiltás hatálya alatt álló személy csak e mellékbüntetés végrehajtásának befejezése, vagy végrehajthatóságának megszűnése után mentesüljön. Az új Büntető Törvénykönyv alapján a foglalkozástól eltiltásra ítélt személy csak a végrehajtás befejezése, vagy a végrehajthatóság megszűnése után mentesülhet.

Tekintettel arra, hogy a kitiltás alkalmazására olyan törvényi feltételek mellett kerül sor, amelyek önmagukban hordják a dehonesztáló értékítéletet, ezért a foglalkozástól eltiltáshoz hasonlóan a jelenlegi szabályozás következtében a büntetés célja kitiltás esetén sem érvényesíthető. Az új Büntető Törvénykönyv ezért úgy rendelkezik, hogy a kitiltás hatálya alatt álló személy csak a kitiltás végrehajtásának befejezése, vagy végrehajthatóságának megszűnése után mentesül.

1. számú Függelék

**AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV
ÁLTALÁNOS RÉSZÉNEK
SZÖVEGTERVEZETE**

1. KÖNYV

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

Alapelvek

1. § A büntető törvény védi a társadalom alapvető értékeit és érdekeit. Az azokat jelentősen sértő vagy veszélyeztető cselekményeket bűncselekménnyé nyilvánítja.

2. § A bűncselekménnyé nyilvánítás szükséges és arányos eszköze a társadalom védelmének.

3. § Büntetés vagy intézkedés csak olyan cselekmény miatt alkalmazható, amelyre a törvény elkövetése idején büntetőjogi szankció kiszabását rendeli.

4. § A büntető hatalmat a nemzetközi és emberi jogi normák betartása, valamint az Európai Unió kötelező szabályainak figyelembevétele mellett lehet gyakorolni.

5. § A tetтарыos büntetés kiszabásakor a bíróság figyelemmel van az elkövető személyi körülményeire és a sértett érdekeire.

6. § Büntetőjogi jogkövetkezmény kiszabását nem igénylő esetekben figyelmeztetés, elterelés vagy más társadalmi rosszállás kifejezése is alkalmazható.

I. Fejezet

A büntető joghatóság

Időbeli hatály

7. § (1) A bűncselekményt az elkövetés idején hatályban lévő törvény szerint kell elbírálni. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálható el, akkor az új törvényt kell alkalmazni, egyébként az új büntető törvénynek nincs visszaható ereje.

(2) Ha a bűncselekmény elbírálását követően olyan új büntető törvény lép hatályba, amely szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, a büntetőjogi szankciónak az új törvény hatályba lépésének napján még hátralevő része nem hajtható végre.

Területi és személyi hatály

8. § A magyar törvényt kell alkalmazni a belföldön és a Magyar Köztársaság határain kívül tartóz-

kodó magyar hajón vagy magyar légi járművön elkövetett bűncselekményre.

9. § (1) A magyar törvényt kell alkalmazni a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan bűncselekményre is, amely az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő.

(2) A magyar törvényt kell alkalmazni a magyar állampolgár vagy jogi személy sérelmére külföldön elkövetett és a magyar törvény szerint legalább egy évi szabadságvesztéssel büntetendő cselekményre is.

10. § A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumában írt bűncselekményekkel kapcsolatban a 8–9. §-ok rendelkezéseit a Statútumban és az annak kihirdetéséről szóló törvényben foglaltak szerint kell alkalmazni.

11. § (1) A magyar törvényt kell alkalmazni a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az

a) a magyar törvény szerint bűncselekmény és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,

b) olyan büntetendő cselekmény, amelynek üldözését a Magyar Köztársaság által elfogadott nemzetközi szerződés írja elő, a szerződésben foglalt feltételek szerint,

c) állam elleni és a honvédelem érdekeit sértő súlyos bűncselekmény (§§).

(2) Az (1) bekezdés *a)–b)* pontjában és a 9. § (2) bekezdésben írtakat csak akkor lehet alkalmazni, ha az ügyben az Európai Unió bármely tagállamának bírósága vagy más igazságügyi hatósága nem hozott jogerős érdemi döntést.

(3) Amennyiben nemzetközi szerződés eltérően nem rendelkezik, az (1) bekezdés *a)–b)* pontjában és a 9. § (2) bekezdésben foglalt rendelkezések csak akkor alkalmazhatók, ha a cselekmény elkövetője belföldön tartózkodik.

(4) Az (1) bekezdés és a 9. § (2) bekezdés esetében a büntetőeljárás megindítását a legfőbb ügyész rendeli el.

Nemzetközi és nemzeti jogon alapuló mentesség

12. § (1) A diplomáciai és a nemzetközi jogon alapuló egyéb mentességet élvező személyek büntetőjogi felelősségre vonására nemzetközi szerződés, ennek hiányában a nemzetközi gyakorlat irányadó. A nemzetközi gyakorlat kérdésében az igazságügy-miniszter nyilatkozatát kell alapul venni.

(2) A magyar törvényen alapuló mentességet élvező személy büntetőjogi felelősségre vonására csak akkor kerülhet sor, ha a döntésre jogosult a mentelmi jogot felfüggesztette.

(3) Az Európai Unió bármely tagállamában személyes mentességet élvező személy büntetőjogi felelősségre vonására – kivéve, ha a bűncselekményt belföldön követte el – csak akkor kerülhet sor, ha a döntésre jogosult a mentelmi jogot felfüggesztette.

II. Fejezet

A büntetőjogi felelősség

Büntett és vétség

13. § (1) A bűncselekmény büntett vagy vétség.
 (2) Büntett az a szándékosan elkövetett bűncselekmény, amelyre a törvény háromévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendeli. Minden más bűncselekmény vétség.

„A” változat*Az elkövetők*

14. § Elkövetők a tettes és társtettes (tettesek), valamint a felbújtó és a bűnsegéd (részesek).

15. § (1) Tettes az, aki a büntetendő cselekményt megvalósítja.

(2) Társtettesek azok, akik a szándékos bűncselekményt egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítják meg.

16. § (1) Felbújtó az, aki mást büntetendő cselekmény elkövetésére szándékosan rábír.

(2) Bűnsegéd az, aki büntetendő cselekmény elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt.

(3) A részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni.

„B” változat*Az elkövetők*

14. § (1) Elkövetők a tettesek és a részesek.

(2) A részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni.

A szándékosság

17. § Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményét tudva és akarva valósítja meg, illetve cselekménye következményét kívánja, vagy abba belenyugszik.

A gondatlanság

18. § Gondatlanságból követi el a bűncselekményt
 a) aki előre látja cselekményének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában,

b) aki a következmények bekövetkezésének lehetőségét azért nem látja előre, mert a szakmai szabályokban meghatározott vagy a rá nézve egyébként kötelező, tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.

19. § Az eredményhez, mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövet-

kezmények akkor alkalmazhatók, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli.

A kísérlet

20. § Kísérletként büntetendő, ha az elkövető a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de a bűncselekményt nem fejezi be.

21. § (1) A kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni.

(2) A büntetést korlátlanul enyhíteni lehet, ha a kísérletet alkalmatlan tárgyon, alkalmatlan eszközzel, vagy alkalmatlan módon követik el.

(3) Nem büntethető kísérlet miatt, akinek önkéntes elállása folytán marad el a bűncselekmény befejezése, továbbá az sem, aki az eredmény bekövetkezését önként elhárítja.

(4) Ha a (3) bekezdés esetén a kísérlet már önmagában is más bűncselekmény, az elkövető e bűncselekmény miatt büntethető.

Az előkészület

22. § (1) Ha a törvény külön elrendeli, előkészületként büntetendő, ha az elkövető a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, az elkövetésre felhív, ajánlkozik, vállalkozik, vagy a közös elkövetésben megállapodik.

(2) Nem büntethető előkészület miatt

a) akinek önkéntes elállása folytán marad el a bűncselekmény elkövetésének megkezdése,

b) aki az elkövetés elhárítása céljából felhívását, ajánlkozását, vállalkozását visszavonja, vagy arra törekszik, hogy a többi közreműködő az elkövetéstől elálljon, feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetésének megkezdése bármely okból elmarad,

c) aki az előkészületi cselekményt a hatóságnál feljeleníti.

(3) A (2) bekezdés eseteiben, ha az előkészület már önmagában is más bűncselekmény, az elkövető e bűncselekmény miatt büntethető.

III. Fejezet

A büntetőjogi felelősséget kizáró és korlátozó okok

„A” változat*Jogos védelem*

23. § (1) Nem büntetendő az a cselekmény, amely személyek, javak, vagy a közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges és azzal arányos.

(2) A testi épséget fenyegető támadás elhárítása során az arányosság értékelésekor a támadás lehetséges távoli következményét is figyelembe kell venni.

(3) Nem büntethető, aki az elhárítás mértékét azért lépi túl, mert azt ijedségből vagy menthető felindulásból képtelen felismerni.

(4) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az ijedség vagy a menthető felindulás az elkövetőt korlátozta az elhárítás szükséges és arányos mértékének felismerésében.

„B” változat

Jogos védelem

23. § (1) Nem büntetendő az a cselekmény, amely személyek vagy javak ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges és azzal arányos.

(2) A testi épséget fenyegető támadás elhárítása során az arányosság értékelésekor a támadás lehetséges távoli következményét is figyelembe kell venni.

(3) Nem büntethető, aki az elhárítás mértékét azért lépi túl, mert azt ijedségből vagy menthető felindulásból képtelen felismerni.

(4) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az ijedség vagy a menthető felindulás az elkövetőt korlátozta az elhárítás szükséges és arányos mértékének felismerésében.

Végszükség

24. § (1) Nem büntetendő az a cselekmény, amely a személyeket, javakat, vagy a közérdeket közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, feltéve, hogy ez a cselekmény kisebb sérelmet okoz, mint amelynek elhárítására szolgált.

(2) Nem büntethető, aki azért okoz akkora, vagy nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett, mert ijedségből vagy menthető felindulásból képtelen felismerni a sérelem nagyságát.

(3) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az ijedség vagy a menthető felindulás az elkövetőt korlátozta a sérelem nagyságának felismerésében.

(4) Nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély előidézése felróható, továbbá, akinek a veszély vállalása hivatásánál fogva kötelessége.

Engedély

25. § Nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály, vagy a bíróság által felelősséget kizáró körülményként elismert társadalmi szokás vagy szakmai gyakorlat előír vagy megenged.

Tévedés

26. § (1) Nem büntethető az elkövető olyan tény miatt, amelyről az elkövetéskor nem tudott.

(2) Nem büntethető, aki a cselekményt abban a téves feltevésben követi el, hogy az a 25. § szerint megengedett és erre a feltevésre alapos oka volt.

(3) A tévedés nem zárja ki a büntethetőséget, ha gondatlanság okozza és a törvény a gondatlanságból eredő elkövetést is bünteti.

Gyermekkor

27. § Nem büntethető a gyermekkorú elkövető. A fiatalkorú elkövetők büntetőjogi felelősségre vonására az 5. Könyvben foglaltak irányadók.

Kóros elmeállapot

28. § (1) Nem büntethető, aki a cselekményt az elme működés olyan kóros állapotában – így különösen elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban, vagy személyiségzavarban – követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elme működés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a cselekmény következményeinek felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.

29. § A 28. § rendelkezései nem alkalmazhatók arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el.

„A” változat

Erőszak és fenyegetés

30. § (1) Nem büntethető, aki az elkövetett büntetendő cselekménnyel arányos olyan erőszak vagy fenyegetés hatása alatt cselekszik, amely miatt képtelen az akaratának megfelelő magatartásra.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az erőszak vagy fenyegetés az elkövetőt korlátozta az akaratának megfelelő magatartásban.

„B” változat

Erőszak és fenyegetés

Nincs ilyen kizáró ok.

IV. Fejezet

A büntethetőséget megszüntető okok

31. § A büntethetőséget megszünteti

- a) az elkövető halála,
- b) az elévülés,
- c) az elégtétel,
- d) a törvényben meghatározott egyéb ok.

Az elévülés

32. § (1) A büntethetőség elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább három év elteltével.

(2) Nem évül el

a) az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt és az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME rendelet 11. és 13. §-ában meghatározott háborús bűntett,

b) a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumában meghatározott bűncselekmény,

c) az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntendő bűncselekmény.

33. § Az elévülés kezdő napja

a) befejezett bűncselekmény esetén az a nap, amikor valamennyi törvényi tényállási elem megvalósul,

b) kísérlet és előkészület esetén az a nap, amikor az ezeket megvalósító cselekmény véget ér,

c) olyan bűncselekmény esetén, amely kizárólag kötelesség teljesítésének elmulasztásával valósul meg, az a nap, amikor az elkövető még a büntető törvényben megállapított következmény nélkül eleget tehetne kötelességének,

d) olyan bűncselekmény esetén, amely jogellenes állapot fenntartásában áll, az a nap, amikor ez az állapot megszűnik.

34. § (1) Az elévülést félbeszakítja a büntető ügyekben eljáró hatóságoknak az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított büntetőeljárás cselekménye. A félbeszakítás napján az elévülés ismét elkezdődik.

(2) Ha a büntetőeljárást felfüggesztik, a felfüggesztés tartama az elévülés idejébe nem számít be. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a büntetőeljárást azért függesztik fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ismeretlen helyen tartózkodik vagy elmebeteg lett.

(3) A vádemelés elhalasztásának időtartama, valamint próbára bocsátás esetén a próbaidő tartama, továbbá a külföldön tartózkodó elkövető kiadatása iránt indított eljárás időtartama az elévülés idejébe nem számít be.

(4) Az elévülés idejébe nem számít be az a tartam sem, amely alatt személyes mentesség folytán a büntetőeljárás azért nem volt megindítható vagy folytatható, mert a törvényben biztosított mentelmi jogot a döntésre jogosult nem függesztette fel, illetőleg az eljárás megindításához vagy folytatásához a hozzájárulását nem adta meg. Ez a rendelkezés nem alkalmazható olyan magánindítványra büntethető bűncselekmény esetén, amely miatt a vádat a magánvádló képviseli.

(5) A bűncselekmény elévülésére vonatkozó szabályokat a büntendő cselekményre is alkalmazni kell.

„A” változat

Elégtétel

35. § (1) Vétség miatt az elkövető nem büntethető, ha a cselekmény tárgyi súlyára és az elkövető személyi körülményeire, különösen a jóvátételre törekvésére tekintettel szükséges a büntetőeljárás lefolytatása.

(2) Az (1) bekezdés esetében a hatóság az elkövetőt felhívja arra, hogy a jövőben tartózkodjon bűncselekmény elkövetésétől.

„B” változat

Ld. 93. §

V. Fejezet

Az elkövető megbüntetését akadályozó körülmények

36. § Az elkövető megbüntetését akadályozza

a) a kegyelem,

b) a magánindítvány hiánya,

c) a kívánság hiánya,

d) a törvényben meghatározott egyéb ok.

A magánindítvány

37. § (1) A törvényben meghatározott esetekben a bűncselekmény elkövetője csak magánindítványra büntethető.

(2) A magánindítvány előterjesztésére a sértett jogosult.

(3) Ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, a magánindítványt törvényes képviselője is, ha pedig cselekvőképtelen, kizárólag a törvényes képviselője terjesztheti elő. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult.

(4) Ha a magánindítvány előterjesztésére jogosult sértett meghal, a hozzátartozója jogosult a magánindítvány előterjesztésére.

(5) Bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos.

(6) A magánindítvány nem vonható vissza.

VI. Fejezet

A büntetőjogi jogkövetkezmények

38. § (1) Büntetőjogi joghátrány a büntetés és az intézkedés.

(2) Büntetést bűncselekmény, intézkedést büntendő cselekmény miatt is lehet alkalmazni.

Büntetési és intézkedési nemek

39. § Főbüntetések

1. a szabadságvesztés,

2. a végrehajtásában részben felfüggesztett szabadságvesztés,

3. a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés,

4. a közérdekű munka,

5. a pénzbüntetés,

6. a próbára bocsátás.

40. § Mellékbüntetések

1. a közügyektől eltiltás,

2. a foglalkozástól eltiltás,
3. a járművezetéstől eltiltás,
4. a kitiltás,
5. a kiutasítás,
6. a pénzmellékbüntetés.

41. § Intézkedések

1. a zárt intézeti gyógykezelés,
2. az alkoholisták és kábítószerfüggők gyógyító-intézeti kezelése,
3. az elkobzás,
4. a vagyonekobzás,
5. a pártfogó felügyelet,
6. a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések.

A büntetések és az intézkedések alkalmazása

42. § (1) A 40. § 2–5. pontjában foglalt mellékbüntetések önállóan főbüntetés kiszabása helyett is alkalmazhatók, ha az alkalmazásuk egyéb törvényi feltételei fennállnak.

(2) Mellékbüntetés főbüntetés helyett önálló büntetesként akkor alkalmazható, ha a bűncselekmény – bűnhalmazat esetén a legsúlyosabb bűncselekmény – büntetési tétele háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, és főbüntetés kiszabására újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartás érdekében nincs szükség.

(3) A 41. § 1. pontjában megjelölt intézkedés önállóan, a 2. pontjában megjelölt intézkedés büntetés mellett, a 3. és 4. pontjában megjelölt intézkedés önállóan és büntetés vagy intézkedés mellett is, az 5. pontjában megjelölt intézkedés büntetés mellett alkalmazható.

VII. Fejezet

Főbüntetések

A szabadságvesztés

43. § (1) A szabadságvesztés életfogytig vagy határozott ideig tart.

(2) A határozott ideig tartó szabadságvesztés legrövidebb tartama két hónap, leghosszabb tartama tizenöt év; halmozati vagy összbüntetés, illetőleg bűnszervezetben történő elkövetés esetén húsz év.

(3) Életfogytig tartó szabadságvesztés azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte.

44. § (1) A szabadságvesztést büntetés-végrehajtási intézetben, fegyház, börtön vagy fogház fokozatban kell végrehajtani.

(2) A szabadságvesztés végrehajtásának rendjét, valamint az elítélt kötelezettségeit és jogait külön törvény határozza meg.

45. § (1) Fegyházban kell végrehajtani az életfogytig tartó és a büntett miatt kiszabott ötévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztést.

(2) Fegyházban kell végrehajtani a büntett miatt kiszabott háromévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést is, ha az elítélt többszörös visszaeső vagy a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

46. § Börtönben kell végrehajtani a büntett miatt kiszabott két évet meghaladó, de öt évet el nem érő tartamú szabadságvesztést.

47. § Fogházban kell végrehajtani a büntett miatt kiszabott két évet meg nem haladó tartamú, valamint a vétség miatt kiszabott szabadságvesztést.

48. § (1) A bíróság, a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre (86. §) – különösen az elkövető személyiségére és a bűncselekmény indítékára – tekintettel, a törvényben előírtnál eggyel szigorúbb vagy enyhébb végrehajtási fokozatot határozhat meg.

(2) A bíróság a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartás esetén úgy rendelkezhet, hogy a büntetés hátralevő részét eggyel enyhébb fokozatban kell végrehajtani; ha pedig az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét ismételtelen és súlyosan megzavarja, a bíróság elrendelheti, hogy a büntetés hátralevő részét eggyel szigorúbb fokozatban hajtásák végre.

(3) Az elítélt megváltozott magatartására figyelemmel a bíróság az (1) bekezdés alapján hozott határozatát hatályon kívül helyezheti.

Feltételes szabadságra bocsátás

49. § (1) A bíróság a határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsáthatja, ha – különösen a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartására és arra a készségére tekintettel, hogy törvénytisztelő életmódot fog folytatni – alaposan feltehető, hogy nem követ el újabb bűncselekményt.

(2) Feltételes szabadságra bocsátásnak csak akkor van helye, ha az elítélt büntetésének legalább kétharmad részét kitöltötte.

(3) Három évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén – különös méltánylást érdemlő esetben – a bíróság ítéletében akként rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha az elítélt többszörös visszaeső vagy a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

(4) Nem bocsátható feltételes szabadságra,

a) akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítétek szabadságvesztésre, amelyet korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése előtt követett el,

b) aki a szabadságvesztésből legalább két hónapot nem töltött ki,

c) akit részben felfüggesztett szabadságvesztésre ítéletek.

50. § Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, amely tizenöt évnél kevesebb nem lehet.

51. § (1) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt szándékos bűncselekmény miatt határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a kiszabott határozott ideig tartó szabadságvesztés időtartamával elhalasztja.

(2) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás alatt szándékos bűncselekmény miatt határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a kiszabott határozott ideig tartó szabadságvesztés időtartamával elhalasztja.

52. § (1) A bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet akkor bocsáthatja feltételes szabadságra, ha a szabadságvesztésből letöltötte a bíróság által meghatározott időtartamot, és alaposan feltehető, hogy nem követ el újabb bűncselekményt.

(2) Nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha az életfogytig tartó büntetés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekmény miatt ismétlen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik.

53. § (1) A feltételes szabadság tartama azonos a szabadságvesztés hátralévő részével, életfogytig tartó szabadságvesztés esetén tíz év.

(2) A bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, ha az elítéltet a feltételes szabadság alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik. Ha az elítéltet egyéb büntetésre ítélik, vagy ha a magatartási szabályokat megszegi, a bíróság a feltételes szabadságot megszüntetheti.

(3) A feltételes szabadság megszüntetése esetén a feltételes szabadságon eltöltött idő a szabadságvesztésbe nem számít be.

54. § (1) Ha az elítélttel szemben több határozott ideig tartó, összbüntetésbe nem foglalható szabadságvesztést kell végrehajtani, és a szabadságvesztések folyamatos végrehajtása során a bíróság az elítéltet bármely szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátotta, a feltételes szabadság mindaddig nem kezdhető meg, amíg az elítélt más szabadságvesztését tölti.

(2) Ha a bíróság az elítéltet több szabadságvesztésből bocsátotta feltételes szabadságra, az elítélt ezeket egyidejűleg párhuzamosan tölti.

(3) A párhuzamosan töltött feltételes szabadságok mindegyikénél külön kell vizsgálni, hogy a feltételes szabadság megszüntetésének feltételei fennállnak-e.

Részben felfüggesztett szabadságvesztés

55. § (1) Egy évnél hosszabb, de négy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében akként rendelkezhet, hogy a szabadságvesztés legalább fele részének letöltése után, a fennmaradó rész végrehajtását legalább egy évi, de legfeljebb négyévi próbaidőre felfüggeszti.

(2) A próbaidőt években kell meghatározni.

56. § (1) A szabadságvesztés végrehajtása akkor függeszthető részben fel, ha alaposan feltételezhető, a büntetés részbeni letöltése is elegendő ahhoz, hogy az elkövetőt és másokat újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartson.

(2) A részben felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtási fokozata a kiszabott büntetés mértékéhez igazodik.

Felfüggesztett szabadságvesztés

57. § (1) Az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés próbaidőre felfüggeszthető, ha – az elkövető személyi körülményei, így különösen előélete, eddigi életvitele, a bűncselekmény elkövetése után tanúsított magatartása alapján, valamint a bűncselekmény elkövetésének körülményeire figyelemmel – alaposan feltehető, hogy az elkövető és mások újabb bűncselekmény elkövetésétől a büntetés végrehajtása nélkül is visszatartathatók.

(2) Különös méltánylást érdemlő esetben, továbbá akkor, ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét még nem töltötte be, vagy ha hetvenedik életévét már betöltötte, az egy évnél hosszabb, de két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása is felfüggeszthető.

(3) A vétség miatt kiszabott szabadságvesztés két évig, a büntett miatt kiszabott szabadságvesztés két évtől öt évig terjedő próbaidőre függeszthető fel.

(4) A próbaidőt években kell meghatározni és az a kiszabott szabadságvesztésnél rövidebb nem lehet.

(5) Ha az elkövetőt többször ítélik próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre, és még egyik szabadságvesztés próbaideje sem telt el, valamennyi próbaidő a legkésőbbben lejáró próbaidő leteltéig tart.

(6) Ha az elkövetőn olyan szabadságvesztést hajtanak végre, amely miatt a felfüggesztett büntetés végrehajtását nem rendelték el, a próbaidő a szabadságvesztés tartamával meghosszabbodik.

A próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó közös szabályok

58. § A szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel, ha

a) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követték el.

b) az elkövető többszörös visszaeső, vagy a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

59. § (1) A szabadságvesztés végrehajtását vagy annak folytatását kell elrendelni, ha

a) a szabadságvesztés végrehajtása vagy felfüggesztésének próbaideje leteltéig megállapítják, hogy a szabadságvesztés felfüggesztését a törvényben írt okok kizárták,

b) az elítéltet a szabadságvesztés végrehajtása, vagy felfüggesztésének próbaideje leteltéig elkövetett bűntett miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik,

c) az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

A közérdekű munka

60. § (1) A közérdekű munkára ítélt a bíróság ítéletében részére meghatározott munkát végzi, személyi szabadsága egyébként nem korlátozható.

(2) Közérdekű munkára az kötelezhető, aki annak teljesítését önként vállalja.

(3) Az elkövető olyan munka végzésére kötelezhető, amelyet – figyelemmel egészségi állapotára és képzettségére – előreláthatóan képes elvégezni.

(4) A közérdekű munka tartamát órákban kell meghatározni, legkisebb mértéke negyvenkét óra, legnagyobb mértéke háromszáz óra.

(5) A közérdekű munkát az elítélt – ha jogszabály másként nem rendelkezik – hetenként legalább egy napon, a heti pihenőnapon vagy a szabadidejében díjazás nélkül végzi.

61. § (1) Ha az elítélt a részére meghatározott munkát önhibájából nem végzi el, a közérdekű munkát, illetőleg ennek hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. Ezt a szabadságvesztést fogházban kell végrehajtani.

(2) A közérdekű munka, illetőleg ennek hátralévő része helyébe lépő szabadságvesztést úgy kell megállapítani, hogy hat órai közérdekű munkának egy napi szabadságvesztés felel meg. Ilyenkor a szabadságvesztés két hónapnál rövidebb is lehet.

A pénzbüntetés

62. § (1) A pénzbüntetést napi tételekben kell kiszabni, legkisebb mértéke tíz, legnagyobb mértéke háromszázhatvan napi tétel.

(2) Egy napi tétel összegét a bíróság az elkövető személyes körülményei, illetőleg kereseti, jövedelmi és vagyoni viszonyai alapján állapítja meg. Az egy napi tétel összegét legalább száz és legfeljebb húszezer forintban kell meghatározni.

63. § (1) Ha az elítélt a pénzbüntetést nem fizeti meg, a pénzbüntetést vagy annak meg nem fizetett részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. Ezt a szabadságvesztést fogházban kell végrehajtani.

(2) A meg nem fizetett pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést úgy kell megállapítani, hogy egy napi tétel helyébe egynapi szabadságvesztés lép.

Ilyenkor a szabadságvesztés két hónapnál rövidebb is lehet.

A próbára bocsátás

64. § (1) A bíróság vétség miatt a vádlottat próbára bocsátja, ha alaposan feltehető, hogy a kiszabott próbaidő az elkövetőt újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartja.

(2) Nem bocsátható próbára, akivel szemben

a) a vádemelés nem halasztható el,

b) a vádemelés elhalasztása után emeltek vádat.

(3) A próbára bocsátás (próbaidő) tartama egy évtől három évig terjedhet és a tartamot években kell meghatározni.

65. § A próbaidő egy ízben, legfeljebb egy évvel meghosszabbítható, ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait megszegi.

66. § (1) A próbára bocsátást meg kell szüntetni, és más büntetést kell kiszabni, ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, vagy a próbaidő alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélik.

(2) Az (1) bekezdés esetén kívül a próbaidő eredményes elteltével az elkövető büntethetősége megszűnik.

VIII. Fejezet

Mellékbüntetések

A közügyektől eltiltás

67. § Azt, akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék és méltatlan arra, hogy a közügyekben részt vegyen, azok gyakorlásától el kell tiltani.

68. § (1) A közügyektől eltiltott

a) nem vehet részt népképviselői szerv tagjainak választásában, népszavazásban és népi kezdeményezésben,

b) nem lehet hivatalos személy,

c) nem működhet népképviselői szerv testületében (bizottságában),

d) nem viselhet tisztséget társadalmi szervezetben, köztisztületben, közalapítványban,

e) nem érhet el katonai rendfokozatot,

f) nem kaphat belföldi kitüntetést és külföldi kitüntetés elfogadására engedélyt.

(2) A közügyektől eltiltott az ítélet jogerőre emelkedésével elveszti

a) mindazon tagságát, állását, tisztségét, vagy megbízatását, amelynek elnyerését az (1) bekezdés kizárja,

b) katonai rendfokozatát, továbbá belföldi kitüntetését és azt a jogát, hogy külföldi kitüntetést viselhesen.

69. § (1) A közügyektől eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év.

(2) A közügyektől eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Nem számít bele az az idő, amely alatt a közügyektől eltiltással érintett jogok a külön törvény rendelkezései értelmében szünetelnek, valamint az az idő sem, amely alatt az elítélt kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a közügyektől eltiltás tartamába be kell számítani.

A foglalkozástól eltiltás

70. § Foglalkozásától azt lehet eltiltani, aki a bűncselekményt

a) szakképzettséget igénylő foglalkozás szabályainak megszegésével követi el, vagy

b) foglalkozásának felhasználásával, szándékosan követi el.

71. § (1) A foglalkozástól eltiltás végleges hatályú vagy határozott ideig tart. Végleges hatállyal az tiltható el, aki a foglalkozás gyakorlására alkalmatlan, vagy arra méltatlan. A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év.

(2) A közügyektől eltiltás tartamának számítására vonatkozó rendelkezést [69. § (2) bekezdés] foglalkozástól eltiltás esetében megfelelően alkalmazni kell.

(3) Határozott ideig tartó eltiltás esetén a szakképzettséget igénylő foglalkozás újból való gyakorlása attól tehető függővé, hogy az eltiltott a foglalkozás gyakorlásához szükséges jártasságot az eltiltás tartamának letelte után meghatározott módon igazolja. A végleges hatályú eltiltás alól a bíróság az eltiltottat kérelemre mentesítheti, ha az eltiltás óta tíz év eltelt, és az eltiltott a foglalkozás gyakorlására alkalmas, illetőleg arra érdemes. Nem mentesíthető, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el, és méltatlanság miatt a bíróság a foglalkozástól véglegesen eltiltotta.

A járművezetéstől eltiltás

72. § (1) A járművezetéstől el lehet tiltani azt, aki az engedélyhez kötött járművezetés szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt, vagy bűncselekmények elkövetéséhez járművet használ.

(2) A járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú járműre is vonatkozhat.

73. § (1) A járművezetéstől eltiltás végleges hatályú vagy határozott ideig tart. Végleges hatállyal az tiltható el, aki a járművezetésre alkalmatlan. A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év.

(2) A közügyektől eltiltás tartamának számítására [69. § (2) bekezdés], valamint a foglalkozáshoz szük-

séges jártasság igazolására és a végleges eltiltás alóli mentesítésre vonatkozó rendelkezést [71. § (3) bekezdés] a járművezetéstől eltiltás esetén megfelelően alkalmazni kell.

A kitiltás

74. § (1) A törvényben meghatározott esetekben azt, akit szabadságvesztésre ítélnék, egy vagy több helyséből vagy az ország meghatározott részéből ki lehet tiltani, ha e helyeken tartózkodása a közérdeket veszélyezteti.

(2) A kitiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama öt év. A közügyektől eltiltás tartamának számítására vonatkozó rendelkezést [69. § (2) bekezdés] kitiltás esetében megfelelően alkalmazni kell.

A kiutasítás

75. § (1) Azt a nem magyar állampolgár elkövetőt, akinek az országban tartózkodása nem kívánatos, a Magyar Köztársaság területéről ki kell utasítani. A kiutasított köteles az ország területét elhagyni, és a kiutasítás tartama alatt nem térhet vissza.

(2) Nem utasítható ki az, akit a törvény szerint menekültnek ismertek el.

(3) A kiutasítás végleges hatályú, vagy határozott ideig tart. Végleges hatállyal az utasítható ki, akit legalább tíz évi szabadságvesztésre ítélnék állam vagy emberiség elleni bűncselekmény (...fejezet), emberrablás (...§), emberkereskedelem (...§), terrorcselekmény (...§), nemzetközi gazdasági tilalom megszegése (...§), légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése (...§), fegyvercsempészet (...§), visszaélés kábítószerrel (...§), illetve bűncselekménynek bünszervezetben (...§) történő elkövetése miatt, és – figyelemmel az elkövetés jellegére, az elkövető kapcsolataira – az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné. Az Európai Gazdasági Térségről szóló Egyezményben részes tagállam állampolgára és annak családtagja végleges hatállyal nem utasítható ki.

(4) A határozott ideig tartó kiutasítás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év. A kiutasítás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. A kiutasítás tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztés büntetését tölti.

(5) A végleges hatályú kiutasítás alól a bíróság a kiutasítottat, kérelmére mentesítheti, ha arra érdemes és a kiutasítás óta tíz év eltelt.

(6) A Magyar Köztársaság területén letelepedettként vagy bevándoroltként tartózkodási joggal rendelkezővel szemben kiutasításnak csak olyan bűncselekmény elkövetése miatt lehet helye, amely ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő.

(7) Kiutasításnak csak tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén lehet helye azzal szemben,

- a) aki a Magyar Köztársaság területén legalább tíz éve jogszerűen tartózkodik,
 b) aki fiatakorú,
 c) akinek a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne,
 feltéve, ha az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné.

A pénzmellékbüntetés

76. § (1) Akit határozott tartamú szabadságvesztésre ítélnék, és megfelelő keresete, jövedelme vagy vagyona van

- a) pénzmellékbüntetésre kell ítélni, ha a bűncselekményt hasznoszerzés céljából követte el,
 b) pénzmellékbüntetésre lehet ítélni, ha ezzel újabb bűncselekmény elkövetésétől hatásosabban lehet visszatartani.

77. § A pénzbüntetés mértékére és megállapítására, valamint meg nem fizetése esetén a szabadságvesztésre átváltoztatására vonatkozó rendelkezéseket a pénzmellékbüntetés esetén is megfelelően alkalmazni kell.

IX. Fejezet

Intézkedések

Zárt intézeti gyógykezelés

78. § (1) Személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjének zárt intézeti gyógykezelését kell elrendelni, ha elműködésének kóros állapota miatt nem büntethető, és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, feltéve, hogy büntethetősége esetén egy évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni.

(2) A zárt intézeti gyógykezelést az erre kijelölt zárt intézetben hajtják végre.

(3) A zárt intézeti gyógykezelést meg kell szüntetni, ha már szükségtelen.

Alkoholisták

és kábítószer élvezők intézeti kezelése

79. § A bíróság – hozzájárulása esetén – annak az elkövetőnek az elvonó-intézeti kezelését rendelheti el, akit alkoholistá, illetőleg kábítószer-élvező vagy kábító hatású anyagot fogyasztó életmódjával összefüggő bűncselekmény miatt hat hónapot meghaladó tartamú végrehajtható szabadságvesztésre ítélt.

Az elkobzás

80. § (1) El kell kobozni azt a dolgot,
 a) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak vagy arra szántak,

- b) amelynek birtoklása bűncselekmény elkövetésével összefügg és a közbiztonságot veszélyezteti, vagy jogszabályba ütközik,
 c) amely bűncselekmény elkövetése útján jött létre,
 d) amelyre a bűncselekményt elkövették.

(2) El kell kobozni azt a sajtóterméket, amelyben a bűncselekmény megvalósul.

(3) Az (1) bekezdés a) és d) pontja esetében az elkobzást nem lehet elrendelni, ha a dolog nem az elkövető tulajdona, kivéve, ha a tulajdonos az elkövetésről előzetesen tudott, feltéve, hogy az elkobzás mellőzését nemzetközi jogi kötelezettség nem zárja ki.

(4) Az elkobzást akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor, vagy kóros elmeállapot miatt nem büntethető, avagy vele szemben figyelmeztetést alkalmaztak.

(5) Nincs helye elkobzásnak a cselekmény büntethetőségének elévülésére megállapított idő, de legalább öt év elteltével.

(6) Nem lehet elrendelni annak a dolognak az elkobzását, amelyre a vagyoneklobzás kiterjed.

(7) Az elkobzott dolog tulajdonjoga törvény eltérő rendelkezése hiányában az államra száll.

81. § (1) A 80. § (1) bekezdésének a) és d) pontjában meghatározott esetben az elkobzás kivételesen mellőzhető, ha az elkövetőre vagy a tulajdonosra a bűncselekmény súlyával arányban nem álló, méltánytalan hátrányt jelentene, feltéve, hogy az elkobzás mellőzését nemzetközi jogi kötelezettség nem zárja ki.

(2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható, ha az elkövető a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

Vagyoneklobzás

82. § (1) Vagyoneklobzást kell elrendelni arra
 a) a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett,

b) a vagyonra, amelyet az elkövető bünszervezetben való részvétele ideje alatt szerzett,

c) a vagyonra, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett,

d) a vagyonra, amelyet a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltatottak vagy arra szántak,

e) a vagyonra, amely az adott vagyoni előny tárgya volt.

(2) A vagyoneklobzást el kell rendelni arra a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonra is, amellyel más gazdagodott. Ha gazdálkodó szervezet gazdagodott ilyen vagyonnal, a vagyoneklobzást vele szemben kell elrendelni.

(3) Ha az elkövető, vagy a (2) bekezdés szerint gazdagodott személy meghalt, illetőleg a gazdálkodó szervezet átalakult, a vagyoneklobzást a jogutód-

dal szemben kell elrendelni arra az (1) bekezdés szerinti vagyona, amelyre a jogutódlás történt.

(4) Az (1) bekezdés *b)* pontja esetében, az ellenkező bizonyításáig vagyonekobjzás alá eső vagyonnak kell tekinteni a bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett valamennyi vagyont.

(5) Vagyonekobjzás nem rendelhető el

a) arra a vagyona, amely a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény fedezetéül szolgál,

b) arra a vagyona, amelyet jóhiszeműen, ellenérték fejében szereztek,

c) az (1) bekezdés *b)* pontja esetében, ha a vagyontörvényes eredete bizonyított.

83. § (1) A vagyonekobjzást pénzösszegben kifejezve kell elrendelni, ha

a) a vagyon már nem lelhető fel,

b) a 82. § alapján vagyonekobjzás alá eső vagyon az egyéb vagyontól nem különíthető el, vagy az elkülönítése aránytalan nehézséget okozna.

(2) A vagyonekobjzást akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor, vagy kóros elmeállapot miatt nem büntethető, avagy vele szemben figyelmeztetést alkalmaztak.

(3) Az elkobjzott vagyontörvény eltérő rendelkezése hiányában az államra száll.

(4) A 82. és a 83. § alkalmazásában vagyonon annak hasznát, a vagyoni értékű jogot, követelést, továbbá bármely pénzben kifejezhető értékkel bíró előnyt is érteni kell.

A pártfogó felügyelet

84. § (1) A pártfogó felügyelet elrendelésének akkor van helye, ha alappal feltehető, hogy a kiszabott büntetés hatásossága ezzel az intézkedéssel növelhető.

(2) A bíróság az ítéletben rendelkezhet arról, hogy az elítélt a próbaidő alatt pártfogó felügyelet alatt áll; a bíróság az ítéletében a külön magatartási szabályokat is meghatározhatja.

(3) Az (1)–(2) bekezdésben meghatározott pártfogó felügyelet tartama azonos a próbaidő tartamával.

(4) A pártfogó felügyelet alatt álló személy köteles a jogszabályban és határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, a pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartani, és részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadni.

(5) Az ügyészség által elrendelt pártfogó felügyeletre az (1)–(4) bekezdésben foglaltakat értelemszerűen alkalmazni kell.

(6) Az ügyészség által elrendelt pártfogó felügyelet tartama legfeljebb egy év.

85. § A bíróság, illetve vádemelés elhalasztása esetén az ügyész határozatában a pártfogó felügyelet céljának elősegítése érdekében külön magatartási szabályként kötelezettségeket és tilalmakat írhat elő. A bíróság, illetve az ügyész elrendelheti, hogy a pártfogolt

a) a bűncselekmény elkövetésében részt vett, meghatározott személlyel ne tartson kapcsolatot;

b) bűncselekmény sértettjétől, illetőleg annak lakásától, munkahelyétől vagy attól a nevelési-oktatási intézménytől, ahová a sértett jár, tartsa távol magát;

c) meghatározott jellegű nyilvános helyeket ne látogasson;

d) nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt;

e) meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezék;

f) vegye fel a kapcsolatot a megyei munkaügyi központtal, vagy az önkormányzatnál közmunkára jelentkezzen be;

g) meghatározott tanulmányokat folytasson;

h) – hozzájárulása esetén – meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak vesse alá magát;

i) vegyen részt a pártfogó felügyelő által szervezett csoportos foglalkozáson vagy a Pártfogó Felügyelői Szolgálat közösségi foglalkoztatójának programja szerinti más foglalkozáson.

(6) A bíróság, illetve az ügyész az (5) bekezdésben felsorolt magatartási szabályokon kívül más magatartási szabályokat is előírhat, különös tekintettel a bűncselekmény jellegére, az okozott kárra és az elkövető társadalmi beilleszkedésének esélyeire.

X. Fejezet

A büntetés kiszabása

A büntetés kiszabásának elvei

86. § A büntetést a bíróságnak a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy az igazodjék a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető személyiségéhez, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.

Rövid tartamú szabadságvesztés alkalmazása

87. § (1) Hat hónapot meg nem haladó végrehajtandó szabadságvesztést a bíróság csak akkor szabhat ki, ha a cselekménnyel vagy az elkövető személyiségével összefüggő különös körülmények folytán az elkövetőnek vagy másoknak újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartása ezt szükségessé teszi.

A halmazati büntetés

88. § (1) Ha ugyanannak az elkövetőnek egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és ezeket egy eljárásban bírálják el, bűnhalmazat jön létre.

(2) Nem bűnhalmazat, hanem folytatólagosan elkövetett bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközökben többször követ el.

(3) Bűnhalmazat esetén egy büntetést kell kiszabni.

(4) A főbüntetést a bűnhalmazatban levő bűncselekmények büntetési tételei közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.

(5) Ha a törvény a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel és a súlyosabb büntetési tétel felső határa nem elegendő ahhoz, hogy újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartson, akkor ez a felével emelhető, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát.

89. § (1) Bűnhalmazat esetén a bűnhalmazatban levő bármelyik bűncselekmény miatt alkalmazható mellékbüntetést ki lehet szabni.

(2) Halmazati büntetés esetén sem haladhatja meg a kiszabott mellékbüntetés a törvényben meghatározott legmagasabb mértéket, illetve tartamot.

*A büntetés kiszabása
tárgyalásról lemondás esetén*

90. § Tárgyalásról lemondás (Be. XXV. fejezet) esetén a szabadságvesztés mértéke

a) az öt évet meghaladó, de nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a három évet,

b) a három évet meghaladó, de öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a két évet,

c) a három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a hat hónapot nem haladhatja meg.

91. § (1) Tárgyalásról lemondás esetén a 88. § (3)–(5) bekezdéseinek rendelkezései az irányadók azzal, hogy a bűnhalmazatban álló bűncselekmények büntetési tételeit a 90. § határozza meg.

(2) A tárgyalásról lemondás esetén, ha a törvény a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel, a 90. § alapján alkalmazható legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a felével emelhető, de az nem érheti el az egyes bűncselekményekre a 90. § alapján kiszabható büntetések együttes tartamát.

A büntetés enyhítése

92. § (1) A büntetési tételnél enyhébb főbüntetés akkor szabható ki, ha annak legkisebb mértéke, a büntetéskiszabás elveire (86. §) figyelemmel túl szigorú.

(2) Az (1) bekezdés alapján, ha a büntetési tétel legkisebb mértéke

a) tízévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb ötévi szabadságvesztést;

b) ötévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb kétévi szabadságvesztést;

c) kétévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb egy évi szabadságvesztést;

d) egy évi szabadságvesztés, ehelyett rövidebb tartamú szabadságvesztést, közérdekű munkát, vagy ha – az elkövető különös méltányolást érdemlő személyi körülményeire figyelemmel – ez is túl szigorú, pénzbüntetést;

e) egy évnél rövidebb tartamú szabadságvesztés, ehelyett közérdekű munkát vagy pénzbüntetést lehet kiszabni.

(3) Kísérlet és bűnsegély esetén, ha a (2) bekezdés a)–d) pontjai alapján kiszabható büntetés is túl szigorú, a büntetést a (2) bekezdés soron következő pontja alapján kell kiszabni.

(4) Ha a törvény korlátlan enyhítést enged, bármely büntetési nem legkisebb mértéke is kiszabható.

„B” változat

*Büntetés és intézkedés mellőzése csekély súlyú
bűncselekmény esetén*

93. § (1) Büntetés vagy intézkedés alkalmazása mellőzhető, ha a bűncselekmény olyan csekély súlyú, hogy az elkövetőnek és másoknak újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartásához a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés vagy intézkedés is szükségtelen.

(2) Az (1) bekezdés esetében a bíróság az elkövetőt felhívja arra, hogy a jövőben tartózkodjon bűncselekmény elkövetésétől.

Az összbüntetés

94. § (1) Ha az elkövetőt több, határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélik, és az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábban hozott ítélet jogerőre emelkedését megelőzően követte el, a jogerősen kiszabott és még végre nem hajtott büntetéseket összbüntetésbe kell foglalni.

(2) A közérdekű munka és a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés nem foglalható összbüntetésbe.

95. § Az összbüntetés tartamát úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetést szabnának ki. Az összbüntetés tartamának azonban el kell érnie a legsúlyosabb büntetést, de nem érheti el a büntetések együttes tartamát.

96. § A 44–48. § rendelkezéseit az összbüntetési ítélet meghozatalakor és végrehajtásakor is alkalmazni kell.

97. § (1) Mellékbüntetések nem foglalhatók összbüntetésbe, úgyszintén a pénzmellékbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés sem.

(2) Azonos nemű mellékbüntetések közül – a pénzmellékbüntetés kivételével – azt kell végrehajtani, amelyik az elítélre hátrányosabb. Ez irányadó a főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetésekre is.

A többszörös és különös visszaesőkre vonatkozó rendelkezések

98. § A többszörös és a különös visszaesővel szemben – amennyiben a törvény másként nem rendelkezik – az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a felével emelkedik, de nem haladhatja meg a tizenöt évet. Halmazati büntetés esetén a 88. § (4) bekezdése, illetőleg a 91. § (1) bekezdése szerinti büntetési tételt, a tárgyalásról lemondás esetén a 90. § szerinti büntetési tételt kell a felével emelni.

A bünszervezetben történő elkövetésre vonatkozó rendelkezések

99. § (1) Azzal szemben, aki az ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekményt bünszervezetben (113. § 7. pont) követte el, a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik, de a húsz évet nem haladhatja meg. Halmazati büntetés esetén a 88. § (4) bekezdése szerinti büntetési tételt, a tárgyalásról lemondás esetén a 90. § szerinti büntetési tételt kell alapul venni.

(2) Azzal szemben, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el, mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van.

Az előzetes fogvatartás és a házi őrizet beszámítása

100. § (1) A kiszabott szabadságvesztésbe, a felfüggesztett szabadságvesztésbe, közérdekű munkába, pénzbüntetésbe, illetőleg pénzmellékbüntetésbe az előzetes fogvatartás és a házi őrizet teljes idejét be kell számítani.

(2) A beszámításnál egy napi előzetes fogvatartás egy napi szabadságvesztésnek, hat órai közérdekű munkának, illetve egy napi tételnek felel meg.

(3) Házi őrizet beszámítása esetén hat órai közérdekű munkának, illetve egy napi tétel pénzbüntetésnek egy nap, egy napi szabadságvesztésnek annak végrehajtási fokozatához igazodva, a bíróság döntésétől függően három naptól öt napig terjedő házi őrizetben töltött idő felel meg.

(4) A (3) bekezdés szerinti beszámítás után fennmaradó házi őrizet tartamát egy napi szabadságvesztésként kell beszámítani.

XI. Fejezet

A büntetés végrehajtását kizáró okok

101. § A büntetés végrehajtását kizárja

- a) az elítélt halála,
- b) az elévülés,
- c) a kegyelem,
- d) a törvényben meghatározott egyéb ok.

A büntetés elévülése

102. § (1) A főbüntetés végrehajtása elévül:

a) tizenöt évi, valamint ennél súlyosabb határozott ideig tartó szabadságvesztés húsz év,

b) tízévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztés esetén tizenöt év,

c) ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztés esetén tíz év,

d) öt évet el nem érő szabadságvesztés esetén öt év,

e) közérdekű munka, pénzbüntetés, vagy próbára bocsátás esetén három év elteltével,

f) ha a próbára bocsátás próbaidejét meghosszabbították, a próbaidő elteltével.

(2) A kiutasítás végrehajthatósága elévül:

a) ötévi vagy ezt meghaladó tartam esetén tíz év,

b) öt évet el nem érő tartam esetén öt év elteltével.

(3) A pénzmellékbüntetés a főbüntetéssel együtt évül el.

(4) Nem évül el

a) az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt és az 1440/1945. (V. 1.) M E rendelettel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME rendelet 11. és 13. §-ában meghatározott háborús büntettek miatt kiszabott tizenöt évi szabadságvesztés vagy ennél súlyosabb büntetés, valamint az emberiség elleni egyéb bűncselekmény (. fejezet) avagy a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumában foglalt bűncselekmény miatt kiszabott büntetés, valamint

b) az életfogytig tartó szabadságvesztés.

103. § (1) A főbüntetés elévülésének ideje a büntetést kiszabó határozat jogerőre emelkedésének napján, ha pedig a büntetés végrehajtását felfüggesztik, a próbaidő leteltének napján kezdődik. Ha az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt megszökik, az elévülés ideje a szökés napjával ismét elkezdődik.

(2) A kiutasítás elévülésének határideje, ha főbüntetés mellett alkalmazzák, a főbüntetés végrehajtása befejezésének, illetőleg a végrehajthatósága megszűnésének napján, egyéb esetben a határozat jogerőre emelkedésének napján kezdődik.

(3) Az elévülést félbeszakítja az elítélt ellen a büntetés végrehajtása végett tett intézkedés. A félbeszakítás napjával az elévülés ideje ismét elkezdődik.

(4) A pénzmellékbüntetés alkalmazása esetén akár a főbüntetés, akár a mellékbüntetés végrehajtása iránt tett intézkedés mindkét büntetés elévülését félbeszakítja.

A büntetés végrehajtásának kizárása életfogytig tartó szabadságvesztés esetén

104. § Életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a határozott ideig tartó szabadságvesztés és a közérdekű munka nem hajtható végre.

A kegyelem

105. § (1) Ha a köztársasági elnök az elítéltet kegyelemben részesíti, a büntetőjogi következmények

– ellenkező rendelkezés hiányában – az ítéletben kiszabott büntetéshez igazodnak.

(2) Ha a köztársasági elnök a szabadságvesztés végrehajtását kegyelemből próbaidőre felfüggeszti, a próbaidő, illetve a mentesítés hatályának beálltához – a törvény szerint – szükséges időtartam a kegyelmi elhatározás napján kezdődik.

XII. Fejezet

Mentesítés az elítéléshez fűződő hátrányok alól

A mentesítés hatálya

106. § (1) A közérdekű munkához, a pénzbüntetéshez, a próbára bocsátáshoz, valamint az intézkedésekhez nem fűződnek a büntető jogszabályokon kívüli hátrányos jogkövetkezmények.

(2) A mentesítés folytán az elítélt mentesül azok alól a hátrányos következmények alól, amelyeket az elítéléshez más jogszabály fűz.

(3) A mentesített személy büntetlen előéletű.

(4) Újabb bűncselekmény elkövetése esetén a mentesítés nem terjed ki azokra a hátrányos következményekre, amelyeket e törvény a korábbi elítéléshez fűz.

A mentesítés módja

107. § Az elítélt mentesítésben részesülhet

- a) a törvény erejénél fogva,
- b) a bíróság határozata alapján,
- c) kegyelem útján.

A törvényi mentesítés

108. § (1) A törvény erejénél fogva áll be a mentesítés

a) főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetés esetén, a büntetés végrehajtásának befejezése, illetőleg végrehajthatósága megszűnésének napján;

b) felfüggesztett szabadságvesztés esetén a próbaidő leteltének napján;

c) részben felfüggesztett szabadságvesztés esetén a próbaidő leteltét követő három év elteltével;

d) gondatlanságból elkövetett vétség miatt kiszabott szabadságvesztés esetén, a büntetés kitöltésének, illetőleg végrehajthatósága megszűnésének napján,

e) szándékosan elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését, illetőleg végrehajthatóságának megszűnését követő három év elteltével;

f) szándékosan elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését, illetőleg végrehajthatóságának megszűnését követő öt év elteltével;

g) szándékosan elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott, öt évet meghaladó, határozott tartamú sza-

badságvesztés esetén a büntetés kitöltését, illetőleg végrehajthatóságának megszűnését követő tíz év elteltével.

(2) Az (1) bekezdés b) és c) pontja esetében a mentesítés nem áll be, illetőleg hatályát veszti, ha a büntetés végrehajtását elrendelik. Ilyenkor a mentesítésre a fel nem függesztett büntetés szabályai az irányadók.

A bírósági mentesítés

109. § (1) A bíróság az elítéltet, kérelemre, mentesítésben részesítheti, ha erre érdemes, és a szabadságvesztés kiállításától, illetőleg végrehajthatósága megszűnésétől a 108. § (1) bekezdésének c), e), f) és g) pontjaiban meghatározott idő fele már eltelt.

(2) Az érdemesség elbírálásánál figyelembe kell venni az elítéltnek a főbüntetés kitöltése óta folytatott életmódját, továbbá azt, hogy – amennyiben erre módja volt – jóvátette-e a cselekményével okozott sérelmet.

110. § (1) A bíróság előzetes mentesítésben részesítheti az elítéltet, ha a szabadságvesztés végrehajtását felfüggeszti és az elítélt a mentesítésre érdemes.

(2) Az előzetes mentesítés hatályát veszti, ha a bíróság a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendeli.

A mentesítés egységessége

111. § Mellékbüntetés alkalmazása esetén az elítélt az elítéléshez fűződő hátrányok alól mindaddig nem mentesül, illetőleg nem mentesíthető, amíg a mellékbüntetés végrehajtása be nem fejeződött vagy végrehajthatósága meg nem szűnt. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a pénzmellékbüntetésre, amennyiben a bíróság előzetes mentesítést mond ki.

A kegyelmi mentesítés

112. § A köztársasági elnök az elítéltet kegyelemből mentesítésben részesítheti akkor is, ha e törvény szerint ennek egyébként nincs helye.

XIII. Fejezet

Értelmező rendelkezések

113. § E törvény alkalmazásában

1. hivatalos személy:

- a) a köztársasági elnök,
- b) az országgyűlési képviselő,
- c) a miniszterelnök,
- d) a Kormány tagja, a politikai államtitkár,
- e) az alkotmánybíró, a bíró, az ügyész,
- f) az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese, valamint a külön biztosok,
- g) a helyi önkormányzati testületek tagja,

- h)* a közjegyző és a közjegyző-helyettes,
- i)* az önálló bírósági végrehajtó és az önálló bírósági végrehajtó-helyettes,
- j)* alkotmánybíróságnál, bíróságnál, ügyészségnél, államigazgatási szervnél, önkormányzati igazgatási szervnél, az Állami Számvevőszéknél, a Köztársaság Elnökének Hivatalánál, az Országgyűlés Hivatalánál szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetésszerű működéséhez tartozik,
- k)* jogszabály alapján közhatalmi, államigazgatási feladatokkal megbízott szervnél, testületnél az a személy, aki közhatalmi, államigazgatási feladatot lát el;

2. közfeladatot ellátó személy:

- a)* a postai szolgáltató végrehajtó vagy biztonsági szolgálatot ellátó alkalmazottja, a közforgalmú tömegközlekedési eszközt működtető gazdálkodó szervezetnél végrehajtó vagy biztonsági szolgálatot ellátó személy, továbbá a közúti személyszállítási szolgáltatást, valamint postai szolgáltatást végző más személy,
- b)* a biztonsági feladatot teljesítő katona,
- c)* a polgári védelmi szervezetbe beosztott és polgári védelmi szolgálatot teljesítő személy,
- d)* a mentőszolgálat tagja,
- e)* a bírósági vagy más hatósági eljárásban a védő vagy a jogi képviselő, a szakértő, és a hivatalos személynek nem minősülő kézbesítési végrehajtó,
- f)* az egészségügyről szóló törvényben meghatározott esetben az egészségügyi dolgozó, valamint az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személy,
- g)* a közoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a pedagógus, illetőleg a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazott, valamint a felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a felsőoktatási intézmény oktatója, tanára, tudományos kutatója,
- h)* az állami, önkormányzati, önkéntes és létesítményi tűzoltóság tűzoltói feladatot ellátó tagja,
- i)* a rendőrségről szóló törvényben meghatározott körben a lakosság élet- és vagyonvédelmének biztosítása érdekében létesült társadalmi önvédelmi szervezet tagja, a közbiztonság javítására irányuló tevékenysége közben,
- j)* a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló törvény szerint nyilvántartásba vett egyház lelkésze,
- k)* a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben, valamint a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló törvényben meghatározott munkakörben foglalkoztatott személy e tevékenysége gyakorlása során;

3. külföldi hivatalos személy:

- a)* a külföldi állam joga szerint jogalkotási, igazságszolgáltatási vagy közigazgatási feladatot ellátó személy,
- b)* nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezetnél szolgálatot teljesítő személy, akinek a

tevékenysége a szervezet rendeltetésszerű működéséhez tartozik,

c) nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezet közgyűlésébe, testületébe megválasztott személy,

d) a Magyar Köztársaság területén, illetőleg állampolgárai felett joghatósággal rendelkező nemzetközi bíróság tagja, a nemzetközi bíróságnál szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a bíróság rendeltetésszerű működéséhez tartozik;

4. a) fegyveresen követi el a bűncselekményt, aki az elkövetéshez lőfegyvert, robbantószeret vagy robbanóanyagot használ; a fegyveres elkövetésre vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell akkor is, ha a bűncselekményt lőfegyver vagy robbanóanyag utánzatával fenyegetve követik el,

b) felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál;

5. kár: a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés; vagyoni hátrány: a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny;

6. hozzátartozó: az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa, az örökbefogadó és a nevelőszülő, az örökbe fogadott és a nevelt gyermek, a testvér, a házastárs, az élettárs és a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa;

7. bűnszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése;

8. üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik;

9. háborún az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszélyt is érteni kell;

10. termék az ipari és a mezőgazdasági termék (termény), akár nyersanyag, akár félgyártmány vagy készáru; a termékkel egy tekintet alá esik az élő állat, valamint a termelőeszköz akkor is, ha ingatlan;

11. nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek a sajtó, egyéb tömegtájékoztatói eszköz, sokszorosítás, illetőleg elektronikusan rögzített információ távközlő hálózaton való közzététele útján történő elkövetését is érteni kell;

12. csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt;

13. visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el;

14. különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményeket követ el;

15. többszörös visszaeső az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatóságának megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekménye elkövetéséig három év nem telt el;

16. gazdálkodó szervezet: a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 685. §-ának c) pontjában felsorolt gazdálkodó szervezet, valamint az a szervezet, amelynek gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira a Ptk. szerint a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

114. § E törvény alkalmazásában, eltérő rendelkezés hiányában fenyegetés: súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.

115. § E törvény alkalmazásában az érték, a kár, a vagyoni hátrány, a mérték összege, illetőleg az adóbevétel csökkenésének összege

a) kisebb, ha tízezer forintnál több, de kétszáz-ezer forintot nem halad meg,

b) nagyobb, ha kétszáz-ezer forintnál több, de kétmillió forintot nem halad meg,

c) jelentős, ha kétmillió forintnál több, de ötvenmillió forintot nem halad meg,,

d) különösen nagy, ha ötvenmillió forintnál több, de ötszázmillió forintot nem halad meg,

e) különösen jelentős, ha ötszázmillió forintnál több.

Az általános rendelkezések hatálya

116. § Az Általános Rendelkezések hatálya – eltérő rendelkezés hiányában – kiterjed a 2–5. Könyvekben, valamint a külön törvényben megállapított bűncselekményekre.

2. számú Függelék

A büntetések és intézkedések alkalmazása

Önállóan alkalmazható büntetések:

- a szabadságvesztés,
- a végrehajtásában részben felfüggesztett szabadságvesztés,
- a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés,
- a közérdekű munka,
- a pénzbüntetés,
- a próbára bocsátás,
- a foglalkozástól eltiltás,
- a járművezetéstől eltiltás,
- a kitiltás,
- a kiutasítás.

Önállóan, büntetés helyett, alkalmazható intézkedések:

- a zárt intézeti gyógykezelés,
- az elkobzás,
- a vagyyonelkobzás.

Főbüntetés mellett alkalmazható mellékbüntetések és intézkedések

Főbüntetés	Mellékbüntetés	Intézkedés
szabadságvesztés	közügyektől eltiltás, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, kiutasítás, pénzmellékbüntetés	alkoholisták és kábítószer-függők gyógyító-intézeti kezelése, elkobzás, vagyonelkobzás
végrehajtásában részben felfüggesztett szabadságvesztés	foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, kiutasítás, pénzmellékbüntetés	alkoholisták és kábítószer-függők gyógyító-intézeti kezelése, elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet
próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés	foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, kiutasítás, pénzmellékbüntetés	elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet
közérdekű munka	foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, kiutasítás, pénzmellékbüntetés	elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet
pénzbüntetés	foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás,	elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet
próbára bocsátás	foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, pénzmellékbüntetés	elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet

Önállóan is kiszabható mellékbüntetések mellett alkalmazható intézkedések

Mellékbüntetés	Intézkedés
foglalkozástól eltiltás	elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet
járművezetéstől eltiltás	elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet
kitiltás	elkobzás, vagyonelkobzás, pártfogó felügyelet
kiutasítás	elkobzás, vagyonelkobzás,

Együttesen alkalmazható intézkedések

zárt intézeti gyógykezelés	elkobzás, vagyonelkobzás
----------------------------	-----------------------------

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Dr. Ligeti Katalin

AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV ÁLTALÁNOS RÉSZÉNEK KONCEPCIÓJA / 4

BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Györgyi Kálmán

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Péter, Dr. Belovics Ervin, Dr. Berkes György, Dr. Borai Ákos, Dr. Bócz Endre,
Dr. Frech Ágnes, Dr. Gönczöl Katalin, Dr. Lévy Miklós, Dr. Márki Zoltán, Dr. Soós László

Főszerkesztő: Dr. Nagy Ferenc – Szerkesztő: Dr. Pázsit Veronika

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2.

Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a Kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: Dr. Frank Ádám • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
A Pannonhalmi Főapátság alapítólevelén található Szent István kézjegynek borítódekorációként való felhasználása
a Pannonhalmi Főapátság engedélyével történt.

Nyomás: Multiszolg Bt.

Felelős vezető: Kajtor Istvánné

HU ISSN 1587–5350

A szerkesztőség címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél.

Előfizetési díj egy évre: 5200 Ft • 1 szám ára: 2600 Ft • Megjelenik évente kétszer.

Hatodik évfolyam, 2006. 1. szám